T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI

ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

GIRNATA BENÎ AHMER DEVLETİ, I. YUSUF DÖNEMİ (1333 - 1354)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEVABİL ALKAÇ

İSTANBUL 2014

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI

ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

GIRNATA BENÎ AHMER DEVLETİ, I. YUSUF DÖNEMİ (1333 - 1354)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEVABİL ALKAÇ

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. M. SABRİ KÜÇÜKAŞCI

İSTANBUL 2014

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Tevabil ALKAÇ'ın "Gırnata Benî Ahmer Devleti, I. Yusuf Dönemi (1333-1354)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı	: Prof.Dr. Mustafa S. KÜÇÜKAŞÇI	.....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Prof.Dr. Ömer ZÜLFE	.....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Doç.Dr. Birsel KÜÇÜKSİPAHİOĞLU	.....
Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi	

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...13.../...10..../ 2014 tarih ve ...2014/19-5... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Gülşen SEYHAN ALIŞIK
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ III
ÖZET V
ABSTRACT VI
KISALTMALAR VII
KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR VIII
GİRİŞ 1
Gırnata Benî Ahmer Devleti Öncesinde Endülüs 2
BİRİNCİ BÖLÜM 7
Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin Kuruluşu ve I. Yusuf'tan Önceki Emirler 7
1. Muhammed b. Yusuf. b. Nasr el-Hazrecî Dönemi 7
2. Ebû Abdullah Muhammed el-Fakīh Dönemi 11
3. Ebû Abdullah Muhammed el-Mahlû Dönemi 15
4. Ebü'l-Cüyûş Nasr Dönemi 18
5. Ebü'l-Velid İsmail b. Ferec Dönemi 20
6. Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. Ferec 22
İKİNCİ BÖLÜM 26
I. YUSUF'UN DÖNEMİ 26
1.I. Yusuf Dönemindeki İç Siyasi Gelişmeler 26
2. I. Yusuf Dönemindeki Dış Siyasi Gelişmeler 32
a. Merinîler İle Olan İlişkiler 32
b. Kastilya Krallığı İle Olan İlişkiler 35
c. Aragon Krallığı İle Olan İlişkiler 45
d. Portekiz İle Olan İlişkiler 47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 49
I. YUSUF'UN ŞAHSİYETİ VE VEFATI 49
1. I. Yusuf'un Ölümü 49
2. Fiziki Özellikleri 50
3. I. Yusuf'un Şahsiyeti 51
4.Saray Teşkilatı 51
a. Sultan 51

b.Vezir 53
c.Hacip 53
d.Katip 54
5. Adlî Faaliyetleri 55
6. Âlimler İle İlişkileri 57
7. Siyasî ve Askerî Özellikleri 60
8. I. Yusuf Döneminde Medenî Gelişmeler 61
SONUÇ 65
BİBLİYOGRAFYA 66

ÖNSÖZ

İber Yarımadası'nda Müslümanların kurmuş oldukları Gırnata Benî Ahmer Devleti mevcudiyetini yaklaşık iki buçuk asır devam ettirmiştir.Endülüs Emevi Emirliği,Endülüs Emevi Halifeliği, Müluku't-tavaif, Murabıtlar ve Muvahhidler dönemi başlıkları altında İber Yarımadası'nda boy gösteren Müslümanlar, XIII. asrın ilk yarısından 1492 senesine kadar olan sürede ise mevcudiyetlerini Gırnata Benî Ahmer Devleti adı altında sürdürmüşlerdir. Bu çalışmamız boyunca gayemiz, bu devletin yedinci emiri olan I. Yusuf'un dönemini ve bu dönemin özelliklerini ayrıntılı bir şekilde incelemek olacaktır.

Kaynak ve araştırma eserlerine dayanılarak hazırlanan bu çalışma giriş haricinde dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde İber Yarımadası'nda Müslüman varlığının başladığı 711 senesinden Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin kuruluşuna kadar olan süreçte Endülüs tarihi hakkında genel bir değerlendirme yapılmış ve I. Yusuf'tan önce Gırnata Benî Ahmer Devleti tahtında oturmuş olan altı emirin dönemlerinin genel panoraması çıkartılmıştır.

Birinci bölümde I. Yusuf'un ülke dahilinde izlediği siyaset ile iktidar mekanizmasını elinde tutabilmek için yaptıkları, devlet kademesinde güç odağı olan unsurlarla mücadelesi ve devlet adamlarıyla olan ilişkisi değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde I. Yusuf'un İber Yarımadası'ndaki üç Hristiyan krallık ve Kuzey Afrika'daki Merinîlerle olan ilişkisi, savaş ve barış durumlarında takip ettiği yöntem, diğer bir deyişle I. Yusuf döneminde Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin dış politikası mercek altına alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise I. Yusuf'un şahsiyeti, adli ve idari alanlarda takip ettiği politika, ilim çevreleri ile olan ilişkileri, I. Yusuf'un siyasi ve askeri özellikleri, imar ve bayındırlık alanlarında yaptıkları değerlendirilmiş ve ölümü hakkında bilgi verilerek bölüm sonlandırılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde ilgi ve desteğini benden hiç bir zaman esirgemeyen aileme en içten teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmam esnasında beni her zaman destekleyen, yardımlarını esirgemeyen Ali Okumuş'a, Ömer Uzunağaç'a ayrıca müteşekkirim.

Çalışma esnasında karşılaştığım her meselede bana yardımcı olan, ilgi ve alakasını benden esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. M. Sabri Küçükaşcı'ya her daim minnet duygularımı besleyeceğimi ve ona teşekkür borcum olduğunu ifade etmek isterim.

Tevabil Alkaç

İstanbul 2014

ÖZET

711 senesinde öncü İslam birlikleri İber Yarımadası'na ayak bastıklarında burada yaklaşık sekiz asır sürecek bir İslam medeniyetinin ilk temellerini attılar. Muvahhidler yönetiminin XIII. asrın ortalarına doğru yıkılmasından sonra Gırnata Benî Ahmer Devleti İspanya'da ki İslam medeniyetinin taşıyıcısı oldu. Kuzeyindeki Hristiyan krallıklar tarafından sürekli tehdit edilen Gırnata Benî Ahmer Devleti yöneticileri, takip ettikleri ince siyasetle devleti yaklaşık iki buçuk asır ayakta tutmayı başardılar.

Bu çalışmanın amacı Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin yedinci emiri olan I. Yusuf'un dönemini ayrıntılı bir biçimde incelemektir. Onun hem iç ve hem dış politika hususunda nasıl bir yol takip ettiğini tespit etmektir. Dönemi, Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin "altın çağı" olarak vasıflandırılmasına rağmen hakkında müstakil bir çalışma yapılmamış olan I. Yusuf'u ve onun dönemini bütün yönleriyle ortaya koymak amacımızdır.

Anahtar Kelimeler: Gırnata Benî Ahmer Devleti, I. Yusuf, Gırnata, Nasrîler, reconquista

ABSTRACT

In the year 711 Islamic forces laid the foundation of the Islamic Civilization in the Iberian peninsula, which would last for 8 centuries. After the fall of the Muwahhidun dominance towards the middle of the 13th century, the Banu Ahmaris in Granada became the carriers of the Islamic Civilization in Spain. The rulers of the Banu Ahmari Dynasty, which was threatened by the Chirstian kingdoms to the North managed to ensure the survival of the state through sophisticated politics.

The aim of this work is to analyze, in detail, the rule of Yusuf Ist, the 7th amir of the Banu Ahmar Dynasty, laying out what kind of a path he took in his interior and exterior politics. Although his rule is named “the golden age” of the Banu Ahmar State in Granada, there is no seperate work on him. Therefore we aim to display all aspects of Yusuf Istand his rule.

Key Words: Banu Ahmar State in Granada, Yusuf Ist, Granada, Nasrids, reconquista

KISALTMALAR

A. : Arapça

b. : bin

Bkz. : Bakınız

cm : santimetre

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Ed. : Editör

Far. : Farsça

h. : hicrî yıl

haz. : hazırlayan

Krş. : karşılaştırınız

m. : miladî yıl

M.Ü. : Marmara Üniversitesi

nşr. : neşreden

ö. : Ölüm yılı

takr. : takriben

TDKY : Türk Dil Kurumu Yayını

TTKY : Türk Tarih Kurumu Yayını

Türkçe terc. : Türkçe tercüme

vb. : ve benzeri

yay. : yayınlayan

s. : sayfa

KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

Gırnata Benî Ahmer Devleti tarihi ve özellikle de tezimizin konusu olan Sultan Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. İsmail (1333-1354), yani I. Yusuf hakkındaki en temel kaynak eserimiz Lisânüddin İbnü'l-Hatîb tarafından yazılmıştır. I. Yusuf döneminde ve Muhammed b. Yûsuf el-Ganî-Billah, yani V. Muhammed'in hükümranlığının ilk dönemi olan 1354-1359 seneleri arasında saray katipliği ve vezirlik görevlerinde bulunan İbnü'l-Hatîb, I. Yusuf'un şahsî hayatı ve özellikle onun yönetimi hakkında bize bilgiler sunmuştur. Hocası Ebü'l-Hasan Ali b. el-Ceyyâb'ın gözetiminde saray hayatı ve devlet mekanizmasının inceliklerine vakıf olmuştur. Hocası İbnü'l-Ceyyâb vefat edince I. Yusuf tarafından getirildiği Divânü'l-inşa'da kâtiplik ve vezirlik görevlerini üstlenmiştir. Ayrıca I. Yusuf tarafından Merinîlere elçi olarak gönderilmesi, İbnü'l Hatîb'in vermiş olduğu bilgilerin değerini artırmaktadır. Çünkü bu dönemde birçok olayın birinci elden görgü şahididir.

İbnü'l Hatîb'in *el-İhâta fî ahbâri Ğırnâta* isimli eseri Gırnata şehrinde boy göstermiş pek çok devlet adamını, kadıyı, edibi ve ilim adamını, Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin kuruluş sürecini, devletin İber Yarımadası'nda ki Hristiyan krallıklar olan Kastilya, Aragon, Portekiz ile olan ilişkileri hakkında bilgiler barındırmaktadır.Bir anlamda 1366 senesine kadarNasrîler hakkında mevsuk bilgiler İbnü'l-Hatîb tarafından bir araya getirilmiştir. Çalışmamızda İbnü'l-Hatîb'e ait olup kullandığımız bir diğer eser iseGırnata Benî Ahmer Devleti'nin 1232- 1364 seneleri arasındaki tarihini konu edinen *el-Lemhatü'l-bedriyye fi'd-devleti'n-Nasriyye'*dir. Eser daha çok Benî Ahmer Devleti'nin tarihi hakkında genel bir bakış sunmasının yanısıra, Nasrîlerin hem İber Yarımadası'nda ve hem de Kuzey Afrika'da ilişki içinde bulunduğu devletleri ve onların tarihleri hakkında da bilgi vermesi bakımından önem arz etmektedir. Ebü'l-Hasan el-Endelüsî en-Nübâhî'nin *Târîhu Kudâti'l-Endelüs: el- Merkabetü'l-'ulyâ fî-men yestehikku'l-kazâ ve'l futyâ,* isimli eseri Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin idari yapısı yapısı hakkında bilgiler yanısıra özellikle o dönemde görev yapmış kadılar hakkında bilgileri içerisinde barındırmaktadır. Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed et-Tilimsânî el-Makkarî'nin *, Ezhârü'r-riyâd fî ahbâri 'iyâd*, isimli eseri de Benî Ahmer Devleti döneminde Endülüs'te ki siyasi ve sosyal hayat hakkında bilgileri ihtiva etmektedir.

Araştırma eserler içerisinde özellikle L.P. Harvey'in kaleme aldığı*Islamic Spain 1250 to 1500* isimli eser, Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin siyasî ve askerî tarihi

açısından önemlidir. Kuruluş dönemini ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı eserde devletin başına geçen emirler hakkında müstakil ve ayrıntılı bilgiler bir araya toplanmıştır. Özellikle Kastilya arşiv kaynaklarının bolca kullanılmış olması I. Yusuf'un dönemive Kastilya ile olan ilişkileri hakkında önemli bilgiler verir. Bu eserde I. Yusuf dönemi anlatılırken Kastilya ile Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin sıcak çatışma halinde bulunduğu Salado Savaşı ve Tarif'in zaptı, Ceziretü'l-Hadra'nın Kastilya tarafından ele geçirilmesi, ve Cebel-i Tarık muhasarası gibi olaylar ayrıntılı olarak anlatılıp yorumlanmıştır. Joseph F. O'callaghan'ın *The Gibraltar Crusade, Castile and the Battle for the Strait* isimli eseri, İber Yarımadası'nda ki Hristiyan krallıklar nezdinde Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin konumu ve bu krallıkların Nasrîler ile olan mücadeleleri ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır. Arapça kaynakların yanısıra özellikle bizim ulaşamadığımız Kastilya, Portekiz ve Aragon kaynaklarını kullanmış olması çalışmayı özgün kılmaktadır. Özellikle konuyla alakalı diğer araştırma eserlerde yer bulamayan ayrıntılara bu kitapta yer verilmiştir. Gırnata Benî Ahmer Devleti ile yaşanan çatışmaların öncesi, Hristiyan krallıkların dâhilinde vuku bulan olaylar ve bu olayların yansımalarına yer verilmiştir. Yine aynı yazarın *A History of Medieval Spain* isimli eseri Gırnata Benî Ahmer Devleti ile ilişki içinde bulunan Hristiyan kralıkların dahilindeki gelişmeler hususunda ayrıntılı bilgi vermektedir.

Çalışmamız esnasında en çok istifade ettiğimiz çalışmalardan birisi de Antonio Fernández Puertas'ın "The Three Great Sultans of al-Dawla al-Ismā'īliyya al-Nasrîyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I, Yūsuf I, Muhammad I"başlıklı makalesidir. Bu makalenin içinde yer alan I. Yusuf'a ait olan bölüm tezimizin oluşmasında önemli katkı sağlamıştır.I. Yusuf'un tahta çıkışından itibaren yirmi bir yıllık saltanatı esnasında hem iç ve hem de dış siyasi olaylarda nasıl bir politika takip ettiğini görebilmekteyiz. Dış siyasi gelişmelerin Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin dahiline nasıl yansıdığını takip hususunda özellikle Arapça ve İspanyolca kaynakları kullanarak, kurgusu sağlam bir makale vücuda getirilmiştir. Bu makale sayesinde Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin "altın çağı" olarak vasıflandırılan dönemin nasıl vücuda getirildiğini, temellerinin nasıl atıldığını, I. Yusuf ve V. Muhammed döneminde bu sağlam temeller üzerine Gırnata Benî Ahmer Devleti'nde huzur ve sükûnun tesis edildiğini görebilmekteyiz.Benzer bir durum M. Isabel Calero Secall'ın "Rulers and Qāḍ īs: Their Relationship during the Naṣ rid Kingdom" başlıklı makalesi için de söz konusudur. Gırnata Benî Ahmer Devleti'nde yöneticiler ve kadılar arasındaki ilişkiyi ayrıntılı olarak ele alan bu çalışmada Nasrî yöneticilerin adalet mekanizması üzerinde

nasıl bir tasarrufa sahip oldukları, devletin zirvesinde ileri gelen devlet adamları arasında nasıl bir iktidar mücadelesinin cereyan ettiğini anlamamız konusunda istifade ettiğimizi belirtmeliyiz. Ayrıca makale de I. Yusuf'un kadı tayinlerinde nasıl bir yol izlediğine dair ayrıntılı bilgilerin yer aldığıda belirtilmesi gereken bir hususdur.

Türkiye'de I. Yusuf dönemini müstakilolarak ele alan bir çalışma mevcut değildir. Bununla birlikte Nizamettin Parlak'ın *Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb'in Siyâsî Kişiliği ve Tarihçiliği* isimli eseri bize İbnü'l Hatîb'ten yola çıkarak I. Yusuf dönemi hakkında bilgi edinmemizi sağlamıştır. Özellikle İbnü'l Hatîb'in idari vazifeleri ve safahatı hakkında bilgiler veren bölümlerden I. Yusuf'un devlet yönetimi hususunda nasıl bir yol takip ettiğini görebilmekteyiz. Yine aynı müellifin *Benî Ahmer'de Darbeler ve İsyanlar* isimli eseri özellikle Gırnata Benî Ahmer Devleti dâhilinde vuku bulan iktidar mücadelelerini bütüncül bir şekilde ele alan bir çalışmadır. Bu çalışma sayesinde Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin dâhilinde ki iktidar mücadelesini takip edebilmekteyiz. I. Yusuf'un bu mücadele içerisinde takınmış olduğu tavrı görebilmekteyiz.

Çalışmamızı vücuda getirirken kullandığımız Qiyas Şükürov'un *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)* isimli doktora çalışması da I. Yusuf'la alakalı ayrıntıları barındırması hasebiyle çalışmamıza yol gösteren bir eser hüviyetindedir. Özellikle I. Yusuf'un takip ettiği dış politika hususunda verdiği bilgiler ve yaptığı referanslar, çalışmamızı genişletmek açısından hangi kaynaklara bakabileceğimiz hususunda bize yol göstermiştir.

GİRİŞ

1232 senesinde Muhammed b. Yusuf b. Nasr el-Hazrecî tarafından temelleri atılan ve 2 Ocak 1492'de Kumareş Kulesi'nde XII. Muhammed tarafından şehrin anahtarlarının Hristiyan komutan Don Gutierre de Gardénas'a teslim edilmesiyle son bulan Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin yedinci emîri olan I. Yusuf ve onun dönemi(1333-1354) tezimizin konusunu teşkil etmektedir. KaynaklardaGırnata Benî Ahmer Devleti'nin altın çağı olarak vasıflandırılan 1333-1391 yılları arasında I. Yusuf ve IV. Muhammed, Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin başında bulunmuştur. Muvahhidler döneminin nihayet bulmasıyla eskiye oranla daha küçük bir coğrafyada vücut bulan Gırnata Benî Ahmer Devleti, İber Yarımadası'ndaki güçlü Hristiyan devletlere rağmen yaklaşık iki buçuk asır mevcudiyetini koruyabilmiştir. Bu başarının elde edilmesindeki en önemli faktör Nasrîemîrlerinin bazen savaş bazen de diplomasi seçeneğini ustaca kullanmaları ve reel politiğin kıstaslarını hayata geçirmiş olmalarıdır. Dışarıda Hristiyan devletlerden kaynaklanan sıkıntılara ek olarak devletin kendi bünyesinde zuhur eden sıkıntılar, isyanlar, siyasi çekişmeler ve taht kavgalarıda devletin mevcudiyetini tehdit eden unsurlar idi. I. Yusuf'da dâhil olmak üzere ilk yedi emîrin üçü suikasta kurban gitmişken ikisi ayaklanmalar neticesinde tahttan indirilmiştir. Bu yedi emîrden sadece ikisi, devletin kurucusu Muhammed b. Yusuf b. Nasr el-Hazrecîve Ebu Abdullah Muhammed el-Fakih eceliyle hayata gözlerini yummuştur. Tezimizde cevabını aradığımız soru, Kastilya, Aragon, Portekiz krallıklarına ve Gırnata sarayında iktidar sahibi olmak isteyen güç odaklarına rağmen I. Yusuf'un kendisinden önceki dört emîrden daha uzun süre tahtta kalabilmeyi ve dönemine Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin "Altın çağı"damgasını vurmayı nasıl başardığıdır.Dış politika hususunda Kastilya, Aragon, Portekiz Krallıkları ile Merinîlerle olan ilişkileri mercek altına alınarak geleneksel Nasrî dış politikasını I. Yusuf'un nasıl takip ettiğini değerlendireceğiz.İç siyaset hususunda ise I. Yusuf'un muhtemel güç odaklarını bertaraf etme usûllerini, bürokrasi ve idari mekanizmaya müdahaleleri incelememize konu olacaktır.

Dönemi,Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin "Altın çağı" olarak vasıflandırılmasına rağmen I. Yusuf dönemini konu alan müstakil bir çalışma bugüne kadar yapılmadığından İber Yarımadası'ndaki İslam devletleri tarihini ve Gırnata Benî Ahmer Devleti tarihini konu alan çalışmalarda da I. Yusuf'la ilgili olan bilgiler oldukça

sınırlıdır. Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin başına geçmiş emîrler içerisinde hükümdarlık süresi itibariyle en uzun süre kalan dördüncü emîr olmasına rağmen I. Yusuf'la ilgili bilgiler bu emîr hakkında bizi tatmin edecek derecede yoğunluktan uzaktır. Araştırma eserlerinde I. Yusuf dönemine ayrılan bölümler genel bilgiler olmaktan öteye geçmemektedir. Bizim bu çalışmamızın amacı ulaşabildiğimiz kaynakların yanında araştırma eserleri kullanmak suretiyle I. Yusuf hakkında çeşitli kaynaklarda dağınık bir şekilde bulunan bilgileri bir bütün haline getirip elden geldiğince bu dönemin panoramasını çıkartabilmek, I. Yusuf'un hükümranlığı döneminde Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin hem içeride ve hem de dışarıda bekaası ve refahı hususunda hangi adımları atarak yirmi bir yıl süreyle tahtta kaldığını ortaya koymak olacaktır.

Gırnata Benî Ahmer Devleti Öncesinde Endülüs

İslam fetihlerinin son dalgasını teşkil eden İspanya'nın fethi, 711 senesinde Tarık b. Ziyad komutasında yarımadaya ayak basan İslam mücahidleri tarafından başlatılmıştır. Bu askeri harekât Emevî halifesi Velid b. Abdülmelik'in izni ve Kuzey Afrika valisi Musa b. Nusayr'ın uhdesinde gerçekleştirilmiştir. Tarif b. Malik'in 710 senesinde yaptığı keşif harekâtının olumlu netice vermesi üzerine bir sonraki yıl Tarık b. Ziyad yedi bin kişilik bir ordu ile harekete geçmiş, akabinde de beş bin kişilik bir destek birliği bölgeye gönderilmiştir. Bu sızma harekâtının başarıya ulaşmasında bölge halkı ile Vizigot kralları arasındaki gerginlikler, taht kavgaları ve çeşitli toplumsal sıkıntılar etkili olmuştur. Vizigot kralı Rodrigo'ya karşı yapılan savaşta Tarık b. Ziyad'ın galip gelmesi neticesinde İber Yarımadası'nın kapıları Müslümanlara sonuna kadar açılmıştır. Kısa sürede Elvire, Kurtuba, Maleka ve Toledo(Tuleytula) gibi şehirler Müslümanların hâkimiyeti altına girdi. 712 senesinde ise Musa b. Nusayr'ın komutası altında on sekiz bin kişilik başka bir ordu İber Yarımadası'na geçti ve Tarık b. Ziyad'ın da dâhil olduğu bu ordu sayesinde İspanya'da ki diğer şehirlerde teker teker Müslümanların eline geçti.

714 senesinde Emevî halifesi Velid b. Abdülmelik'in emri üzerine Musa b. Nusayr ve Tarık b. Ziyad Dımaşk'a döndü. Böylelikle Endülüs'te "Valiler Dönemi" diye adlandırılan dönem başlamış oldu. Yirmi bir valinin görev yaptığı bu dönemde,fetihleri Avrupa içlerine taşıma gayretleri göze çarpmaktadır. Özellikle

Pireneler istikametinde gelişen bu fetih faaliyetleri 732 senesinde vuku bulan Poiters Savaşı ile bir dönüm noktasına gelmiştir. Franklar karşısında yaşanılan hezimet neticesinde Avrupa içlerine doğru yapılan fetih harekâtları hız kaybetti ve Müslümanlar enerjilerini daha çok kendi iç kavgalarında harcamaya başladılar. Berberîler ve Araplar arasında iskan edildikleri toprakların vasfı hususunda çıkan çatışmalarda çok sayıda Müslüman hayatını kaybetti. Cereyan eden bu karmaşaya bir son vermek amacıyla Suriye'den bir birlik Belc b. Bişr komutası altında bölgeye sevk edildi. Bu birlik karmaşaya son vermekle birlikte sonraki yıllarda zuhur edecek olan başka bir karmaşanın da kaynağı oldu. Zira bu birlikle bölgeye sevk edilen Emevî askerleri ile Endülüslü Araplar arasında bir çatışma hali yaşanmaya başladı. Bu problem, yöneticilerin toprakların taksimatı hususunda buldukları bir metodla çözülmüş iken bu seferde Kayslı-Yemenli çatışması Müslümanlar arasında zuhur etti.

Endülüs'te sular bir türlü durulmak bilmezken hilafet merkezinde hanedan el değiştirdi. Emevî hanedanına son veren Abbasîler, Emevî soyundan gelenlere karşı sıkı bir takip başlatınca Halife Hişam b. Abdülmelik'in torunu olan Abdurrahman b. Muaviye Filistin, Mısır, Kuzey Afrika güzergâhını kullanarak 755 senesinde Endülüs'e ayak bastı. Abdurrahman (756-788) bölgedeki çeşitli gruplar arasında mevcut olan ayrılıkları, merkezi otoriteye karşı vücut bulmuş olan hoşnutsuzlukları ustaca kullanarak 756 senesinde Endülüs'te emîrliğini ilan etti.[1] Abdurrrahman, kendisine emîrliğini ilan ederken yardım eden Yemenlileri, Berberîleri ve diğer grupları teker teker saf dışı bırakarak kendi hâkimiyetini ve otoritesini perçinledi ve artık Franklarla mücadele edebilir hale geldi. Abdurrahman'ın tahtına 788 senesinde I. Hişam geçtiğinde, sağlam bir devlet mekanizmasına sahip siyasi bir teşekkül bulmuştu.

I. Hişam (788-796) hükümranlık döneminde iç karışıklıklarla kısmen daha az uğraşmak zorunda kaldı ve enerjisini Hristiyan krallıklarla mücadeleye ayırdı. Ayrıca onun döneminde yerli halktan olup İslamiyet'i seçenlerin sayısında ciddi bir artış meydana geldi. Öyle ki I. Hişam'dan sonra tahta geçen I. Hakem (796-822) döneminde patlak veren isyan hareketlerinde çoğunluğu bu yeni mühtedî yerli halk (müvelledûn) teşkil etti. I. Hakem'in seleflerinin aksine dini hayatındaki gevşeklik ve ulemaya hak ettiği önemi vermemesi de bu ayaklanmaları tetikleyen unsurlar arasındaydı. I. Hakem bu isyanları sert müdahalelerle bastırmışsa da bu durumdan faydalanan Franklar

[1]Mehmet Özdemir, "Endülüs", *DİA*, XI, s.212

kazançlı çıktı ve Endülüs için önem arz eden Barselona(Berşelûne) Frankların eline geçti.

Endülüs Emevî Devleti en parlak dönemini II. Abdurrahman (822-852) zamanında yaşadı. Hem iktisadî ve hem de kültürel inkişâfın gözle görüldüğü bu dönemde İslam medeniyetine has unsurlar Hristiyanlar arasında hızla yayılmaya başladı. II. Abdurrahman aynı zamanda devleti dış düşmanların saldırılarına karşı da başarıyla korumuş ve devletler nezdinde saygın bir yer edinmiş oldu. [2] II. Abdurrahman'ın halefi ve oğlu olan Muhammed (852-886) babası zamanında elde edilen istikrarı sürdürme hususunda başarısız oldu. Artan iç karışıklıklara ek olarak Hristiyan devletlerin saldırılarıda mevcut durumu dahada kötüleştirdi. Bu kötü gidişata bir anlamda dur diyen kişi III. Abdurrahman (912-961) oldu. Ülke dâhilinde patlak veren isyanları bastırıp, isyanların elebaşlarını itaate mecbur bıraktı.[3] Bu başarılardan sonra III. Abdurrahman 929 senesinde kendisini Nasır-Lidinillah ünvanıyla halife ilan etti. Böylece Endülüs EmevîEmîrliği, Endülüs Emevî Halifeliği'ne dönüştü. Kuzey Afrika'da Fatımîlere ve İspanya'da Hristiyan krallıklara karşı üstünlük tesis edildi. Ayrıca bu dönemde "tek bir ümmet"[4] oluşturmak için devlet kademeleri her kesimden insana açıldı. III. Abdurrahman 961 senesinde öldüğünde yerine oğlu II. Hakem (961-976) geçti. Onun döneminde de iç istikrar mevcudiyetini korudu ve İspanyol krallıklar karşısında üstünlük muhafaza edildi.

II. Hakem'in oğlu olan II. Hişam (976-1009, 1010-1013) henüz çocuk yaşta tahta geçtiğinde Endülüs Emevî Halifeliği'nde Âmirîler dönemi başladı. Bu döneme ismini veren İbn Ebu Âmir, II. Hakem zamanında yıldızı parlamış olan ve sarayda bazı önemli idari görevlerde bulunmuş birisiydi. II. Hişam'ın tahta geçmesinde dâhli olan İbn Ebu Âmir devletin kontrolünü ele geçirmiş, kendisine rakip olan devlet adamlarını safdışı bırakıp Hristiyan krallıklara karşı başarılar elde etmişti. İbn Ebu Âmir haciblik makamında bulunmuş olmasına rağmen kendi adına para bastırıp hutbe okutarak, fiilen halifelik yapmıştı. [5] İbn Ebu Âmir'in oğullarından olan ve 1008'de kardeşi Abdülmelik'in yerine geçen Abdurrahman, babasının ve kardeşinin döneminde sağlanan istikrarı koruyamadı. Muhteris davranışları halk ve devlet adamları nezdinde

[2] *The Legacy of Muslim Spain*, ed. Salma Khadra Jayyusi, New York, 1992, s. 24-27
[3] C. Brockelmann,İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi, Türkçe Terc. Neş'et Çağatay, Ankara, 1992, s. 153 - 155; David J. Wasserstein, *The Caliphate in the West, An Islamic Political Institution in the Iberian Peninsula*, Oxford, 1993, s. 9-10.
[4] Mehmet Özdemir, "Endülüs", *DİA*, XI, s.212
[5] Roger Collins, *Early Medieval Spain, Unity in Diversity, 400 - 1000*, New York, 1983, s.175.

hoşnutsuzluklara ve neticesinde de isyanlara sebep oldu. Daha sonraki yıllarda da kaos ortamı mevcudiyetini korudu. Otorite boşluğundan faydalanan Şiî Hammudîler 1016'da Kurtuba'yı ele geçirdiler. Fakat onlarda mevcut problemlere bir çözüm üretemediler. Neticede Kurtuba'nın ileri gelenleri Emevî hanedanına mensup olanları sürgüne yolladılar ve idareyi eşrâftan müteşekkil bir şurâya teslim ettiler. Böylece 1031 senesinde Endülüs Emevî Halifeliği tarih sahnesinden çekilmiş oldu.

1031-1090 seneleri arasında Mülukü't-tavaif denilen dönemde Endülüs'te irili ufaklı pek çok devletçik boy gösterdi. Kurtuba haricindeki pek çok şehrin ileri gelen aileleri bağımsızlıklarını ilan ettiler. Zünnuniler, Tücibiler, Hudiler, Eftasiler, Abbadiler ve Ziriler bu şekilde bağımsızlığını ilan eden ailelerdi.[6] Bu dönemde kendi içinde parçalanmış olan Müslümanlar, Hristiyan krallıklar karşısında ciddi zaafiyetler yaşadılar. Bu durumdan faydalanan Hristiyanlar "reconquista" hareketine hız verdiler. Tehlikenin farkına varan bazı emîrler ve ulema Kuzey Afrika'da ki Murabıtlar'dan yardım istediler.[7]

Murabıtlar hanedanının o dönem başında bulunan Yusuf b. Taşfin, İber Yarımadası'na geçerek VI. Alfonso'yu 1086'da Zellaka Savaşı'nda yendi ve Murabıtların İber Yarımadası'nda ki prestijini artırdı.[8] Bu zaferden sonra Taşfin, Endülüs'ten ayrılmadan önce Endülüslü emîrlere birlik kurmaları çağrısında bulundu. Fakat emîrlerin yine kendi aralarında mücadeleye başlaması üzerine ikinci kez Endülüs'e geçti ve Endülüs'ü Murabıtlar Devleti'nin bir eyaleti haline getirdi. Bunu yaparken bazı emîrlerin ve fukahanın da yardımını almıştı. Murabıtlar 1090-1147 yılları arasında bölgenin hâkimi olmuşlardır. Murabıtların hakimiyetinin ilk yirmi beş yılı boyunca istikrar tekrardan sağlanabilmişti. Fakat daha sonra Murabıtlara verilen desteğin azalması, halkın yönetimden hoşnutsuz olması, ağır vergiler gibi nedenlerle Murabıtlar'ın Endülüs'te ki hâkimiyetleri zayıfladı. Kuzey Afrika'da da buna benzer sıkıntılarla karşılaşan Murabıtlar, 1147'de yıkıldı. Murabıtlar hâkimiyetinin son bulması Hristiyan krallıkların Endülüs'te ilerleme kaydetmesine kapı araladı. Bu esnada Endülüs'ün imdadına yine bir başka Kuzey Afrika devleti olan Muvahhidler yetişti.[9]

---

[6] Mehmet Özdemir, "Mülûkü't-Tavâif", *DİA*, XXXI, s. 553-56.
[7] İsmail Yiğit, "Murâbıtlar", *DİA*, XXXI, 152-55;Bernard F. Reilly, *The Contest of Christian and Muslim Spain (1031 - 1157)*, Cambridge, 1995, s. 101 - 105.
[8] *The Almohad Revolution,Politics and Religion in the Islamic West during the Twelfth - Thirteenth Centuries*, ed. Maribel Fierro, Burlington, 2012, II, s.4-5.
[9] Mehmet Özdemir, "Endülüs", *DİA*, XI, s.215.

Muvahhidlerin Endülüs'e geçişleri, bazı emîrlerin onlardan yardım talebine cevap vermek için gerçekleşmişti. Kurtuba, İşbiliye gibi şehirleri hâkimiyeti altına alan Muvahhidler, Kastilya'nın himayesi altındaki Muhammed b. Sa'd'ı mağlup edip onun hâkimiyeti altındaki bölgeleri de ellerine geçirdiler. Muvahhidler ordusu Kuzey Afrika'ya döndükten sonra İber Yarımadası'nda ki Hristiyan Krallıklar "reconquista" hareketine devam ettiler.[10] Muvahhid emîri Ebu Yusuf el-Mansur Hristiyanların ilerleyişini 1195'te Kastilya'ya karşı Erek mevkiinde kazandığı zaferle durdurmuştu.[11]

Muvahhidler yönetiminin Endülüs'te ki hâkimiyetine ölümcül darbe 1212 yılında vuku bulan İkab Savaşı'nda indirildi. Papa'nın desteğini almış müttefik Hristiyan ordusu karşısında Ebu Yusuf el-Mansur ağır bir yenilgi aldı.[12] Hem Kuzey Afrika'da ve hem de Endülüs'te eski gücünü kaybeden Muvahhidlere karşı 1227 senesinde bir dizi isyan başladı. Zeyyan b. Merdeniş, İbn Hud ve Muhammed b. Nasr gibi liderler bağımsızlıklarını ilan ettiler. Aynı şekilde Kuzey Afrika'da da Hafsiler, Abdülvadiler ve Merinîler bağımsızlıklarını ilan ettiler.

[10]Philip K. Hitti,*Siyâsî ve Kültürel İslam Tarihi*, Türkçe Terc. Salih Tuğ, I-II, İstanbul 1995
[11] Mehmet Özdemir, "Muvahhidler", DİA, XXXI, s. 410-12 ;Derek W. Lomax, *The Reconquest of Spain*, New York, 1978, s. 118-122; Lütfi Şeyban, *Reconquista, Endülüd'te Müslüman - Hristiyan İlişkileri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 260 - 63.
[12] Muhammed Aruçi, "Kastilya", *DİA*, XXV, s. 1 - 2

BİRİNCİ BÖLÜM

Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin Kuruluşu ve I. Yusuf'tan Önceki Emirler

Endülüs'te ki İslam hâkimiyetinin ve siyasi istikrarın kesintiye uğramasında Muvahhidler döneminde meydana gelen İkab Savaşı'nın[13] önemli rolü olmuştur. Bu savaştan sonra Endülüs üzerinde asırlardır devam eden İslam-Hristiyan mücadelesinde üstünlük kesin olarak Hristiyanların eline geçti ve Muvahhidlerin çöküşü hızlandı. Bundan sonraki süreçte Muvahhidlerin yıkılışına kadar (667/1269) Müslümanların siyasi ve idari etkinlikleri azaldı ve iktidar sık sık el değiştirmeye başladı.

1. Muhammed b. Yusuf. b. Nasr el-Hazrecî Dönemi

1220'li yılların başında İber Yarımadası'nda Muvahhidler yönetiminin zayıflamasından sonra ortaya çıkan otorite boşluğunu doldurmak için bölgedeki Müslüman mahalli liderler harekete geçti. Bu mahalli liderlerden birisi de İbnü'l-Ahmer diye bilinen Ercüneli Muhammed b. Yusuf b. Ahmed b. Nasr el-Hazrecî idi.İbnü'l-Ahmer'in mensup olduğu sülalenin kökeni Ensar'ın önde gelenlerinden Sa'd b. Ubade'ye uzandığı ifade edilir.[14]

İbnü'l-Ahmer'in temellerini attığı Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin üzerinde kurulduğu coğrafya kaba bir tarifle İber Yarımadası'nın güneyinde, derinliği yer yer 100 km.yi uzunluğu ise 300 km.yi bulan Akdeniz sahil şeridinde kurulmuştur.Devletin toprakları Güney Endülüs'te Cebel-i Tarık Boğazı'ndan doğu sahilinde Meriyye'ye, iç bölgede ise Serrania de Ronda ve Sierra d'Elvira dağ silsileleri arasında uzanmakta idi.Sahil şeridinde Cebel-i Tarık, Tarif, Maleka, Meriyye gibi liman kentleri, ülkenin orta kısmında Gırnata, Ceyyan, Vadi-Aş(Guadix), Besta şehirleri bulunmakta idi.[15] Devletin kuzeyinde Hristiyan Kastilya Krallığı, güneyinde ise Kuzey Afrika

[13] Nâsır-Lidînillâh, yürürlükte olan barış antlaşmasına rağmen Kastilya'nın Paplığın desteğiyle büyük bir Haçlı ordusu teşkil ettiğini öğrenince 1211'da kalabalık bir ordu ile İber Yarımadası'na geçti. Güneye doğru ilerlemekte olan Haçlı ordusu ile Muvahhid ordusu Las Navas de Tolosa denilen mevkide (İkāb) 1212 senesinde karşı karşıya geldi. Bu savaşta Müslümanlar ağır bir yenilgi aldı. İber Yarımadası üzerindeki mücadelede bu savaş bir dönüm noktası olmuş ve güç dengeleri yeniden kurulmuş oldu. Mehmet Özdemir, "Muvahhidler", *DİA*, XXXI. s. 410-12; Joseph F. O'callaghan, *Reconquest and Crusade in Medieval Spain*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, s.74-76.

[14] İsmail Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 420; Hüseyin Algül, *İslam Tarihi*,İstanbul 1987, s.509; *İslam Tarihi El Kitabı*, ed. Eyüp Baş, Ankara 2012, s.417; Philip K. Hitti,*Siyâsî ve Kültürel İslam Tarihi*, II, İstanbul 1995, s.870.

[15];İsmail Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, İstanbul 1995, s.35.;Mehmet Özdemir, *Endülüs Müslümanları: Siyasi Tarih*, İstanbul 2012, s.235.

topraklarında kurulmuş Müslüman Merinî Sultanlığı mevcuttu. Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin Portekiz ve Aragon Krallıkları ile doğrudan bir kara sınırı mevcut değildi. Fakat bu iki krallık zaman zaman Gırnata Benî Ahmer Devleti'ni denizden tehdit edebilmekteydi.İber Yarımadası'nın en güzel köşelerinden bir kaçını ve mümbit topraklarının bir kısmını barındıran devlet, idari taksimat olarak üç kısma ayrılmıştı. Ülkenin orta bölgesinde Gırnata, doğuda Meriyye ve güneybatıda Maleka olmak üzere devlet üç vilayetten oluşmakta idi.[16]

Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin banisi olan İbnü'l-Ahmer'in hayatının ilk dönemleri hakkında fazla bir bilgi mevcut değildir. Bununla birlikte 1195 senesinde Ercune'de doğduğu bilinmektedir.İbnü'l-Ahmer aldığı iyi askeri eğitim, cesareti ve azmiyle kabilesi içerisinde temayüz etmiş bir lider idi.[17]1212 senesinde Muvahhidlerin İkab Savaşı'nda uğradıkları hezimet sonrasında İber Yarımadası'ndaki topraklarında hız kazanan çöküş süreci, 1228 senesinde Muvahhidler yönetiminin İber Yarımadası'nda hâkimiyetlerinin son bulmasıyla neticelendi.[18]Bunun akabinde İber Yarımadası'nda, mevcut otorite boşluğundan faydalanıp kendi idarelerini tesis etmek isteyen liderler boy gösterdi. Bu kaosortamında Muhammed b. Yusuf b. Hud, Zeyyan İbn Merdaniş ve İbnü'l-Ahmer kendi hâkimiyetlerini kurmak için harekete geçen liderlerden idi. İbn Hud kendisine metbu olarak Abbasî Halifesi'ni kabul ederek Murcia'yı ve mücavirini elinde tutmakta idi. Zeyyan Ibn Merdaniş ise Fas'ta ki Muvahhid sultanına tabii idi ve Valencia ile mücavirini elinde tutmaktaydı.İbnü'l-Ahmer ise doğum yeri olan Ercune'de emîrliğini ilan etti.[19]

İbnü'l-Ahmer Ercüne'de emîrliğini ilan ettiğinde Fas'ta ki Muvahhid sultanını, İber Yarımadası'nda ise kendisinden daha güçlü bir diğer Endülüslü lider olan İbn Hud'u metbu olarak seçmişti. Zira oluşan otorite boşluğunu doldurma çabası içinde olan bu iki lider karşı karşıya gelmişti.İbnü'l-Ahmer'in İbn Hud'a tabii olma hali 1238 senesine kadar devam etti.İbn Hud'un 1238'de ölümü ile onun kontrolü altındaki yerleride kendi egemenliği altına alan İbnü'l-Ahmer böylelikle devletinin sınırlarını

[16] Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s.263.;Mehmet Özdemir, *Endülüs Müslümanları: Siyasi Tarih*,s.237.;İsmail Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, s.35.

[17] Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*, 2003, s.264;İsmail Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s.35.

[18] Anwar G. Chejne, *Muslim Spain: Its History and Culture*, Minneapolis 1974, s.98.

[19] İbnü'l-Ahmer'in emirliğini ilan ettiği tarih hakkında farklı tarihler zikredilmektedir.1230 senesi için bkz. *The Cambridge History of Islam*, ed. P.M. Holt, II, Cambridge 1970, s.429;1231 senesi için bkz. Chejne,*Muslim Spain: Its History and Culture*, s.98, Hüseyin Algül, *İslam Tarihi*, s.509;1232 senesi için bkz. *İslam Tarihi El Kitabı*, ed. Eyüp Baş, s.417; Philip K. Hitti,*Siyâsî ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 870.

genişletmeye devam etti.[20]Siyasi rakibi olan İbn Hud'la olan mücadelesinde, İbn Hud'un 1238'de ölümüyle bir sonraki safhaya geçmiştir.

Kastilya ile ittifak kurmak suretiyle devletin temellerini sağlamlaştıran İbnü'l-Ahmer bu sayede devletin iç meseleleri ile daha fazla ilgilenme fırsatı bulmuş oldu. Nitekim 1232 senesinde Ceyyan'ı damadının ve damadının bir mensubu olduğu Benî Eşkîlûle kabilesinin aktif desteği ileVadiaAş(Guadix)'i hâkimiyeti altına almış olan İbnü'l-Ahmer Kastilya ile işbirliği yaparak Kastilya'nın Kurtuba'yı ele geçirmesine yardım etti. Bu işbirliğinin akabinde 1237 senesinde İbnü'l-Ahmer Gırnata'yı kan dökmeksizin kontrolü altına aldı ve devletinin başkenti olarak ilan etti.[21]Daha sonra Maleka, Meriyye ve Luraka şehirlerini devletinin sınırları içine aldı.Böylece İbnü'l-Ahmer Güneydoğu Endülüs'ü bütünüyle tek bir bayrak altında toplamış oldu.[22]

İbnü'l-Ahmer Gırnata başta olmak üzere diğer merkezleri kontrolü altına alıp istikrarı tesis ettikten sonra Hristiyanların kontrolü altına girmiş olan Müslüman yerleşim yerlerini kurtarmak için bir nevi cihad faaliyetine girişti. Bu amaçla büyük bir orduyla Martos Kalesi'ni kuşattı. Fakat kaledekilerin yardımına gelen kalabalık destek birlikleri nedeniyle muhasarayı bir sonuç elde edemeden kaldırmak zorunda kaldı.Bir süre sonra İbnü'l-Ahmer Kastilya Kralı'nın gayri meşru kardeşi Rodrigo komutasındaki Kastilya ordusu ile savaşa tutuştu ve Kastilya ordusunu mağlup etti. Bu başarı İbnü'l-Ahmer'in Müslümanlar arasındaki itibarını artırırken Kastilya Kralı'nı son derece kızdırmıştı. Bu gelişmelerden sonra harekete geçen III. Ferdinand önce Ercüne'yi daha sonrada Ceyyan'ı işgal edip akabinde 1244'de Gırnata'yı muhasara altına aldı.Bu durum karşısında çaresiz kalan İbnü'l-Ahmer Kastilya ile barış antlaşması yapma yoluna gitti.[23]Yapılan antlaşma hükümlerine göre İbnü'l-Ahmer Kastilya Kralı III. Ferdinand'ı metbu olarak tanıyacak ve Ceyyan III. Ferdinand'a bırakılacaktı.Kastilya Kralı'nın düzenleyeceği askeri seferlere İbnü'l-Ahmer askeri yardımda bulunacak; Maleka, Meriyye ve mücaviri İbnü'l-Ahmer'in hâkimiyetinde kalacak, Gırnata Benî

[20]Chejne, *Muslim Spain: Its History and Culture*, s. 98.;*İslam Tarihi El Kitabı*, ed. Eyüp Baş, s.417.;Mehmet Özdemir, *Endülüs Müslümanları: Siyasi Tarih*, s.235.;İsmail Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s.35.

[21]Chejne,*Muslim Spain: Its History and Culture*, s.98.;Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s.264.;İsmail Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s.35.

[22]Hüseyin Algül, *İslam Tarihi*, s. 509.;İsmail Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 420.

[23]İsmail Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 36.;Hüseyin Algül, *İslam Tarihi*, s. 509.

Ahmer Devleti her sene Kastilya'ya yüz elli bin sikke altın vergi ödeyecekti.[24]1246 senesinde yapılan antlaşma gereği İbnü'l-Ahmer Kastilya Kralı'nın düzenlediği askeri seferlere iştirak etti. Yirmi yıl süreliğine imzalanan antlaşma gereği 1247'de Sevilya'nın Kastilya birlikleri tarafından kuşatılmasına Nasrî birlikleri de yardım etti ve sekiz aylık muhasaradan sonra şehir 1248'de Kastilya'nın eline geçti. Müslümanlara karşı Kastilya'nın müttefiği olmak gibi ağır şartları barındırmasına rağmen bu antlaşma Gırnata Benî Ahmer Devleti için olumlu neticeleri de içerisinde barındırmakta idi. Zira bu antlaşma sayesinde İbnü'l-Ahmer kendi iç meselelerine daha fazla zaman ayırma fırsatını elde etmişti.[25]

İbnü'l-Ahmer ile Kastilya arasındaki mevcut metbuluk ilişkisine rağmen İbnü'l-Ahmer Kastilya'nın nihaî amacının ne olduğunun farkında idi.İbnü'l-Ahmer bir taraftan metbuluk antlaşması gereğince yapması gerekenleri yaparken diğer yandan da devletinin bekaası için gerekli olan faaliyetleri sürdürmekte idi. Bu minval üzere İbnü'l-Ahmer bir taraftan yıllık vergisini vermekte, Kastilya'nın düzenlediği seferlere iştirak ederek ve her sene Kastilya Krallığı'nın başkenti olan Sevilya'ya gidip sadakatini teyit ederken diğer yandan ordusunu daha iyi bir hale getirmek için çalışmalar yürütüyor ve eski kaleleri tamirederek sınırları tahkim etmeye çalışıyordu. Diğer yandan Kuzey Afrika'da ki Merinîlerle dostluk ilişkisini ilerletmeye gayret gösteren İbnü'l- Ahmer, gelecekte Gırnata Benî Ahmer Devleti ile Kastilya arasında vuku bulabilecek muhtemel bir çatışma esnasında kendisine bir müttefik elde etmeyide amaçlıyordu. [26] Kuzey Afrika'da ki genel siyasi otorite boşluğundan faydalanarak siyasi bir teşekkül olarak ortaya çıkmaya başlayan Merinîlerle Gırnata Benî Ahmer Devleti arasında yeni bir müttefiklik durumu zuhur etmeye başlamıştı. Bu desteği arkasına alan İbnü'l-Ahmer Kastilya'dan bağımsız hareket etmeye başlamıştı ve bu durum Kastilya'nın yeni bir saldırı dalgası başlatmasına sebep oldu. Kastilya'nın Cebel-i Tarık ve Tarif'i talep etmesiyle başlayıp 1261 senesinde Gırnata'ya kadar uzanan Kastilya akınlarıyla şiddetlenen ve 1263'de İstecce'nin alınmasıyla zirve noktasına ulaşan çatışmalar, İbnü'l-Ahmer'in öngörüsünde haklı olduğunu ortaya çıkardı. Kastilya Kralı, İbnü'l-Ahmer her iki devlet arasında halen yürürlükte olan antlaşma hükümlerine riayet etmesine rağmen, Gırnata Benî Ahmer Devleti içerisinde isyan hareketi başlatan Benî

[24]*İslam Tarihi El Kitabı*, ed. Eyüp Baş, s. 417. ;*The Cambridge History of Islam*, ed. P.M. Holt, II, s.429; Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s. 266.;Chejne, *Muslim Spain: Its History and Culture*, s. 98.
[25] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 36.;Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 420.
[26] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 37.

Eşkîlûle kabilesine yardım etti.[27]Bu mesele İbnü'l-Ahmer'in başını en çok ağrıtan husus idi. Bu problemin zuhurunda ve devam etmesinde Kastilya'nın bu kabileye doğrudan desteği de etkili olmuştu. Bu kargaşa ortamından faydalanmak isteyen Kastilya Gırnata Benî Ahmer Devleti'ne saldırdı. 1264 senesinde Nasrî ordusunun Kastilya ordusu karşısında mağlup olması üzerine İbnü'l-Ahmer'in durumu daha kritik bir hal aldı. İki devlet arasındaki çatışma hali 1267 senesinde yapılan antlaşma ile bir nihayet buldu.[28]Fakat bu yapılan antlaşmaya rağmen Kastilya Kralı X. Alfonso Benî Eşkîlûle kabilesinin isyan hareketini desteklemekten vazgeçmedi. [29]

Kastilya ile yaptığı antlaşmadan sonra bir nebze istikrar ortamını teneffüs eden İbnü'l-Ahmer ömrünün son yıllarında Maleka valisi olan damadı ve damadının kabilesi olan Benî Eşkîlûle kabilesinin isyan hareketi ile uğraşmak zorunda kaldı. İbnü'l-Ahmer yaklaşık üç yıl süren bu isyanla meşgul iken fırsattan istifade eden Kastilyalılar yeniden saldırıya geçmiş ve Ceziretü'l-Hadra ile civarını talan etmişti. Kastilyalıların bu tecavüzüne karşılık vermek için askeri hazırlık yaparken İbnü'l-Ahmer 22 Ocak 1273'de hayata gözlerini kapadı.[30]

Muvahhidlerin yıkılması neticesinde oluşan otorite boşluğunu dolduranlardan birisi olan Muhammed b. Yusuf b. Nasr el-Hazrecî bu süreçte Benî Ahmer Devleti'nin ilk nüvesini doğum yeri olan Ercüne'de atmıştır. Buna ek olarak İbnü'l-Ahmer Kastilya ile olan ilişkilerini sıkı tutmanın yanında Kuzey Afrika'da ki Merinîler'le de ilişkilerini güçlendirme yoluna gitmişti.

2. Ebû Abdullah Muhammed el-Fakīh Dönemi

İlimle meşguliyeti nedeniyle "el-Fakih" diye anılan ve İbnü'l-Ahmer'in oğlu olan Ebu Abdullah Muhammed 1273 senesinde Nasrî tahtına geçtiğinde babası zamanında patlak veren Benî Eşkîlûle kabilesinin isyanını bastırmak için Merinîlerden yardım talep etmekten başka çaresi yoktu. Bu nedenle II. Muhammed'in hükümdarlık döneminin ilk yılları isyancı Benî Eşkîlûle kabilesinin güç ve nüfuzunu kırma

[27] Özdemir, *Endülüs Müslümanları: Siyasi Tarih*, s. 367.
[28] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 37.
[29]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 367.
[30] Hugh Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, London 1996, s.279.

faaliyetleri ile geçti.[31]Benî Eşkîlûle kabilesi Maleka ve Vadi-Aş'ın (Guadix) kontrolünü ellerinde tutmakta idi ve bu durum onları kuvvetli bir direnç merkezi haline getirmekteydi. Bu kabilenin isyan hareketinde başarılı olmasının diğer bir sebebi de Kastilya Kralı X. Alfonso'nun isyancılara sağladığı destekti. 1274 senesinde X. Alfonso ile II. Muhammed tarafından yenilenen antlaşma hükümlerine göre isyancıları desteklememesi gereken X. Alfonso bu antlaşmaya uymayınca II. Muhammed'de Kastilyalılara karşı Merinî sultanı Yakub b. Abdülhak el-Mansur ile ittifak kurdu.[32]

1275 senesinde Tarif'e çıkartma yapan Yakub b. Abdülhak el-Mansur Nasrîlerin yardımına gelmesinin karşılığı olarak Tarif'e ek olarak Ceziretü'l-Hadra, Cebel-i Tarık ve Ronda'nın kendisine verilmesini talep etti.[33]Bu durum karşısında II. Muhammed bu kentleri, Kastilya'ya karşı yapılacak operasyonlarda kullanılmak üzere Yakub b. Abdülhakk el-Mansur'a bırakmak zorunda kaldı.[34]

Nasrî-Merinî birliklerinden müteşekkil ordu Kastilya ordusu ile 7 Eylül 1275'de İstecce şehri civarında karşı karşıya geldi. Kastilya ordusunun başında X. Alfonso'nun Fransa'da bulunmasından ötürü ona vekâlet eden oğlu İnfante Fernando vardı.Fakat Fernando'nun aniden ölümü üzerine komutayı Don Nuño Gonzales de Laradevralmıştı. Yapılan savaşta Müslümanlar kendilerinden daha güçlü olan doksan bin kişilik Kastilya ordusuna ağır bir yenilgi yaşattılar.[35]

Bu ağır yenilgiden bir ay kadar sonra Toledo başpiskoposunun komutası altındaki başka bir Kastilya ordusu bu sefer Ceyyan yakınlarında Martos mevkiinde, II. Muhammed komutası altındaki Nasrî ordusu tarafından bozguna uğratıldı. Bu esnada Fransa'dan dönmüş olan X. Alfonso ordularının maruz kaldığı bu mağlubiyetler nedeniyle Benî Ahmer Devleti ile bir antlaşma imzaladı. [36] Bu antlaşmanın imzalanmasından bir yıl sonra yani 1277'de Yakub b. Abdülhakk el-Mansur tekrardan İber Yarımadası'na çıkmış ve Sevilya, Kurtuba ve Jerez'e kadar ilerlemişti.

---

[31] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, London 1996, s.284.

[32]Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 39.;Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 369.;Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s. 267; Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 365; Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 420.

[33]Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s. 267; İsmail Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 39.

[34]*The Cambridge History of Islam*, ed. P.M. Holt, II, s.429; Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 369; Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 420; Chejne, *Muslim Spain: Its History and Culture*, s. 99.

[35]*The Cambridge History of Islam*, ed. P.M. Holt, II, s.429.;Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 370.;İsmail Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 39;*Chronicle of Alfonso X*, İng. terc. Shelby Thacker, José Escobar, The University Press of Kentucky, Kentucky, 2002, s. 235-36.

[36]*The Cambridge History of Islam*, ed. P.M. Holt, II, s.429.

Müslümanlar ile sıcak bir çatışmadan kaçınan X. Alfonso, Müslüman müttefiklerin arasına ayrılık tohumları ekmek suretiyle bu sıkıntılı durumdan kurtulmayı denedi. X. Alfonso aynı zamanda müttefiki olan Benî Eşkîlûle kabilesini Maleka'yı Merinîlere teslim etmeye ikna etti ve 1278 senesinde Maleka Merinîlerin kontrolü altına girmiş oldu.[37] 1275'de İber Yarımadası'na ayak bastığında asi Benî Eşkîlûle kabilesi ile görüşmeler yaptığı bir vakıa olan Merinî sultanının asıl niyeti hakkında II. Muhammed'in zihninde şüphe tohumları filiz vermeye başlamıştı. Maleka'nın Merinîlere teslim edilişi bu şüpheleri dahada artırmıştı.[38]

Bu gelişmeler üzerine II. Muhammed Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin bekaası hususunda en büyük tehlikenin artık Kastilya'dan ziyade Merinîler olduğuna kanaat getirdi ve Merinîlere karşı Kastilyalılar ile bir ittifak kurma arayışı içerisine girdi.Kastilya Kralı ile yapılan antlaşma hükümlerine göre Merinîlerin elinden alınacak olan Tarif Nasrîlere bırakılacaktı. Kastilya ile yaptığı bu ittifaka ek olarak II. Muhammed, Merinîlerin hasmı olan Tilemcen sultanını Merinîlere saldırma hususunda iknaya çalıştı.Nasrîlerle ile ittifak antlaşması yapmış olan X. Alfonso, Merinîlere K. Afrika'dan yapılacak yardımları engellemek için Ceziretü'l-Hadra'ya takviye gemiler gönderdi.1277'den beri boğaz bölgesini korumakta olan Kastilya donanmasının blokajı Merinî donanması tarafından aşıldı ve bu durum karşısında X. Alfonso Ceziretü'l-Hadra muhasarasını kaldırmak zorunda kaldı.[39] Kastilya-Nasrî ittifakının neticesi olarak Ceziretü'l-Hadra Kastilya ordusu tarafından muhasara altına alındığında II. Muhammed de Maleka üzerine yürümüştü. Netice de 1279 senesinde[40] Maleka Nasrî ordusuna teslim oldu. Bu başarıyı elde etmek suretiyle emeline ulaşan II. Muhammed hemen safını değiştirdi ve bu seferde Kastilya ordusu üzerine yürüdü. Netice de Kastilya ordusu 1279 senesinde ağır mağlubiyet yaşadı.[41]Akabinde Nasrîler ile Merinîlerarasında bir ittifak vücuda getirildi[42] ve Maleka, Endülüs'e cihad gayesi ile gelen Merinî askerleri için yapılan antlaşma gereği karargâh olarak tesis edildi.[43]

---

[37] Özdemir, *Endülüs Müslümanları: Siyasi Tarih*, s. 239.

[38]Hugh Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.284.;Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 370; İsmail Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s.35.

[39]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 370.;Hugh Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.284.*The Cambridge History of Islam*, ed. P.M. Holt, II, s.429.

[40] Özdemir, *Endülüs Müslümanları: Siyasi Tarih*, s. 240;Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.284.

[41] Özdemir, *Endülüs Müslümanları: Siyasi Tarih*, s. 240.

[42] Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 420.

[43] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 39.

Tahta geçtiği ilk günden itibaren şartlara göre değişen, bazen diplomasi yolunu bazen de savaş meydanını tercih eden II. Muhammed, hükümdarlığının ilk gününden itibaren kendisine sıkıntı veren Benî Eşkîlûle kabilesini İber Yarımadası'ndaki etkinliğini sona erdirdi ve 1288 senesinde kabilenin bütün üyelerini Kuzey Afrika'ya sürgüne gönderdi.[44]

Kastilya Kralı, Gırnata Benî Ahmer Devleti ile Merinîler arasındaki mevcut askeri işbirliğinden rahatsızlık duymaktaydı.[45] Bu amaçla 1285 senesi Mart ayında Yakub b. Abdülhak el-Mansur'un ölümü üzerine Merinî tahtına oturan oğlu Ebu Yakub Yusuf en-Nasr ile II. Muhammed'in aralarını açmaya yönelik teşebbüslerde bulundu. Merinî sultanı Ebu Yusuf' Endülüs topraklarına düzenlediği dördüncü seferde Şeriş civarında Kastilya birlikleriyle çatışmaya girmişti. Sultanın oğlu Ebu Yakub'da komutası altındaki orduyla İşbiliyye'ye kadar ilerlemişti. İşbiliyye, Leble, İstecce bölgelerine kadar ilerleyen Merinîlerin bu faaliyetini Kastilya Kralı kullanarak, Nasrî sultanlarının Merinîlerin boyunduruğu altına girmek ihtimaline karşı taşıdıkları kronik korkuyu tahrik etti.[46]

Kastilya Kralı'nın söylediklerine inanmış görünen II. Muhammed Kastilya Kralı ile antlaşma yaptı. Tarif'in kendisine bırakılması koşuluyla, Merinî birliklerinin bölgeden çıkarılması hususunda bir antlaşmaya varıldı. Nasrî birliklerinin desteğinide alan Kastilya, Alfonso Perez de Guzman komutasında bir ordu ile Tarif'i hem karadan ve hem de denizden muhasara altına aldı. Dört aylık şiddetli bir muhasaradan sonra Tarif 1292 senesinde Kastilya'nın eline geçti.[47]Yapılan antlaşma gereği Tarif'i Nasrîlere devretmesi gereken Kastilyalılar buna yanaşmadı. Yaptığı hatayı anlayan II. Muhammed, Merinî sultanı ile ilişkilerini düzeltmenin yollarını arasa da Tarif Kastilyalıların eline geçmiş oldu.[48]

1295 senesinde II. Muhammed, Kastilya Kralı IV. Sancho'nun ölümü üzerine Ceyyan bölgesini elde etmek için ordusunun başına geçti.Bölgedeki bazı kaleleri ve yerleşim birimlerini ele geçirip buralara Müslümanları iskân ettirdi. Akabinde

[44] Bernard F. Reilly, *The Medieval Spain*, Cambridge 1993, s.193.
[45]Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s. 267.
[46] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 40.
[47]Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s. 267.
[48] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 41.

Ceyyan'ın güneybatısına yönelen II. Muhammed buraları da tekrardan Müslümanların iskanına açtı. [49]

1302 senesi Nisan ayında hayata gözlerini kapayan II. Muhammed, uzun saltanat döneminde devletin teşkilatlanması, merkezi ve mahalli idarelerin tesisi, vergi işlerinin tanzimi gibi bir devlet için hayati öneme haiz unsurları hayata geçirmişti. Nasrîler için önemi büyük siyasi ve askeri büyük başarılara imza atmıştı.[50]

3. Ebû Abdullah Muhammed el-Mahlû Dönemi

II. Muhammed'in ölümü üzerine Nasrî tahtına geçen ve III. Muhammed diye isimlendirilen Ebû Abdullah Muhammed el-Mahlû hükümdarlığının ilk yıllarında babasının uyguladığı politikayı sürdürdü.Bir taraftan Merinîler ve Aragon Krallığı ile iyi ilişkiler sürdürürken diğer yandanda Kastilya topraklarına akınlar düzenledi.[51]Kastilya tahtında oturan IV. Ferdinand'ın henüz çocuk yaşta olmasından faydalanarak Bezmar ve bir kaç kaleyi zaptetti.[52] III. Muhammed'in hükümdarlığının sonraki yılları ise genellikle patlak veren iç isyanları bastırmak ve ilişkilerin gergin olduğu Merinîlerle mücadele etmekle ve zaman zaman da onlarla savaşmakla geçti.[53]1305 senesinde Meriyye valisinin isyan hareketini ve bağımsızlığını ilan etme teşebbüsünü bastırmışsa da onu tahtından indirecek olan isyanı bastırmada başarı elde edememişti.[54]

İktidarının ilk yıllarında III. Muhammed Merinîlere asker yardımında bulunmuş ve Merinî sultanına başkaldıran isyancılarla mücadele için Kuzey Afrika'ya destek birlikleri göndermişti.[55]Zaman içerisinde dış ilişkilerde yanlış bir siyaset takip eden III. Muhammed,Merinî-Nasrî ilişkileri bozulmasına sebep olmuş ve iki Müslüman devletbirbiriyle savaşmak zorunda kalmışlardı. Fakat 1303 senesinde IV. Ferdinand reşit yaşa geldiğinde Kastilya ile Nasrîler arasında üç yıllık bir barış antlaşması

[49] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 41.
[50] Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 420.
[51] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.285.
[52]*The Cambridge History of Islam*, ed. P.M. Holt, II, s. 430.
[53] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 43.
[54]*İslam Tarihi El Kitabı*, ed. Eyüp Baş, s. 418.
[55] Qiyas Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008, s.92.

imzalandı.[56]Bu antlaşmaya göre III. Muhammed, babasının Kastilya'ya verdiği yıllık vergiyi vermek mecburiyetinde kaldı.[57]Kastilya Krallığı ile yapılan bu antlaşma Merinî sultanını kızdırmıştı. Zira böylesi bir hareket, Endülüs'ü cihad meydanı olarak gören Merinîlerin nezdinde kabul edilemezdi. Bu gelişme üzerine Endülüs'ten gelen yardımcı kuvvetler İber Yarımadası'na geri gönderildi ve Merinî sultanı Endülüs üzerine sefer hazırlıklarına başladı. Bununla birlikte Merinî sultanı Aragon Kralı II. Jaime'i de kendisiyle birlikte Benî Ahmer Devleti'ne karşı savaşmaya ikna etmeye çalıştı. Fakat Aragon Kralı Benî Ahmer Devleti ile daha önceden yapmış olduğu antlaşmayı işaret ederek bu teklifi reddetti.[58]

Nasrî-Merinî ilişkilerini daha da gerginleşmesine neden olan ve hatta kopma noktasına getiren olayın merkezinde ise Sebte şehri vardı.Yapmış olduğu barış antlaşması ile Kastilya sınırlarını güvence altına alan ve fakat antlaşma hükümleri nedeniyle halkın gözünde prestiji sarsılan III. Muhammed, Maleka valisi olan kuzeni Ebu Said Ferec'e Sebte'de bir isyan hareketi başlatmasını ve Merinî ailesinin bir üyesi olan Osman b. Ebü'l-Âla ile irtibata geçmesi yönünde emîr verdi. Böylelikle müteakip gelişmeler neticesinde Sebte şehri 1307 senesinde Nasrî yönetiminin eline geçti.[59]

Tilimsan ile savaşmakta olan Merinî sultanı Ebu Yakub oğlu Ebu Salim komutasında bir orduyu Sebte'ye gönderdi. III. Muhammed, Merinî yönetiminden hoşnutsuz Berberî kabilelerin yardımı sayesinde Sebte'yi elinde tutmayı başardı.[60]Akabinde Ebu Yakub'un ölümü ve Merinî tahtına oturmak için çıkan taht mücadelesinde Sebte, Merinîlerin gündeminde daha alt sıralara geriledi. Nasrî birliklerinin komutanı olan ve Sebte'yi zapt etmiş olan Osman b. Ebü'l-Âla, kendisinin de Merinî sülalesine mensubiyetinden dolayı Merinî tahtı üzerinde hak iddia etmeye başladı. Taht mücadelesinden galip olarak çıkan Ebu Sabit de ilk iş olarak Sebte üzerine sefer düzenledi. Fakat Ebu Sabit'in de sefer esnasında ölümü üzerine Merinî ordusu Fas'a geri döndü.[61]

---

[56]*The Cambridge History of Islam,* ed. P.M. Holt, II, s. 430.
[57] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.285.
[58] Kennedy, *a.g.e.*,s.285.
[59] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.285.;Masudul Hasan,*History of Islam (Classical Period 1206-1900 C.E.)*, II, Pakistan 1988, s.147.; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 43.
[60] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.285.
[61] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 43.

Kuzey Afrika'da yaşanan bu göreceli başarıdan kısa bir süre sonra Gırnata Benî Ahmer Devleti tekrardan hem içeride ve hem de dışarıda sıkıntılarla karşılaşmaya başladı. Meriyye ve Guadix (Kadis/Vadi-Aş)'da isyanlar patlak verdi. Fakat bu isyan teşebbüsleri III. Muhammed tarafından bastırıldı.[62] Dış politika hususunda ise III. Muhammed'in elde ettiği başarılar Kastilya ve Aragon'u ortak bir amaç doğrultusunda hareket etmeye sevk etti.[63]Böylelikle III. Muhammed'in hükümdarlığının son yıllarında Aragon ve Kastilya Krallıkları güçlerini birleştirmiş oldular. Kastilya Kralı IV. Ferdinand ve Aragon Kralı II. Jaime, Gırnata Benî Ahmer Devleti'ne karşı ortak bir sefer düzenleme hususunda anlaştılar. Bu amaçla 1309 senesinde Meriyye ve Ceziretü'l-Hadra muhasara altına alındı. K. Afrika'dan getirtilen gönüllüler sayesinde Meriyye önündeki Aragon kuvvetleri püskürtülmüşken, Ceziretü'l-Hadra'yı muhasara altında tutan Kastilya birliklerini yenebilmek için Merinî yardımı gerekli idi. Bu yardımın bedeli ise Ceziretü'l-Hadra dâhil olmak üzere sahil kısmındaki bir kaç noktayı Merinîlere bırakılması idi.[64]

1309 senesi III. Muhammed'in hükümdarlığının son senesi olması yönüylede önemliydi. Merinîlerin kışkırttığı[65], devlet ricalinden önemli bir grubun desteklediği ve III. Muhammed'in kardeşi Ebü'l-Cüyûş Nasr'ın başını çektiği bir isyan hareketi başladı.[66] Nasrî başkentindeki rahatsızlığın en büyük sebeplerinden birisi de III. Muhammed'in tüm yönetim ve denetim işlerinin takibini baş veziri Abdurrahman b. el-Hakim el-Lahmi'ye tevdi etmiş olması idi.Bu nedenle 1309 senesi Mart ayında Ramazan bayramının ilk günü patlak veren isyanda ilk önce III. Muhammed'in veziri el-Lahmi, rakibi olan Atik b. el-Mevl tarafından suikastle öldürüldü.[67]Akabinde tahttan indirilen III. Muhammed Münekkeb Kalesi'ne sürgüne gönderildi. Burada beş yıl sürgün hayatı yaşayan sabık emîr hastalanınca Gırnata'ya getirildi fakat aynı yıl içinde hayata gözlerini yumdu.[68]

[62]Chejne, *Muslim Spain: Its History and Culture*, s. 99.; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 43-44.
[63] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.285.
[64] Kennedy, *a.g.e.*,s.286.
[65] Masudul Hasan,*History of Islam (Classical Period 1206-1900 C.E.)*, II, s.147.
[66] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 43-44.;Masudul Hasan,*History of Islam (Classical Period 1206-1900 C.E.)*, II, s.147.
[67] Qiyas Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s.70.; Şükürov, *a.g.e.*, s. 89.
[68] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 43-44.

4. Ebü'l-Cüyûş Nasr Dönemi

23 yaşında iken kardeşi III. Muhammed'i tahtından indirip onun yerine geçen Ebü'l-Cüyûş Nasr zamanında da devlet hem içerde ve hem de dışarda çeşitli sıkıntılarla, isyan teşebbüsleri ve komşu devletlerin istila hareketleriyle mücadele etmek zorunda kaldı. Nasr, her ne kadar astronomi ve matematik alanlarında çok iyi eğitim almış biri olsa da devletin yüzyüze kaldığı bu problemleri çözmede aynı ölçüde başarılı olamadı.[69]

Ebü'l-Cüyûş Nasr'ın zamanında kardeşi III. Muhammed'i tahtından eden isyan hareketine destek veren halk bu seferde onun tahta çıkışından kısa bir süre sonra Nasr'ın yönetimine de isyan edebileceğinin sinyallerini vermeye başladı. Diğer taraftan III. Muhammed zamanında boy gösteren Sebte meselesi Nasrî-Merinî ilişkilerinde problem oluşturmaya devam etmekteydi. Ebü'l-Cüyûş Nasr tahta çıkar çıkmaz bu problemi halletmek için bir teşebbüste bulundu ve Merinîlerle barış yapmanın yollarını aradı.[70] Zira Kuzey Afrika'da stratejik bir noktada bulunan Sebte, boğaz bölgesinin kontrolü için hayati önemi olan bir mevki idi. Bu esnada 1309 senesinde Sebte halkı buradaki Nasrî garnizonunu şehirden çıkartıp Merinî sultanına bir davet göndermek suretiyle şehri Merinîlere teslim etmişti.[71]

Nasrî-Merinî ilişkilerindeki bu gergin durumdan yararlanmak isteyen Kastilya Kralı IV. Ferdinand 1309 senesinde Ceziretü'l-Hadra'ya doğru harekâta girişti ve akabinde Cebel-i-Tarık'ı kuşattı.[72] Aynı zamanda Aragon Kralı II. Jaime'de 1301 senesinde Gırnata Benî Ahmer Devleti ile yaptığı antlaşmaya muhalif olarak Kastilya'nın yanında yer aldı ve Meriyye'yi kuşattı.[73]Meriyye şehrini savunan Şeyhü'l-Guzat Osman b. Ebü'l-Âla komutasındaki askerler Aragon ordusuna karşı bir huruc harekatı gerçekleştirdi ve Aragon ordusu ağır bir yenilgiye uğradı.[74] Diğer taraftan Cebel-iTarık uzun bir süre kuşatmaya dayanmayı başarmışsa da 1309 senesinde Alfonso Pérez de Guzman el-Bueno tarafından Kastilya Kralı namına şehri teslim aldı.[75]

İber Yarımadası'ndaki Hristiyan krallıkların artan baskısı karşısında Ebü'l-Cüyûş Nasr tekrardan Merinîlerin yardımını elde etmeye çalıştı. Fakat Merinîlerin kendi

[69] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 44.
[70]Masudul Hasan, *History of Islam (Classical Period 1206-1900 C.E.)*, II, s. 147.
[71] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 71-72.
[72] Yiğit, (1995), Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492, IX, s.44
[73] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 72.
[74] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.286.
[75] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 72-73; İsmail Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 420.

iç meseleleri ile meşgul olması nedeniyle bir yardım göremeyeceğini anlayan Ebü'l-Cüyûş Nasr Kastilya ile antlaşma yoluna gitti. Kastilya ile yıllık vergi vermek koşuluyla yapılan antlaşma Ebü'l-Cüyûş Nasr'ı kendi halkının gözünden düşürdü. [76] Aslında Nasr'ın planı Kastilya'yı metbu tanımak yanında Hristiyan krallıklar arasındaki sorunları tahrik etmek suretiyle devletinin güvenliğini sağlamak idi. Fakat halkın tepkisi farklı oldu ve ülkede isyanların çıkmasına, taht kavgasının başlamasına zemin hazırladı.[77]

Dış politikada izlenen yol kadar Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin yönetim mekanizmasındaki bazı unsurlarda bu genel hoşnutsuzluğu artırmakta idi. Örneğin vezir İbnü'l-Hacc ve onun ailesinin devlet mekanizması üzerinde gittikçe artan nüfuzu, halk ve devletin ileri gelenleri nezdinde huzursuzluğun artmasına sebep olmakta idi.Ebü'l-Cüyûş Nasr ayrıca yeğeni I. İsmail'in ilk isyan girişimini ve kardeşi III. Muhammed'in tahta yeniden oturma girişimini engelleyebilmişti. Ebü'l-Cüyûş Nasr'ı tahtından eden isyan girişiminin ilk evresi Maleka valisi Ebu Said Ferec b. İsmail en-Nasrî vasıtasıyla kotarıldı.[78]

İsyancılar daha sonra Ebü'l-Velid İsmail b. Ferec'i yeni Nasrîemîri olarak ilan ettiler. Bu esnada Maleka valisi Ebu Said ve yanındakiler Meriyye, Belliş gibi şehirler başta olmak üzere bazı kaleleri de ele geçirdiler. İsyanı bastırmak isteyen Ebü'l-Cüyûş Nasr ordusu ile isyancıların üzerine sefer düzenledi. 1314 senesi başlarında vuku bulan savaşta yenilen Ebü'l-Cüyûş Nasr Gırnata'ya sığındı.İsyancı grup Gırnata kapılarına dayandığında Gırnata'da da bir ayaklanma mevcuttu ve bu ayaklanma İbn el-Mevl tarafından desteklenmekteydi.Durumun kendisi adına umutsuz olduğunu gören Ebü'l-Cüyûş Nasr 8 Şubat 1314'de yeğeni I. İsmail lehine tahtından feragat etti.[79]Yeni emîr I. İsmail tarafından cezalandırılmak yerine Kadis(Guadix) valiliğiverilen Ebü'l-Cüyûş Nasr 1322 senesinde ölene kadar bu görevde kaldı.[80]

[76] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.286.
[77]Chejne, *Muslim Spain: Its History and Culture*, s. 99-100.; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 45.
[78] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s.74.
[79] Şükürov, *a.g.e.*, s. 74.; Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.286.;Chejne, *Muslim Spain: Its History and Culture*, s. 99-100; Masudul Hasan,*History of Islam (Classical Period 1206-1900 C.E.)*, II, s. 148.
[80] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 45; Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s.74.

5. Ebü'l-Velid İsmail b. Ferec Dönemi

Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin en başarılı birkaç hükümdarından birisi sayılan ve I. İsmail olarak isimlendirilen Ebü'l-Velid İsmail b. Ferec ülkesinde uzun süredir olmayan istikrarı yeniden tesis etmesiyle bilinmektedir.[81] Tahta çıktığında savaş meydanlarında sürekli kaybeden ve iç karışıklıklarla kaos ortamına girmiş bir devlet devralmıştı. Ülkenin siyasi istikrarsızlığında ki en büyük etkenlerin başında Benî Eşkîlûle kabilesi ve bu kabilenin ileri gelenlerinin faaliyetleri gelmekteydi. I. İsmail'in tahta çıktıktan sonra yaptığı ilk icraatlardan birisi bu kabileyi Fas'a sürgün etmek oldu.[82]Bir diğer problem kaynağı ise Guadix(Kadis) valisi olan ve tahtına tekrardan geçme arzusunda olan bir önceki Nasrî emirî Ebü'l-Cüyûş Nasr idi.Nasr yeniden Benî Ahmer Devleti'nin tahtına çıkmak için valisi olduğu şehrin Kastilya ile irtibat hususunda avantajlı konumunu kullanıyor ve bu amacını gerçekleştirmek için herhangi bir sakınca görmüyordu.[83]Diğer taraftan Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin içteki problemlerini fırsat bilen Kastilya Krallığı, Don Pedro'nun yönettiği akınlarda Tiscar ve civarındaki bir kaç kaleyi ele geçirmişti.[84]Böyle hem içerden ve hem de dışarıdan siyasi kuşatılmışlık içinde iktidara gelen I. İsmail'in bu durum karşısında ilk olarak iç emniyeti sağlamaya, ordusunun lojistik yönden eksiklerini tamamlamaya ve sınır güvenliğini sağlamaya yönelik tedbirler almaya yöneldi.[85]

I. İsmail ancak bu tedbirleri yürürlüğe sokmaya fırsat bulamadan yani 1316 senesinde Vadi Furtune denen mevkide Kastilyalılar ile sıcak çatışmaya girmeye mecbur kaldı ve ağır bir yenilgiye uğradı. Bu yenilgiI. İsmail'in alacağı tedbirlerin öncelik sırasını değiştirmesine sebep oldu ve ilk olarak[86] denizden gelebilecek muhtemel saldırılara karşı donanmasını güçlendirmeye yönelik faaliyetlere odaklandı. Bu arada Merinî sultanından yardım talebinde bulunarak desteğini istedi. Merinî sultanının da el-Mahlu döneminde Mağrip'te Merinîler aleyhinde faaliyetlerde bulunmuş olan Şeyhü'l-Guzat Osman b. Ebü'l-Âla'nın kendisine teslim edilmesini talep

[81] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 45.
[82] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 75.;Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s. 267-268.
[83] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.287.
[84]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 375.
[85] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 75.
[86] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 45.

etmesini şart olarak ileri sürmesi Merinîlerden destek almasını önledi. Zira bu talep I. İsmail tarafından reddedildi.[87]

1318 senesinde büyük bir Kastilya ordusu kral naibi olan Don Juan ve Don Pedro komutasında Gırnata üzerine sefere çıktı.[88]Kastilya ordusunun bünyesinde İber Yarımadası'nda ki diğer Hristiyan krallıklara mensup soylular ve askerler de mevcuttu.[89]Hatta Papalık, bu seferin mali yönden finanse edilmesi görevini İspanyol Kilisesi'ne tevdi etmişti.[90]Ayrıca Kıta Avrupası haricinden, İngiltere'den gönüllülerde bu orduya dahil olmuşlardı.[91] Nihayetinde bir kaç ufak çarpışmadan sonra iki ordu İlbire mıntıkasında karşı karşıya geldi.[92]I. İsmail meseleyi kan dökülmeden halletmek taraftarı idi. Bu amaçla I. İsmail, Kastilya ordusunun komutasını ellerinde tutan Don Juan ve Don Pedro'ya işi sulh yoluyla halletmeyi ve bu amaçla yüklü miktarda para vermeyi teklif etti.Yaptığı bu teklif reddedilen I. İsmail'in savaşmaktan başka çaresi kalmadı. [93]

Şeyhü'l-Guzat Osman b. Ebü'l-Âla'nın da komuta kademesinde bulunduğu Nasrî ordusu Kastilya ordusuna ezici bir üstünlük sağladı.[94] Savaş esnasında Kastilya ordusunun her iki komutanı, Don Pedro ve Don Juan hayatını kaybetti.[95] 21 Mayıs 1318'de elde edilen bu kesin zaferden sonra I. İsmail Kastilyalıların elinde bulunan Huescar, Orce, Galera ve Baeza'yı geri aldı.[96] Bu savaş sonucunda Endülüs Müslümanları uzun bir aradan sonra önemli miktarda ganimet ve asıl önemlisi büyük moral elde etmişlerdi.[97]

I. İsmail'in Kastilya Krallığı'na karşı kazandığı bu zafer iktidarını güçlendirmesine sebep olan başka gelişmeleri de beraberinde getirdi. Bunların başında 1321 senesinin ilk aylarında I. İsmail Aragon Kralı II. Jaime ile beş yıl süreli bir barış antlaşması geliyordu.Bu antlaşmaya göre her iki devlet arasında tüccarlar serbest bir biçimde ticaret yapabilecek, limanlardan yararlanabileceklerdi. İki devlet arasında bir saldırmazlık paktını devreye sokan bu antlaşmanın en önemli maddesi Aragon

[87] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 75-76.
[88] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 45-46.
[89]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 375.
[90]Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s. 267-268.
[91] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 45-46.
[92] Qias Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 77.
[93]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 375.
[94] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.287; Bernard F. Reilly, *The Medieval Spain*, s.193.
[95]Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s. 267-268.
[96]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 375.
[97]Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s. 268.

Krallığı'na ait topraklarda yaşayan Müslümanların arzu ederlerse Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin kontrolü altındaki topraklara göç edebilecek olmalarıydı.[98]Bu antlaşmayla I. İsmail bir yandan Kastilya Krallığı'na karşı önemli bir dış destek sağlamış, diğer yandan da Endülüs'ün çeşitli bölgelerinde sıkıntı içerisinde yaşayan Müslümanlara gelecek için yeni ümitlerin yeşermesine sebep olmuştur.[99]

Nitekim bu antlaşmanın olumlu izleri hemen ortaya çıkmış,1324 ve 1325 senelerinde I. İsmail'in Kastilya topraklarının içlerine doğru akınlar düzenlemesini beraberinde getirmişti. 1324 senesinde Beyyase şehri ele geçirildi.Bir yıl sonra yani 1325'de Sierra d'Elvira'da yapılan savaşta Kastilyalıları bir kez daha yendi ve Martos Kalesi'ni tekrardan aldı.Bu zaferden sonra daha ileriye gitmeyen I. İsmail Gırnata'ya geri döndü.[100]

Son seferinde Martos Kalesi'ni alarak muzaffer bir komutan olarak Gırnata'ya dönen I. İsmail'in ordusu çok sayıda savaş esiri almış ve bol ganimet ele geçirmişti.[101] I. İsmail, Gırnata'ya dönüşünden üç gün sonra Ceziretü'l-hadra valisi olan kuzeni tarafından düzenlenen ve saray kapısını önünde vuku bulan bir suikaste kurban gitti. Böylelikle İber Yarımadası'nda ki Hristiyan krallıklar karşısında Gırnata Benî Ahmer Devleti adına sağlam bir mukavemet gösterebilecek olan bir emîr hayata gözlerini yummuş oldu.[102]

Bir darbe neticesinde Nasrî tahtına oturmuş olan I. İsmail'in ismi hükümdarlık döneminde elde ettiği başarılar vesilesiyle Benî Ahmer Devleti'nin en başarılı hükümdarları arasında zikredilir. Onun en büyük başarısı devletin dâhilindeki istikrarı yeniden tesis etmesidir.

6. Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. Ferec

I. İsmail 18 Temmuz 1325'de Ceziretü'l-Hadra valisi olan kuzeni tarafından düzenlenen suikaste kurban gidince onun yerine henüz çocuk yaşta olan oğlu Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. Ferec, IV. Muhammed ismiyle Nasrî tahtına

[98] Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 421.
[99] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 78.
[100] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 46.;Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s. 268.
[101]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 375.; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 42.;Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s. 268.
[102] Masudul Hasan,*History of Islam (Classical Period 1206-1900 C.E.)*, II, s. 148.

oturdu.Henüz emîrlik yapacak reşit yaşa ulaşmamış olmasına rağmen devletin ileri gelenleri IV. Muhammed'e biat ettiler.[103]

IV. Muhammed'in tahtaçıktıktan sonraki işi vezirlik görevini üstlenmiş olan Ebü'l-Hasan b. Mesud'un vefat etmesi üzerine yerine Muhammed b. Ahmed b. el-Mahruk'u tayin etmesi oldu.[104]Vezirlik makamına oturan el-Mahruk, Nasrî sultanının henüz küçük yaşta olması ve devlet işlerine hâkim olamayışını değerlendirerek bir anlamda devleti kendi başına buyruk bir şekilde yönetmeye başladı. el-Mahruk'un dört yıl süren vezirliği esnasında ona karşı devletin ileri gelenleri ve halk arasında hoşnutsuzluklar baş gösterdi. el- Mahruk ile şeyhü'l-guzat Ebu Said Osman b. Ebü'l-Âla arasındaki sürtüşme ise özellikle belirgin bir hale gelmişti.[105]el-Mahruk ile Osman b. Ebü'l-Âla arasındaki iktidar mücadelesi de Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin süratle siyasi istikrarsızlık içine girmesine sebep oldu. Bir önceki dönemde sağlanan siyasi istikrar süratle bozulmuş ve IV. Muhammed'in hükümdarlığının ilk dönemi sürekli patlak veren isyan teşebbüsleri ile geçti.[106]

IV. Muhammed'in uğraşmak zorunda olduğu meselelerden birisi de Merinî sülalesine mensup olan ve şeyhü'l-guzatlık makamını uhdesinde bulunduran Osman b. Ebü'l-Âla idi. Gaza anlayışı ile motive olmuş Mağripli savaşçılar Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin özellikle Kastilya'ya karşı savunma gücünün bel kemiğini teşkil etmekteydiler.Osman b. Ebü'l-Âla'nın ve dolayısıyla da kabilesinin zaman zaman yaptıkları ekonomik yönü ağırlıklı olan talepler de bu kabilenin Gırnata Benî Ahmer Devletihalkının nezdinde pek de kabul görmemesine sebep olmuştur. Diğer taraftan Nasrî-Merinî ilişkilerinde vücut bulacak herhangi bir iyileşmede Benî Ebü'l-Âla kabilesinin çıkarlarına ters düşmekteydi.[107] Nasrî-Merinî ilişkileinin iyileşmemesini, siyasi bakımdan öncelik olarak gören Benî Ebü'l-Âla kabilesi zaman zaman baş gösteren isyan hareketlerine de destek vermiştir.Örneğin IV. Muhammed'in amcası olan Muhammed b. Ferec b. İsmail'in Nasrî tahtına çıkmak için başlattığı isyana bu mevzu bahis Merinî birlikleri destek vermişti.[108]

---

[103]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 376.;Chejne, *Muslim Spain: Its History and Culture*, s. 100.
[104] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 80.
[105] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 46.;Syed Azîz'ur-rahmân, *The Story of Islamic Spain*,s. 269.; Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 80.
[106]*The Cambridge History of Islam*, ed. P.M. Holt, II, s. 431; Hüseyin Algül, *İslam Tarihi*, s. 509.
[107] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.287.; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 47.
[108] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 80.

IV. Muhammed reşit yaşa geldiğinde 1329 senesinde baş veziri el-Mahruk'u görevinden azledip hapsettirdi[109] ve kısa bir süre sonrada idam edilen el-Mahruk'un yerine[110] Ebu Abdullah b. Ebu Bekir Atik b. Yahya b. el-Mevl'i atandı.[111] IV. Muhammed eliyle baş vezir el-Mahruk'un saf dışı bırakılması dolayısıyla BenîEbü'l-Âla kabilesinin işine ayradı ve bu kabileye mensup olanların devlet kademesine daha da nüfuz etmesini beraberinde getirdi.[112]

IV. Muhammed bir yandan bu iç karışıklıklarla uğraşırken öte yandan da dış politikaya yönelik hamlelere girişmişti.Bu amaçla Aragon Krallığı ile Gırnata Benî Ahmer Devleti arasında imzalanmış ve süresi 1326 senesinde son bulmuş olan antlaşmayı yenileyerek Aragon Kralı II. Jaime ile beş yıl süreli yeni bir antlaşma imzalandı.[113]Bu arada daha önemli bir gelişme oldu. Kastilya Kralı olan ve reşit yaşa gelen XI. Alfonso 1329 senesinde "reconquista" hareketine hız verdi ve Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin sınırlarına saldırarak taciz etmeye başladı. Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin uğraşmak zorunda kaldığı iç meseleler de Kastilya Kralı'nın elini güçlendirmişti.[114] IV. Muhammed'den memnun olmayan bazı soylularda Kastilya Kralı'nın Gırnata Benî Ahmer Devleti'ne saldırması için kışkırtmaktaydılar.[115]Amaçları böylelikle IV. Muhammed'i halkın gözünde zor duruma düşürüp onu tahtından indirmekti.Bu esnada IV. Muhammed'in amcası Muhammed b. Ferec b. İsmail'de Guadix(Kadis) ayaklandı ve Kastilya sınır boyundaki pek çok kale ve Bire ile havalisindeki birçok yeri zaptetti.[116]

Her iki cephede birden mücadele edemeyeceğini anlayan IV. Muhammed Kastilya ile ateşkes antlaşması imzalamak zorunda kaldı ve kendisine yeni müttefikler bulma arayışına girdi.1332 senesi sonlarında Fas'a bizzat giden IV. Muhammed Merinî sultanı Ebü'l-Hasan ile bizzat görüştü. Aslında 1310 senesinden beri Cebel-i Tarık'ın Kastilya'nın elinde bulunuşu kendi devleti içinde bir tehdit olarak gören Merinî sultanı bu yardım talebini olumlu karşıladı.Zira Cebel-iTarık konumu itibariyle iki Müslüman devlet arasındaki ilişki açısından oldukça önemliydi.Bu yardım ve Cebel-i Tarık'ın

[109]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 376.
[110] Masudul Hasan,*History of Islam (Classical Period 1206-1900 C.E.)*, II, s. 48.
[111] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 80.
[112] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.287.
[113] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 80.
[114] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.287.
[115]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 376.;Masudul Hasan,*History of Islam (Classical Period 1206-1900 C.E.)*, II, s. 48.
[116] Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 421.; Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.288.; Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 80.

Hristiyanların elinden alınması karşılığında IV. Muhammed Merinî sultanına Ceziretü'l-Hadra'yı vermeyi teklif etti.[117]

Merinî sultanı Ebü'l-Hasan'ın gönderdiği ordu Cebel-i Tarık'ı hem karadan ve hem de denizden muhasara altına aldı.[118]Kastilya Kralı XI. Alfonso şehre ilk önce denizden yardım göndermek istedi fakat Merinî donanmasının deniz ablukasını yaramadı.[119] Bunun üzerine karadan yaptığı denemelerde sonuçsuz kaldı. Cebel-iTarık'ın önünde Kastilya ordusu mağlup edildi ve yaklaşık beş aylık muhasaradan sonra şehir Müslümanların eline geçti.[120]Cebel-iTarık Müslümanların eline geçtikten sonra bölgeye gelen XI. Alfonso sulh teklifinde bulunmaktan başka çıkar yol olmadığını gördü ve her iki taraf arasında bir mütareke imzalandı.[121]

IV. Muhammed'in Merinîlerle kurduğu yakın ilişki ve akabinde elde ettiği başarı Gırnata'da ki bazı soyluları ve özellikle BenîEbü'l-Âla kabilesi mensuplarını rahatsız etti. 25 Ağustos 1333'de IV. Muhammed, babasıyla aynı akıbeti paylaştı veBenîEbü'l-Âla ailesinin desteklediği bir suikast neticesinde hayata gözlerini yumdu.[122]

[117]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 377-377.; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 47.; Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 81.
[118] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 47-48.
[119] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 82.
[120]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 377-377.
[121] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 48.
[122]Sahibzâde, *History of Muslim Spain*, s. 377-377.; Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.288.

İKİNCİ BÖLÜM

I. YUSUF'UN DÖNEMİ

1.I. Yusuf Dönemindeki İç Siyasi Gelişmeler

Kardeşi IV. Muhammed suikaste kurban gidince, IV. Muhammed'in dirayetli veziri Ebü'n-Naim Rıdvan'ın marifetiyle 25 Ağustos 1333'de[123] tahta geçen I. Yusuf'un ilk icraatı kardeşinin ölümüne sebep olan bu komployu düzenleyenleri ortaya çıkarmaktı. Bu amaçla ilk olarak şeyhü'l-guzatlık görevini ifa eden Osman b.Ebü'l-Âla'yı takibata aldırdı veEbü'l-Âla ailesinin ileri gelenlerini görevlerinden azlederek ailenin önde gelenlerini tutuklattı.Ebü'l-Âla ailesi Fas'ta ki Merinî sultanına akrabalık bağı olan insanlardı. Komploya karıştıkları ortaya çıkan bu aile ve mensupları gemilerle Tunus'a sürgüne gönderildi. [124] Böylece yaklaşık yarım asırdır şeyhü'l-guzatlık makamını işgal eden Ebü'l-Âla ailesi tasfiye edilmiş oldu. Bu aynı zamanda uzun süredir her hususta güçlerini artıran ve zaman zaman Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin başındaki hükümdarın otoritesine ve hükümranlığına tehdit oluşturan ve asabiyet bağları çok güçlü olan bu ailenin bertaraf edilmesi anlamına geliyordu. I. Yusuf'un Ebü'l-Âla ailesine yönelik bu hamlesi Merinî sultanı Ebü'l-Hasan'ı da memnun etmişti.[125]Zira Ebü'l-Hasan içinde problem teşkil etmişlerdi. Hatta Ebü'l-Hasan, Tunus'a sürgün edilen bu kişilerin kendisine teslim edilmesi için Tunus sultanına başvurmuştu.

Henüz on altı yaşında iken tahta çıkan I. Yusuf Gırnata emîrlerinin çoğu gibi esnek bir dış politika takip etmeye başladı. Kardeşinin katillerini bulduktan sonra I. Yusuf'un yaptığı ilk icraat IV. Muhammed'in Kastilya ile imzaladığı antlaşmayı onaylamak oldu. Zira İber Yarımadası'nda kuzeyden Kastilya, güneyden Akdeniz tarafından kuşatılmış olan Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin müttefik bir Hrisitiyan devletler bloğu önünde durabilmesi zor idi. Bu nedenle incelikli bir siyaset takip etmek zorunda idi.[126]İşte bu nedenden ötürü Gırnata'da Nasrî tahtında oturan hükümdarlar ileri derecede dikkatli, kabiliyetli ve temkinli olmak zorunda idi. İber Yarımadası'ndaki

[123] Chejne, *Muslim Spain: Its History and Culture*, s. 100.;Lisânüddînİbnü'l-Hatib, *el-Lemhatü'l-bedriyye fi'd-devleti'n-Nasriyye*, Beyrût 1980, s. 130.
[124] Nizamettin Parlak, *Benî Ahmer'de Darbeler ve İsyanlar*, Ankara 2013, s. 175-176.; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 48.
[125] Yiğit, *a.g.e.*, IX, s. 48-49.
[126] Özdemir, "Endülüs", *DİA*, XI, s.216.

Hristiyan Devletlerarasındaki muhtemel ayrılıkları körüklemek suretiyle onları ortak hareket etmekten alıkoymaya çalıştılar.Kastilya'ya karşı Aragon'u, Ceneviz'e karşı Katalanları kullanmak bu siyasetin bir parçası idi. Hristiyan devletler için geçerli olan bu tehlike Nasrîler için de mer'i idi ve bu nedenle Nasrî yöneticileri Hristiyanların Gırnata Benî Ahmer Devleti içerisindeki ihtilaf unsurlarını suistimal etmesinin önüne geçmeli idi.[127] Nasrîlerin her zaman ortak çıkar etrafında kolayca ittifak kurabilen Hrisitiyan devletler karşısında yardım alabileceği iki devlet vardı;Merinîler ve Memluklüler. Merinîler ile iyi ilişkiler tesis edilirken bunun da bir denge dahilinde yapılması gerekiyordu. Zira bu seferde Merinî unsurların Gırnata Benî Ahmer Devleti içerisinde nüfuzları artabilirdi.[128]İkinci seçenek olan Memluklüler hususunda I. Yusuf onlardan askeri yardım alma ve mümkün olursa her iki devlet arasında bir ittifak kurmayı denedi.[129] Zira o dönemde Memluklüler Akdeniz havzasındaki en güçlü Müslüman devlet idi. Fakat bu ittifak arayışı ve askeri yardım talebi karşılıklı iyi niyet deklarasyonu hükmünde mektuplaşmalardan ve hediyeleşmelerden ibaret kaldı.[130]

I. Yusuf genç yaşta tahta çıkmıştı. Bununla birlikte kısa bir sürede ülkesinin içişlerini yoluna koydu. Bunu gerçekleştirmesinde iyi bir kadro seçmesinin önemli rolü olmuştur.I. Yusuf, I. İsmail zamanında devletin çeşitli kademelerinde görev alan ve bekaası için çalışan bürokratların görevlerini sürdürmelerine imkân verdi. I. Yusuf böylelikle eldeki mevcut kalifiye devlet adamlarının bilgi ve tecrübelerinden istifade etmek suretiyle devletteki devamlılığı sağladı.[131]I. Yusuf döneminde görev alan üst düzey bürokratların ortak özelliği kültürel anlamda derinliği olan kimseler olmasıydı.Terfi ve tayinler esnasında liyakat ve bilgeliğe önem verilmesi de bu durumun oluşmasında önemli bir etken idi.Ebü'n-Naîm Rıdvan hem I. İsmail zamanında ve hem de I. Yusuf zamanında vezirlik yapmış bir devlet adamı idi.Aynı şekilde Ebü'l-Hasan Ali İbnü'l-Ceyyab, Abdullah İbnü'l-Hatib ve Lisanüddin İbnü'l-Hatib gibi devlet adamlarının Divanü'l-İnşa makamının da dahil olduğu pek çok kademede görev aldığını görmekteyiz.Bir taraftan devletin siyasi alanda iç istikrarı sağlamasına sebep olurken diğer taraftanda uzun zamandır Endülüs'te ihmal edilen kültürel canlanmayı beraberinde

[127] Richard Fletcher,*Moorish Spain*, Los Angeles ,2008, s.160.
[128] Özdemir, "Endülüs", *DİA*, XI, s.216.
[129] Antonio Fernández Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", *JRAS*, I/1, (1997), s.9.
[130] R. Arié, *España Musulmana*, s.164.
[131]Chejne, *Muslim Spain: Its History and Culture*, s. 100.

getirmişti [132] Bu devlet adamları bir anlamda devlet geleneğinin devamlılığını da sağlamakta idi. Hükümdar hayatta iken yapılan veliaht tayinleri her zaman tarafları memnun etmeyebiliyordu ve bu nedenle bazen taht kavgaları cereyan edebiliyordu. [133] IV. Muhammed'in suikaste kurban gitmesi sonucunda olduğu gibi hükümdarlık koltuğuna henüz tam olarak ehil yaşta olmayan bir veliaht tahta oturduğunda bu devlet adamları geçiş sürecinin mümkün olduğunca hasarsız atlatılmasına vesile olmakta idi.

I. Yusuf zamanında Nasrî yönetim şeması içerisinde vezirden daha üst bir makamı temsil eden "haciblik" makamı tekrardan ihdas edildi ve bu görev IV. Muhammed'in lalası olan Ebü'n-Naîm Rıdvan 'ye verildi. Ebü'n-Naîm Rıdvan Gırnata Benî Ahmer Devleti tarihinde önemli hizmetleriyle bilinen birisidir. Ebü'n-Naîm Rıdvan bir savaş sonrasında çocukken tutsak alınmış Hristiyan kökenli idi biri idi. Fakat I. İsmail onu himayesi altına almış, eğitimi ile ilgilenmişti. Rıdvan'da kökenine bakılmaksızın ikbal basamaklarını hızla tırmanmıştı. Öğrencisi IV. Muhammed zamanında vezirliğe tayin edilmiş olan Rıdvan, I. Yusuf başa geçtiğinde makamını korudu. Ülkede istikrarın tesis edilmesinde ve ülkenin imarı hususunda I. Yusuf'a büyük katkısı oldu. I. Yusuf'un adıyla özdeşleşen Yusufiyye Medresesi'nin inşaatına bizzat refakat etti ve hiç bir masraftan kaçınılmaması için bu medresenin inşaatına zengin vakıflar tesis etti.[134]

Bununla birlikte I. Yusuf zamanında da devletin üst yönetimi başta olmak üzere iktidar mücadelesi hız kesmedi.İktidar gücünü elinde bulundurma ve devletin üst kademelerinde yer alma hususunda yapılan mücadeleler I. Yusuf zamanında da devam etti. Devletin yönetim kademesinde sultandan sonraki en yüksek makam vezirlik makamı idi. Her ne kadar sultan mutlak otoriteyi temsil ediyorsa da memleketin asıl yöneticisi konumunda olan kişi, vezirlik makamında oturan şahıs idi. Atama, azl, bürokrasideki faaliyetlerin kontrolü gibi yetkilere sahip olduğu için vezirlik makamının cazibesi oldukça fazlaydı. Vezirlik makamı gibi bir konumu elde etme uğraşı Gırnata'nın aristokrat çevreleri içerisinde çeşitli entrikaların dönmesi için yeterli bir sebepti. Bu güç mücadelesine bir de neseb meselesi dahil olunca işin rengi daha bir

[132] Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 9.
[133] Özdemir, "Endülüs", *DİA*, XI, s.218.
[134] Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 9.; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 51.

değişmekte idi. Hele bir de bu yüksek makama atanan kişi mütevazi bir şahsiyet ve alelade bir soydan gelen bir şahıs ise durum daha bir girift hal kazanmakta idi. Bürokrasinin en tepesi için yapılan bu güç savaşlarının neticelerini I. Yusuf'un yaptığı atama ve azillerde görebilmekteyiz. Bu kıskançlık ve entrikalar nedeniyle bir kaç vezir görevinden azledilmişti. Örneğin Ebü'n-Naîm Rıdvan gibi sonradan Müslüman olmuş, devlet namına büyük hizmetler ifa etmiş bir kişi bile bu çıkar çatışmalarından kendisini kurtaramamıştı.[135]Nasrî sultanının baş danışmanı ve veziri olması hasebiyle sultanın namına ordu komutanlığıda yapmış olan Ebü'n-Naîm Rıdvan, Salado Savaşı'ndaki mağlubiyetten sonra 1341'de görevden azledildi ve hapse atıldı. Ebü'n-Naîm Rıdvan 'nin yerine vezir tayin edilen ve Gırnatalı soylu bir aileye mensup olan Ebü'l-Hasan b. el-Mevl'de hakkında yapılan şikâyetler nedeniyle bir kaç ay sonra görevinden azledildi. Akabinde Gırnata'dan firar etmek zorunda kalan Ebü'l-Hasan b. el-Mevl Fas'a sığınmak zorunda kaldı. Aynı şekilde diğer bir devlet adamı İbrahim b. Adü'l-Ber, I. Yusuf'un danışmanlarının onun devlet işlerini ele alış tarzına yönelttikleri eleştiriler nedeniyle I. Yusuf tarafından görevinden azledildi.[136] Vezirlik makamını tekrardan Ebü'n-Naîm Rıdvan 'ye teklif eden I. Yusuf, Rıdvan'ın bu teklifi kabul etmemesi üzerine bu makama İbnü'l-Ceyyab'ı atadı. Görüldüğü üzere devletin tepesinde yaşanan iktidar mücadelesinde liyakatlerine ve neseblerine rağmen devlet adamları azledilebilmekte idi.

Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin I. Yusuf ve V. Muhammed zamanındaki durumu hakkında bize en panaromik bilgileri sağlayan Lisanüddin İbnü'l-Hatib'de, İbnü'l-Ceyyab'ın devlet bürokrasisindeki en yüksek makama atandığında onu öğrencisi sıfatıyla tarih sahnesine çıkmış oldu. İbnü'l-Ceyyab devlet yönetimi hususundaki kırk yıllık deneyimi sayesinde Salado Savaşı'ndaki ağır yenilgi sonrasında Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin en fazla ihtiyaç duyduğu temkinli siyaseti hayata geçirdi.Öğrencisi İbnü'l-Hatib'in ifadesi ile devlet mekanizmasının başına geçebilmek için gereken vasıfları taşıyan "çok ender şahsiyetlerden birisi"[137]olduğunu kanıtladı.

İbnü'l-Ceyyab'ın 1348'de patlak veren veba salgınında hayatını kaybetmesi üzerine İbnü'l-Hatib I. Yusuf tarafından vezir olarak atandı ve divanü'l-inşa da vazifelendirildi. İbnü'l-Hatib hocası İbnü'l-Ceyyab'ın vezirliği esnasında I. Yusuf'a

[135]Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 10.
[136] İbnü'l-Hatib, *Lemha*, s.90.
[137] Teofilo F. Ruiz, *Spain's Centuries of Crisis 1300-1474*, 2007, s.10.;İbnü'l-Hatib, *Lemha*, s. 91.

ithafen kaleme aldığı bir methiye ile sultanın dikkatini çekmiş ve İbnü'l-Ceyyab'ın sır katibi olarak atanmıştı. İbnü'l-Hatib I. Yusuf'un ölümüne kadar vezirlik görevinde kaldı.[138]V. Muhammed'in 1359 senesinde Ebü'l-Velid II. İsmail tarafından tahtından indirildiği güne kadar da V. Muhammed'e hizmette bulundu.

Devlet yönetiminde deneyim sahibi devlet adamlarına sahip olan I. Yusuf, Hristiyan komşu devletler ile iyi ilişkileri devam ettirebilmek için tercüme bürosunu sıkça kullandı. Kastilya, Portekiz veyahut Aragon Kralı'na hitaben yazılan bütün evrak ve mektuplar söz konusu her iki dilde yazılmakta idi.[139] İki dilde yazılan bu mektuplardan, Aragon Kralı IV. Pedro'ya yazılmış olanları Aragon Kraliyet Arşivi kayıtlarında mevcuttur.[140] Zira mevcut barış ortamının korunması veyahutta Salado Savaşı'ndan sonra olduğu gibi barışın yeniden tesis edilebilmesi diplomasi vasıtasıyla olabilmekte idi.[141] Aynı şekilde komşu Hristiyan devletlerde vuku bulan hükümdar değişiklikleri de dengeler üzerinde etkili idi. Örneğin 1350'de XI. Alfonso vebadan ölünce onun yerine tahta geçip Kastilya Kralı olan I. Pedro ilk başta Gırnata Benî Ahmer Devleti'ne karşı düşmanca hareket ediyordu. Ancak I. Yusuf onunla yaptığı bir antlaşma sayesinde ülkesine yönelecek muhtemel bir tehdidi ortadan kaldırmış oldu.[142]Bu sonuca varabilmek ise ancak dengeleri gözeterek ve ince bir siyaset takip etmek suretiyle sürdürülebilirdi.

I. Yusuf'un dış politikaya matuf bütün bu hamlelerinin asıl gayesi Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin dahilindeki huzur ve barış ortamını devam ettirmek idi. I. Yusuf dönemi önceki dönemlere nazaran daha sakin görünmektedir. Dış siyasette komşu devletlerle ilişkilerin sürdürülebilmesi hususunda tercüme bürosu sıkça kullanıldı. Yapılan antlaşma metinlerinin, komşu devletlerin yöneticilerine gönderilen ve onlardan gelen mektupların tercüme edilmesi işi tercüme bürosunda deruhte edilmekteydi. Tebaasının ona karşı beslediği hürmet ve sevgi, ülke dahilinde isyanların patlak vermesi, taht kavgaları gibi alışıldık sahnelerin yaşanmasını engellemiştir.I. Yusuf Gırnata Ulu Camii'nde bayram namazı kılarken suikaste kurban gitmişti. Bu dönemde ülke dâhilindeki en önemli olay belkide I. Yusuf'u hedef alan ve onun hayatına son

[138] İbnü'l-Hatib, *Lemha*, s. 104.
[139] Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 10.
[140] *Archivo de la Corona de Aragón (ACA)*, (Arapça dokümanlar), no.82 ve 84.http://www.xn--espaaescultura-tnb.es/es/archivo-biblioteca/barcelona/archivo_de_la_corona_de_aragon.html, (25.08.2014)
[141] Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 9.
[142] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 51.

veren bu suikast olayı idi.[143]Kastilya saldırılarını bertaraf edip[144]1348'de patlak veren veba salgını savuşturulduktan sonra I. Yusuf ülkesini güven ve sükûn içinde yönetmiştir.[145]

I. Yusuf'un devlet idaresi hususunda devam ettirdiği uygulamalardan birisi de halkın sultan ile birebir münasebet kurabildiği, bir anlamda arz meclisi hüviyetindeki uygulaması idi.[146] Haftanın Pazartesi ve Cuma günleri sultan halkın şikâyet ve taleplerini bizzat dinlerdi. Talepler yazılı bir şekilde vezire takdim edilirdi. Vezirde bu talepleri sultana arz ederdi. Bu şikayet ve taleplerin değerlendirilmesi hususunda sultanın yakınları ve danışmanlarıda hükümdara yardım ederlerdi.[147] I. Yusuf aynı şekilde meşveret meclisini de toplardı. Devletin üst kademesinin iştirak ettiği bu mecliste ele alınan hususlar hakkında devlet ricalini oluşturanların, ordu komutanlarının ve âlimlerin görüşleri alınırdı.[148]

I. Yusuf döneminde ki iç siyasi atmosfere bakıldığında görülür ki, I. Yusuf'un halletmesi gereken ilk iş şeyhü'l-guzatlık makamını işgal eden ve abisi IV. Muhammed'in ölümüne sebep olan Benî Ebü'l-Âla ailesini saf dışı bırakmak idi. Bu aileye mensup olanları Tunus'a sürmek suretiyle I. Yusuf bir anlamda devletin zirvesini hedef alabilecek muhtemel bir tehdidi bertaraf etmiş oldu. I. Yusuf döneminin daha önceki emîrler dönemine nazaran daha sakin geçmesinin bir diğer sebebi de devlet mekanizmasında aksamaların meydana gelmemesiydi. Özellikle taht değişikliklerinde zuhur eden bu aksaklıklar İbnü'l-Ceyyab, Ebü'n-Naîm Rıdvan gibi tecrübeli devlet adamlarının I. Yusuf tarafından etkili pozisyonlarda tutulması sayesinde bertaraf edilmiş oldu. Devletin zirvesini alakadar eden bu uygulamalara ek olarak I. Yusuf'un tebaası ile kurmuş olduğu yakın ilişkide devlet mekanizmasında halkta hoşnutsuzluklara neden olacak fiillerin vücut bulmasını engellemekteydi. I. Yusuf'un devlet ricalinden kimselerin, ordu komutanlarının ve alimlerin görüşlerini öncelleyen tavrıda bu sükun ortamının vücut bulmasında etkiliydi.

[143] Parlak, *Benî Ahmer'de Darbeler ve İsyanlar*, s. 177.
[144] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 51.
[145] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 90.
[146] Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 12.
[147] İbnü'l-Hatib, *Lemha*, s. 31.
[148] Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 422.

2. I. Yusuf Dönemindeki Dış Siyasi Gelişmeler

a. Merinîler İle Olan İlişkiler

Merinî hanedanı 1196-1465 seneleri arasında Kuzey Afrika'da Orta Mağrib diye anılan bölgede, Muvahhidler yönetiminin son bulması ile tarih sahnesine çıkmış Müslüman bir hanedandır. Merinîler, Zenate kabilesinin çekirdeğini oluşturduğu Berberî kökenli bir hanedandır. Merinîler diye isimlendirilen bu hanedanın kurucularının dini reformculardan ziyade kabile önderlerinden müteşekkil bir koalisyon olduğu söylenebilir. Buna rağmen Merinîler, kendilerini Muvahhidler hanedanının varisi olarak görmüşler ve kendilerini İber Yarımadası'nda ki Müslümanların hâmisi olarak addetmişlerdi. İber Yarımadası'nda ki Müslümanların koruyucusu olmak ve cihad kavramının takipçisi/uygulayıcısı olmak iddiasıyla yönetimlerine meşruiyet kazandırmaya çalıştıkları söylenebilir.[149]

Merinîler İber Yarımadası'nı Hristiyanlara karşı yapılan cihadın mücadele alanı olarak görüyorlardı.Bunun yanında boğaz bölgesinin kontrolünün elde tutulabilmesi için Maleka, Ceziretü'l-Hadra, Cebel-iTarık ve Tarif limanları çok büyük önem arz etmekteydi. Atlantik Okyanusu ile Akdeniz arasında yapılan ticaretin hacmindeki artış boğaz bölgesinin önemini bir kat daha artırmıştı.[150]1331 senesinde Merinî tahtına oturan Ebü'l-Hasan hükümdarlığının ilk yıllarında Tilemcen'i dize getirmekle meşgul oldu. 1338 senesinde bu hedefine ulaşan Ebü'l-Hasan yönünü bu sefer de İber Yarımadası'na çevirdi.[151]

Ebü'l-Hasan, Nasrîlerin yardımını da alarak İber Yarımadası'nda ki Hristiyan varlığına son verebileceğini düşünüyordu. Ebü'l-Hasan'ın bu kanaate varmasında I. Yusuf'un telkinlerinin de etkisi olmuş olabilir.[152]Bu hususta, 8 Nisan 1340'da Kastilya donanmasının uğradığı bozgun üzerine Ebül Hasan'ın sarfettiği sözler aydınlatıcıdır. Bu tarihte amiral Alfonso Jofre Tenorio komutası altındaki Kastilya donanması ağır bir

[149] Özdemir, *Endülüs Müslümanları: Siyasi Tarih*, s. 33.; Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.281;Endülüs'te verilen mücadelenin nasıl algılandığı hususunda İbn Batuta'nın yazdıkları bize bir fikir verebilir.İbn Batuta seyahatnamesinde, Endülüs'e geçme amaçlarından birisinin de cihatta ve sınır savunmasında kendisini de bir payının olmasını istediğini ifade eder. Burada yaşamayı sürdüren, burayı ziyaret eden, kısa süreli de olsa burada kalan Müslümanlar için Allah katında büyük bir ödül olduğunu ifade etmiştir. Ebu Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Batuta Seyahatnamesi*, II, s. 941.

[150] Derek W. Lomax, *The Reconquest of Spain*, New York 1978, s.164.

[151] Lomax, *a.g.e.*,New York 1978, s.166.

[152]Chejne, *Muslim Spain: Its History and Culture*, s. 100.

yenilgiye uğradı. Kastilya donanmasına ait yirmi sekiz kalyon ile küçük çapta yedi gemi Müslümanların eline geçti. Ebü'l-Hasan Hz. Peygamber'in Müslümanların İspanya'nın içlerine, Compostela'ya kadar nüfuz edeceklerine dair sözlerini hatırlatıp, bu zaferin Allah'tan gelen bir işaret olduğuna ve Kastilya topraklarının fethedileceğine dair bir emâre olduğunu iddia etmişti.[153]I. Yusuf'un Merinî birliklerinin İber Yarımadası'na çıkartma yapmasına izin vermesi üzerine yarımadadaki Hristiyan krallıklarda hazırlıklara başladılar. Müttefik bir ordu oluşturan ve Papa'dan yardım talebinde bulunan müttefikler boğaz bölgesini korumak için çoğunluğunu Kastilya gemilerinin oluşturduğu bir donanmayı boğaz bölgesine sevk ettiler. Ayrıca XI. Alfonso boğaz bölgesini korumak üzere Alcántara valisi Gonzalo Martínez'i görevlendirdi.[154]

Nasrî-Merinî ilişkilerinin önemli başlıklarından birisini de Fas'tan İber Yarımadası'na gelen askerler teşkil etmekteydi. II. Muhammed döneminden beri özellikle Zenate kabilesine mensup mücahidler, Gırnata Benî Ahmer Devleti ordusunun önemli bir bölümünü teşkil etmekteydiler. Gazi diye adlandırılan ve Şeyhü'l-guzatın idaresi altında bulunan bu gönüllüler grubunun çoğunluğu politik nedenlerle Fas'tan sürgün edilmiş kişilerden oluşmaktaydı.[155]Bu mücahidlerin mensup oldukları kabilenin ismi olan Zenate İspanyolca'ya "jinete", İngilizce'ye "jennet" olaraktevarüs etmişti ve anlamı süvari idi. Bu kabileye mensup mücahidlerin savaş kabiliyetleri öylesine seçkin idi ki XI. Alfonso'nun akrabası olan Don Juan Manuel yazdığı *Libro de los Estados* isimli eserinde bu savaşçılardan övgüyle söz etmekte ve şunları kaydetmekteydi;

> "...teçhizatları çok hafif olduğu için uzak mesafeleri kısa zamanda katedebilmekteydiler...Çok hızlı bir şekilde savaş alanına nüfuz edebilmekteydiler...Bu hafif süvarilerin iki yüz tanesi düşmanlarına, altı yüz Hristiyan askerinin verdirdiği zayiattan daha fazla zayiat verdirmekteydi."[156]

Zenateli bu mücahidlerin komutasını da yine Merinî hanedanına mensup olan ve İber Yarımadası'na sürgün edilmiş olan kişiler üstlenmişti.Bu liderler Benî Abdülhak, Benî Rahhu ve Benî Ebü'l-Âla olmak üzere üç aileden birisine mensup kişilerdi. Nasrî ordusunda görev alan ve Zenate kabilesine mensup bu mücahidlerin komutası Merinî ailesine mensup kişiler tarafından deruhte edilmekteydi. Mücahidlerin komutanlığını

[153]Aynı şekilde 10 Ekim 1340'da Kastilya donanması bir yenilgi daha aldı. Kastilya donanmasından dokuz kalyon ve çeşitli büyüklükte pek çok gemi bir fırtına sebebiyle ağır hasar aldı. Bazı gemiler Kartaca ve Valencia'ya kadar sürüklendi ve pek çok denizci ya hayatını kaybetti veyahut Müslümanların eline tutsak olarak geçti. Tutsak edilen bu Hristiyan denizcilerden bir kısmı hayatlarını kurtarmak için İslamiyet'i seçmişti. Joseph F. O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 172-75

[154] Lomax, *The Reconquest of Spain*, s.166.

[155] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.282.

[156] Fletcher,*Moorish Spain*, s. 159.

üstlenen bu kişiler siyasi nedenlerle İber Yarımadası'na sürgün edilmiş kişilerdi.Bu liderler askeri idari kabiliyetleri ile temayüz etmiş kişilerdi. Bu ailelerden özellikle Benî Ebü'l-Âla ailesi IV. Muhammed ve I. Yusuf zamanında ön plana çıkmıştır. Fas sultanının akrabası da olan bu aile, Fas'ta karışıklıkların çıkmasına sebep olmuş ve bu nedenle Gırnata Benî Ahmer Devleti'ne sığınmıştı. IV. Muhammed'in ölümüne sebep olan suikastin planlayıcısı ve uygulayıcısı olan bu aile, I. Yusuf tahta çıkar çıkmaz Tunus'a sürgün edildi. Merinî sultanı bu ailenin kendisine teslim edilmesini istemişse de I. Yusuf onları Tunus'a sürmüştü. Bu aileye karşı husumet duyguları besleyen Ebü'l-Hasan onların kendisine verilmesi için Tunuslu Hafsî sultanı Ebu Yahya'ya dahi başvurmuştu.[157]

Benî Ebü'l-Âla ailesi Endülüs'ten tard edilince I. Yusuf şeyhü'l-guzatlık makamına Yahya b. Rahhu'yu atadı. Yeni şeyhü'l-guzat olarak atanan bu kişide Merinî ailesine mensup idi.[158] İber Yarımadası'ndan bu şekilde tard edilen BenîEbü'l-Âla ailesinin bazı üyelerinin Salado Savaşı'nda XI. Alfonso'nun yanında Nasrîlere karşı savaşmış olması da siyasi konjonktür gereği safların nasıl değişebileceğine güzel bir örnek olsa gerektir.[159]

Gırnata Benî Ahmer Devleti ile Merinîler arasındaki ilişkiler ilk günden itibaren karşılıklı bir temkin üzerine kurulmuştu. Nasrî yöneticiler, İber Yarımadası'ndaki Hristiyan devletlerin tehdidine maruz kaldıklarında Merinîlerin yardımına başvurmaktaydılar. Diğer yandan Merinîlerin bu yardımları akabinde kendileri üzerinde bir hâkimiyet kurma niyetleri olabileceğini de akıllarında tutan Nasrî yöneticiler şartlar zorunlu kıldığında İber Yarımadası'na "cihad ve Müslümanlara yardım" amacıyla gelmiş olan Merinîleri bölgeden uzaklaştırmak için Hristiyan devletlerle ittifak kurmaktan da çekinmediler.[160]Gırnata Benî Ahmer Devleti hem kuzeyinde ve hem de güneyinde bulunan güçlü devletlere komşu olduğu için her iki yönden gelebilecek güçlü bir istila dalgasına karşısında mevcudiyeti son bulabilirdi. Bu nedenle ince bir siyaset gütmek zorundaydı. I. Yusuf gittikçe artan Kastilya tehdidi karşısında boğaz bölgesinde kendisine tutunacak bir yer arayan Merinî sultanı ile bir ittifak kurmuştu.[161]30 Ekim 1340'da Salado Savaşı'nda yaşana hezimet sonrasında Ebü'l-Hasan önce Ceziretü'l-

[157] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.283.;İsmail Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 49.
[158] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.288.
[159]R. Arié, *España Musulmana*, s. 129-130.
[160]Chejne, *Muslim Spain: Its History and Culture*, s. 105.
[161]Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 8.

Hadra'ya sığındı ve akabinde de Fas'a geçti. Bu yenilgiden sonra Merinîlerin İber Yarımadası'na müdahale şansları sona erdi. Daha sonraki süreçte Merinîler, İber Yarımadası'nda onlara ait olan yerleşim yerlerinin ve garnizonlarının İspanyolların veyahut Nasrîlerin eline geçtiğine şahit oldular.[162]

Merinîlerin artık İber Yarımadası'nda ki siyasete dâhil olamamasının ve Nasrîlere yardım edemeyişinin sebeplerinden birisi de Merinî yönetiminin XIV. yy.ın ikinci yarısından itibaren eski gücünü kaybetmesidir. Buna ek olarak boğaz bölgesini kontrol hususunda önem arz eden Tarif ve Ceziretü'l-Hadra gibi yerlerin kaybedilmesi de önemli bir faktördü. Bu iki stratejik liman, Merinîlerin İber Yarımadası ile olan bağlantısını sağlamakta ve büyük ölçekli askeri harekâtların düzenlenmesini mümkün kılmaktaydı. Bu limanlar elden çıkınca haliyle eski günlerde olduğu gibi kapsamlı askeri faaliyetlerde bulunmak Merinîler için mümkün değildi.[163]

Salado Savaşı'nda ki yenilgiden sonra da I. Yusuf Merinîlerle olan ilişkisini devam ettirdi. Merinî sultanı Ebü'l-Hasan öldüğünde I. Yusuf, İbnü'l-Hatib'i elçi olarak Fas'a gönderdi ve başsağlığı dileklerini iletti. Yeni sultan Ebu İnan Faris, kendisine isyan edip daha sonra Gırnata'ya sığınan kardeşleri Ebü'l-Fadl ve Ebu Salim'in teslim edilmesini istemişse de I. Yusuf bu isteği reddetti. I. Yusuf'un bu isteği reddetmesinin sebebi, yeni Merinî sultanının Gırnata'ya karşı herhangi bir art niyet beslemesi halinde bu misafir/tutsak hanedan üyelerini Merinî sultanına karşı koz olarak kullanmak istemesi olabilir.[164]

b. Kastilya Krallığı İle Olan İlişkiler

Gırnata Benî Ahmer Devleti'ne kara sınırı olan Kastilya, Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin dış politikasında en fazla yer sahibi olan devlettir. İber Yarımadası üzerindeki hâkimiyet alanını genişletmek ve pekiştirmek isteyen Kastilya bu hedef doğrultusunda bir politika takip etmiştir. Bu bağlamda bazen İber Yarımadası'ndaki bazen de İber Yarımadası haricindeki devletler ve siyasi teşekküllerle çeşitli ilişkiler

[162] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.289.;Ameer Ali,*A Short History of the Saracens*, 1926, s.149.;Merriman, *The Rise of the Spanish Empire in the Old World and in the New*, I, s.130.
[163] Kennedy, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, s.289.
[164] Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 9.

kurmuş, onlardan destek ve yardım talebinde bulunmuştur. Bu ilişkiler, XI. Alfonso'nun kayınpederi IV. Afonso'nun başında bulunduğu Portekiz, Aragon ve Papalık Devleti ile kurmuş olduğu ilişkilerdir.[165] Kastilya, Papalık Devleti ile vücuda getirilen ilişki ve ittifaklarda bu devletten ekonomik katkı sağlamak ile yetinirken asıl önemlisi Gırnata Benî Ahmer Devleti'ne karşı düzenlenen askeri harekatlara, "Bull of Crusade"[166] yayımlayarak dini bir hüviyet kazandırmak şeklinde olmaktaydı.[167]

İber Yarımadası'nda sahil şeridine sıkışmış olan Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin mevcudiyetine son vermek Kastilya Kralı XI. Alfonso'nun nihai hedefi idi. Bu uğurda XI. Alfonso her türlü girişim ve faaliyette bulunmaktaydı.Bu çatışmalarda sınır hattı daima güneye doğru inmekte ve Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin başkenti olan Gırnata'ya doğru yönelmişti.[168] 1327'de Olvera ve birkaç kale, 1330 senesinde Teba kasabası, Pego ve Cañete la Real kaleleri Kastilya'nın eline geçmişti. Bu seferler neticesinde Kastilya Krallığı'nın sınırları Olvera'nın güneyine, Antequerra'nın batısına ve Ronda'nın kuzeyine kadar genişledi.Bu seferler neticesinde ülkesi büyük kayıplara uğrayan IV. Muhammed, XI. Alfonso'ya bir barış teklifinde bulundu. Bu teklifi kabul eden XI Alfonso ile 1 Mart 1331 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere bir barış antlaşması imzalandı.XI. Alfonso'nun bu barış teklifini kabul etmesindeki sebepler Nasrîler üzerine düzenlediği seferlerin uzun sürmesi, bu seferlerin artan mali yükü ve isyankar mizaçlı Juan Manuel'in krala karşı ikircikli tutumu idi.[169] Bu antlaşmanın rağmen Gırnata üzerindeki Kastilya baskısının gün geçtikçe arttığını gören IV. Muhammed seleflerinin yaptığı üzere Merinîlerden yardım talebinde bulundu. Bu talebi bizzat iletmek ve ihtiyaç duyduğu yardımı alabilmek için IV. Muhammed 1332 senesinde kendisi Kuzey Afrika'ya gidip Merinî Sultanı Ebü'l-Osman ile görüştü.Özelikle 1310 senesinde Hristiyanların eline geçen ve Gırnata Benî Ahmer Devleti ile Merinîler arasındaki bağlantıyı sekteye uğratan Cebel-i Tarık'ın her iki

[165] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 84.
[166] "Bull of Crusade", Müslümanlara, paganlara veyahut sapkın ilan edilen Hristiyan tarikat ve mezheplere iştirak edenlere sağlanan imtiyazları ihtiva eden belgedir. İspanya söz konusu olduğunda yayımlanan ilk "bull of crusade" in veriliş tarihi XI. yy. a kadar geriye gider. Barselona Kontu Berenguer Ramón ve Besalu Kontu Armengal'e 1089 senesinde Terragossa'nın fethi için bir "bull of crusade" yayımlanmıştı. Aynı şekilde Aragon Kralı I. Alfonso'nun 1118'de Saragosa'yı fethi içinde bir "bull of crusade" düzenlenmişti. "Bull of Crusade", *Catholic Encyclopedia*, http://www.newadvent.org/cathen/04543b.htm (13.09.2014)
[167] Joseph F. O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s.156. Papalık makamının bu minval üzere yayımladığı bildirilerden birisi Şubat 1330 tarihini taşımaktadır.Papa XXII. John tarafından bu bildirinin yayımlanmasından sonra Portekiz Kralı IV. Afonso 500 şövalyeyi Kastilya için yardıma göndemiştir. Askeri harekatlara dini hüviyet katan bu bildiriler taraf olan devletlerin özellikle Kastilya'ya yardım yapmaları hususunda büyük etkisi olmaktadır.
[168] Joseph F. O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 158-161.
[169] O'callaghan, *a.g.e.*, s. 159.

devlet için ne kadar önemli olduğu hususu üstünde durdu.[170] Aslında Cebel-i Tarık'ın Hristiyanların elinde bulunması sadece Nasrîler için değil bilakis Merinîler içinde büyük bir tehlike idi. Merinî Sultanı Ebü'l-Hasan IV. Muhammed'in yaptığı teklifi büyük bir memnuniyetle kabul etti ve oğlu Ebü'l-Malik komutasında 5000 kişilik bir birliği İber Yarımadası'na sevk etti. Bu birlik Cebel-i Tarık önünde Kastilyalıları mağlup edip bu stratejik ve müstahkem mevkiyi 18-19 Haziran1333'de ele geçirdiler. Cebel-i Tarık muhasara altında iken Juan Manuel'le mücadele etmek zorunda olan Kastilya Kralı XI. Alfonso, Âmiral Jofre Tenorio komutasında bir donanmayı muhasara altındaki şehre göndermiş fakat Merinî donanmasını geçemeyen Kastilyalılar şehre yardım edememiştiler. Cebel-i Tarık'ı kurtarmaya kararlı olan XI. Alfonso Jerez'den hareket etti ve Guadarranque Nehri civarında 6000 kişilik bir Merinî birliği ile karşılaştı. Muharebe sonucunda bu birliği yendi ve Cebel-i Tarık bu sefer de XI. Alfonso'nun emrindeki Kastilyalılar tarafından muhasaraya alındı.IV. Muhammed'in de yardıma gelmesi ile muhasarayı devam ettirmek XI. Alfonso için daha güç bir hale gelmişti.Her iki tarafta mücadelenin bir çıkmaza girdiğinin farkında idi.Dahası Kastilyalı asilzade Juan Manuel Kastilya'da sorun çıkartmakta idi. Artık yapabileceği pek bir şey olmadığını gören XI. Alfonso'nun barış teklifini kabul etti.[171] İki taraf arasında bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşma diğer bir ifade ile 1331'de Kastilya ile yapılan antlaşmanın yenilenmesi şeklinde oldu.IV. Muhammed'in Kastilya ile yaptığı bu antlaşma bir anlamda ona düzenlenecek olan suikastin bahanesi oldu. IV. Muhammed 25 Ağustos 1333 tarihinde Merinîailesine mensup Osman b. Ebü'l-Ula'nın oğullarından birisi tarafından gerçekleştirilen suikaste kurban gitti.

I. Yusuf devletin başına geçer geçmez IV. Muhammed'in Kastilya ile yaptığı barış antlaşmasını onadı. 26 Şubat 1334'de Fas'ta dört yıllığına bir barış antlaşması imzalandı. Barış antlaşmasının geçerlilik süresi 1 Mart 1334 ve 28 Şubat 1338 arasını kapsayacaktı.[172]Bu antlaşma ilk başta Kastilya ile Merinîler arasında yapılmış. Gırnata Benî Ahmer Devleti Sultanı I. Yusuf bu antlaşmaya daha sonradan dâhil edilmişti. Bu durum Kastilya Kronikleri'nde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Kastilya Kralı Merinîler ile belli bir süreliğine barış yapmanın kendisi için faydalı olduğunu gördü ve Sevilya Valisi Gonzalo García de Gallegos'u Ebü'l-Hasan'a

[170] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 47.
[171] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 48.
[172] O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 165.

gönderdi ve sultanın oğlu Ebü'l-Malik'in ilettiği barış önerisini olumlu karşıladığını iletti. Bunun üzerine Ebü'l-Hasan, Gırnata'da tahta yeni oturan I. Yusuf'un kendisinden onunda barış müzakerelerine onun vassalı olarak katılmak istediğini iletti. Kastilya Kralı'nın ona beslediği saygıya binaen Gırnata'nın Kastilya'ya ödediği yıllık verginin, antlaşma süresince alınmamasını istedi. Kastilya Kralı'nın Merinîlerle barış yapmak için bu şartı kabul etmekten başka alternatifi yoktu. Zira kralında kendi memleketinde huzur ve düzeni tesis etmesi gerekiyordu. Yukarıdaki şartları kapsayan dört yıllık bir barış antlaşmasını imzalamak için kral, Gonzalo García'yı gönderdi. Elçi Kastilya'ya dönüşünde Ebü'l-Hasan'ın altın mührü ile mühürlenmiş olan antlaşma metnini yanında getirdi."[173]

Hem Kastilya ve hem de Merinîler bölgede hâkimiyet tesis edebilmek için Cebel-i Tarık mıntıkasına ve boğaza hâkim olmanın ne kadar önemli olduğunun farkında idi. Bu uğurda hem Merinîler ve hem de Kastilya donanma teşkiline koyulmuşlardı. [174] Yapılan barış antlaşması sonrasında her iki tarafta kendi iç problemlerini halledip ileride vuku bulacak muhtemel bir hâkimiyet savaşı için hazırlık yapmakta idi. Ebü'l Hasan'ın halletmesi gereken en acil mesele Tilemcen ile yaptığı savaş idi. Ebü'l- Hasan 1337 Nisan ayında Tilemcen'i dize getirdikten sonra artık olanca enerjisini İber Yarımadası'na tevdi edebilirdi.[175]

Kastilya, Merinîler ve Nasrîler arasında sıcak çatışmaların cereyan ettiği bir sonraki safhanın başlangıcı 1339 senesine denk gelmektedir. Kastilya, soyluların neden olduğu problemleri belli ölçüde hallettikten sonra Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin topraklarına saldırılar düzenlemeye başladı. Bu durum karşısında I. Yusuf Merinî Sultanı Ebü'l-Hasan'dan yardım talebinde bulundu. Ebü'l-Hasan'da Nasrîlere yardım hususunda oğlu Ebü'l-Malik'i görevlendirdi. Ebü'l-Malik, Ronda'da konuşlu Merinî garnizonundaki birliklerle mücavir yerlere akınlar düzenlemeye başladı. Bunun üzerine XI. Alfonso Sevilya'dan yola çıkıp bölgeye intikal etti. 20 Ekim 1339'da Kastilya birlikleri Merinîlere baskın tarzında bir hücum gerçekleştirdi. Bu baskının hengamesi içerisinde Ebü'l-Malik hayatını kaybetti.[176]

Merinî Sultanı bu gelişmelerden sonra vücuda getirdiği ve başında Muhammed b. Ali el-Azfi'nin bulunduğu Merinî donanmasını boğaz bölgesine gönderdi. Kastilya

[173] BAE, LXVI, s. 259-60.
[174] L.P. Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, London 1990, s.191.
[175] O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 166.
[176] O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 169.

gemilerinin çoğunluğu teşkil ettiği birleşik Hristiyan donanmasının başında ise Âmiral Jofre Tenorio vardı.[177]8Nisan 1340'da yapılan deniz savaşında Merinî donanması galip geldi. Artık boğaz bölgesini koruyacak Hristiyan bir deniz gücünün var olmaması Merinî Sultanını harekete geçirdi. Merinîlerin boğazda kazandığı bu başarı üzerine I. Yusuf, Ebü'l-Hasan'ın daha büyük bir donanma teşkil etme faaliyetlerine yardım etti.[178]

1340 senesi Temmuz ayının sonlarına doğru Ebü'l-Hasan 140 parça gemiden oluşan donanması ve yaklaşık altmış bin kişilik ordusu ile İber Yarımadası'na çıkıp Tarif havalisine konuşlandı.23 Eylül 1340'da Tarif kuşatma altına alındı. Tarif'i kuşatma altına alan Merinî birliklerine yardım amacıyla I. Yusuf'da bölgeye intikal etti.[179] Ebü'l-Hasan'ın Tarif'i kuşattığını haber alan XI. Alfonso kuşatma altndaki Tarif'e doğru yola çıkmaya karar vermişti. Ancak XI. Alfonso'nun danışmanlarından pek çoğu Tarif'in savunulmaya değmeyecek kadar önemsiz olduğu kanaatinde idi.[180]Bu arada Portekiz Kralı IV. Afonso birliklerinin başında Kastilya'nın yardımına gelerek güç birliği oluşturmuştu.[181] Cebel-i Tarık Boğazı'nda muhtemel bir Müslüman hâkimiyetinin ve İber Yarımadası'nda Merinîlerin ve Nasrîlerin pozisyonunu güçlendirecek bir gelişmenin ileride Portekiz ve Aragon'u da ilgilendireceği aşikar olduğundan Portekiz kralı asker göndererek, Aragon ise gemiler sevk ederek Kastilya Krallığı'nın yanında yer almıştı.[182]Kastilya Krallığı'nın destekçileri sadece bunlardan müteşekkil değildi. Batı Avrupa'da ki pek çok ülkeden de şövalyeler bu savaşta yer almak için Kastilya birliklerine katılmışlardı.[183]

Merinî-Nasrî birlikleri ile müttefik Hristiyan birlikleri Tarif yakınlarında Salado Nehri civarında savaş pozisyonu aldılar. 30 Ekim 1340'da vuku bulan ve tarihte Salado veyahutta Tarif Savaşı[184] olarak bilinen savaşta Merinî-Nasrî birlikleri ağır bir yenilgiye uğradılar.Savaşta Ebü'l-Hasan'ın haremide Kastilyalıların eline esir düştü. Yenilgi

[177] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 84.;Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s.192.
[178] O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 172.;Qiyas Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 84.
[179] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 84.; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 49.; O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 175.
[180]Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s.193.
[181] BAE, LXVI,324.
[182] O'callaghan, *A History of Medieval Spain*, London 1983, s.412.
[183] O'callaghan, *A History of Medieval Spain*, London 1983, s.412.
[184] Endülüs tarihinde bir dönüm noktası olan savaşta altmış bin kişilik Nasrî - Merinî ordusu Kastilya, Aragon ve Portekiz birleşik ordusunun karrşısında ağır bir yenilgi aldı. Kaynaklarda kimi zaman Saldo Nehri'nin yakınlarında yapıldığı için Salado Savaşı, alındığı içinde Tarif Savaşı olarak geçmektedir. İsmail Ceran, "Merinîler", *DİA*, s.192-98

üzerine savaş meydanından kaçan Ebü'l-Hasan boğaz üzerinden Kuzey Afrika'ya geçti.[185]

Savaşın başında üstünlüğü elinde bulunduran Müslümanlar, IV. Afonso'nun bulunduğu cenahı çökertmek üzereyken gelen destek birlikleri nedeniyle bu üstünlüğü kaybettiler ve durum tersine döndü. Üç saat civarında süren savaşta çok sayıda Müslüman asker hayatını kaybetti. Kastilya kroniklerine göre savaşın sonlarına doğru Kastilya birlikleri Ebü'l-Hasan'ın haremindekileri öldürmek ve onun aile efradını tutsak etmek ve yağma için durmamış olsalar idi savaşın neticesi Müslümanlar için daha trajik bir hal alacaktı.Savaşın nihayetinde Ebü'l-Hasan'ın haremi, oğullarından birisi ve pek çok Merinî soylusu esir alındı. Kastilya'nın önderliğindeki müttefik Hristiyan birliklerinin dört günlük erzakı olduğu için Ceziretü'l-hadra'ya bir saldırı gerçekleştirilemedi.[186]

Merinî-Nasrî birliklerinin sayısının Kastilya-Portekiz birliklerinin sayısından fazla olmasına rağmen bu ağır yenilginin sebebi ne idi? Bu soruya verilebilecek en mantıklı açıklamalardan birisi iki ordunun birbirinden farklı ordu teşekkülü olabilir. Kastilya'nın başını çektiği müttefik Hristiyan ordusu ağır süvari birliklerini vurucu güç olarak kullandı. Merinî-Nasrî ordusundaki süvari birlikleri ise hafif süvari birliği idi. Hafif süvari birliklerinin etkili olabilmesi, savaş alanının onlara hareket kabiliyeti sağlaması ile mümkün idi. Fakat Salado Savaşı'nın yapıldığı alan göz önünde bulundurulduğunda bu ağır süvari birliklerinin lehine idi. Görece olarak yavaş fakat blok halinde hareket eden ağır süvari birlikleri önlerine çıkan Müslüman piyade birliklerini ezdi. Böylelikle Kastilya ağır süvari birlikleri savaşın kaderini belirleyen faktör oldu.[187]Salado SavaşıGırnata Benî Ahmer Devleti'nin dış siyasetinde önemli değişikliklere sebep olmuş ve bundan sonraki stratejileri savunma öncelikli hale gelmişti.[188]

Asıl hedefi Ceziretü'l-hadra'yı almak olan XI. Alfonso, 1341 Nisan ayında Gırnata Benî Ahmer Devleti üzerine yeni bir sefer düzenledi.[189]Ceziretü'l-Hadra'ya

[185]Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s.193.; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 49.;Ambrosio Huici Miranda, *Las Grandes Batallas de la Reconquista Durante Las Invasiones Africans (Almoravides, Almohades y Benimerines)*, Madrid, 1956, s.359-71.
[186]BAE, LXVI,327.;Joseph F. O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 183.
[187]Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s.193.
[188] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 50.
[189] O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 190.;Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s.194.

ulaşabilmek için öncelikli olarak bu şehir ve kasabaların ele geçirilmesi gerekiyordu.Bunların arasında Alcalá de Benzaide (Benî Saîd Kalesi), Priego ve Benameji gibi stratejik bakımdan önemli yerlerde vardı. İlk olarak Gırnata'nın otuz mil doğusundaki Alcalá de Benzaide Kastilya birlikleri tarafından kuşatıldı.[190] Alcalá de Benzaide'de ki muhasaranın başarıya ulaşabilmesi için ayrıca Locubin'in de muhasara altına alınması gerekiyordu. Zira Kastilya ordusuna erzak taşıyan ikmal kolları Locubin'de bulunan Müslüman muhafızlar tarafından sürekli vurularak engelleniyordu.[191] XI. Alfonso'nun Alcalá de Benzaide'de ki direnişi kırmak için bölgenin yağma ve talan edilmesi yanında zirai üretimi bitme noktasına getirecek tedbirlere başvurdu. Bu şekilde davranılmasından amaç, muhasara altındaki Alcalá de Benzaide'ye herhangi bir şekilde gizlice erzak temininin önüne geçmek idi.[192] Bu gelişmeler üzerine I. Yusuf harekete geçti ve Gırnata'nın kuzeyindeki Moclin'e doğru ilerledi. Salado Savaşı'nın henüz tazeliğini koruyan hatırası nedeniyle I. Yusuf doğrudan bir meydan muharebesine girmeyi arzulamadı.[193] I. Yusuf'un ordusuyla hareket ettiğini Pinos'ta iken öğrenen XI. Alfonso bu şartlar altında I. Yusuf ile karşılaşmasının kendisi için olumsuz olacağı kanaatine vardı. Zira Nasrî ordusunun pozisyonu ve tanzim şekli, ikmal olanakları, su kaynaklarına olan yakınlığı gibi hususlar göz önünde bulundurulduğunda Müslümanlar avantajlı konumda idi. XI. Alfonso bu nedenle I. Yusuf'u o anki mevcut konumunu terk etmeye zorladı. Böylesi bir yer değiştirme için I. Yusuf'u tahrik etmeyi amaçladı. Bunun için Kastilya ordusu yağma ve talan faaliyetinde bulunduğu bölgeyi genişletti. XI. Alfonso, I. Yusuf'un saldırılara maruz kalan Müslüman yerleşim yerlerinin yardımına koşacağını umdu. Fakat I. Yusuf bu taktiğin hangi amaçla uygulamaya konulduğunu sezerek avantajlı konumunu terk etmedi.[194]

Yardım alamayan Alcalá de Benzaide uzun bir muhasaranın ardından 20 Ağustos 1341'de Kastilya ordusunun eline geçti.[195] Bunun üzerine I. Yusuf XI. Alfonso'ya bir elçi göndererek barış antlaşması yapmayı teklif etti. Bu barış teklifine göre;

1) I. Yusuf XI. Alfonso'nun vassalı olacak,

[190] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 85.
[191] Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s.194.
[192] Harvey, *a.g.e.*, s.195.
[193]. O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 190.
[194] Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s.195.
[195] O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 190.

2) Kastilya'ya yıllık vergi verecek,

3) Antlaşmaya Merinî Sultanı Ebü'l-Hasan'da dahil edilecekti.

XI. Alfonso barış teklifini olumlu karşılamakla birlikte Ebü'l-Hasan'ındahil edilmesine karşı çıktı ve I. Yusuf'tan Kuzey Afrika ile olan bütün ilişkilerine son vermesi şartını ileri sürdü. [196]Doğal olarak I. Yusuf bu şartı kabul etmedi ve Gırnata'ya döndü. Bu esnada Salado Savaşı'nda ki mağlubiyetini telafi etmek isteyen Ebü'l-Hasan yeni bir savaş için hazırlıklara başlamıştı. Savaş hazırlıkları tamamlanınca donanmasını boğaza gönderip Ceuta(Sebte)'de asker toplamaya başladı.Bu durum karşısında XI. Alfonso boğaz bölgesine donanmasını gönderdi ve 1342'de vuku bulan bu deniz savaşında Merinî donanması bir kez daha yenildi.[197]

Salado Savaşı'ndan sonra İber Yarımadası'ndaki durumu daha kritik bir hal arzeden I. Yusuf'un kendisini hazırlaması gereken asıl saldırı Ceziretü'l-hadrayı hedef alacak olan Kastilya saldırılarıydı.Zira zayıf düşen Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin Kuzey Afrika'dan destek almak için kullandığı bu liman bölgesinin önemi büyüktü. Bu önemli limanı almak için XI. Alfonso, Navaro ve Gaston Kralı'ndan, Foix Kontu'ndan yardım aldı. [198]Ayrıca Batı Avrupa'nın neredeyse her yerinden şövalyeler Kastilya'ya yardım amacıyla bölgeye akın etmişti. Ayrıca 1337 senesinde İngiltere Kralı III. Edward ve Fransa Kralı VI. Philip'le Kastilya Kralı arasında askeri yardım hususunda bir antlaşma imzalanmıştı. Fakat 1341 senesinde bu iki kral, Papa'ya yazdıkları mektupta Kastilya'nın ihtiyaç duyduğu yardımı ivedilikle sağlayamadıkları için üzüntü duyduklarını ifade etmişlerdi. Bununla birlikte 1343 senesi Nisan ayında bir miktar Fransız ve Alman şövalye Kastilya ordusuna yardım için bölgeye geldi.İngiltere Kralı III. Edward'da Derby Kontu Henry ile Salisbury Kontu William Montague'yu Kastilya'ya yardım amacıyla gönderdi.Bir anlamda Salado Savaşı'nda elde edilen başarıdan sonra Ceziretü'l-hadra muhasarası "haçlı ruhu"nun İber Yarımadası'nda zuhur etmesine vesile olmuştu. [199] 1342 senesinin sonlarında başlayan muhasarada şehir Kastilya saldırılarına karşı uzun süre dayandı. Buna rağmen muhasara devam etti. Muhasaranın uzaması Kastilya birlikleri üzerinde olumsuz etkileri oldu. Özellikle Batı Avrupa'dan muhasaraya katılmak için gelen askerlerin azim ve kararlılığı her zaman aynı ve istenilen seviyede değildi. XI. Alfonso'yu zor durumda bırakan bir diğer

[196]Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s.198.
[197] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 85.
[198]Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s.198-199.;Qiyas Şükürov, *a.g.e.*, s. 85.
[199]Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s. 199.

unsurda Cenevizliler idi. Tüccar bir millet olan Cenevizliler Akdeniz ticaretinde sahip oldukları konumlarını güçlendirecek ve onlara maddi getirisi olacak faaliyetleri öncellemekteydiler. Bundan dolayı XI. Alfonso'nun Cenevizlilere itimadı tam değildi. Fakat Cenevizlilerin muhasaraya sağladıkları deniz gücünün önemide tartışılmazdı. XI. Alfonso ile Cenevizliler arasındaki problemin kaynağı Kastilyalıların içinde bulunduğu malî sıkıntı idi.[200]Bu malî darboğazı aşabilmek için XI. Alfonso yemek yediği, şarap içtiği değerli madenlerden yapılma mutfak eşyalarını, kişisel eşyalarını, aynı şekilde tebaası olan soyluların kullandıkları değerli madenden yapılma eşyaları toplayıp bunları nakite çevirdi. Ayrıca çeşitli kanallardan aldığı borç parayı da bir önceki meblağa ekleyerek Cenevizlilerin ücretini ödedi.[201]Kastilya Kralı'nın içinde bulunduğu bu durumdan haberdar olan I. Yusuf para yoluyla Ceziretü'l-hadra'yı kurtarabileceğini düşünürken XI. Alfonso'da Nasrîler ile herhangi bir savaşa girmeye niyetli değildi.[202]Hemen harekete geçen I. Yusuf gönderdiği elçileri vasıtasıyla XI. Alfonso'ya bir barış teklifi ilettiler. I. Yusuf'un elçilerini gayet iyi karşılayan XI. Alfonso antlaşmanın yapılabilmesi için şu şartları ileri sürdü;

1)Gırnata Benî Ahmer Devleti Kastilya Krallığı'nın vassalı olacak,

2) Ceziretü'l-hadra'nın muhasarası kaldırılacak,

3)Kastilya'nın muhasara için yaptığı harcamalar tanzim edilecek(300.000 doblas),

4)Gırnata Benî Ahmer Devleti daha önceden olduğu gibi Kastilya Krallığı'na yıllık vergi verecekti.[203]

Bu arada XI. Alfonso,Nasrî emirî ile bizzat görüşmeyi de şart koştu.XI. Alfonso, I. Yusuf ile bizzat görüşme talebinde bulunarak Nasrî emirî ile Merinî Sultanı Ebü'l-Hasan arasına şüphe tohumları ekmek ve aralarını açmak için böyle bir şart ileri sürmüştü.[204]Fakat prensipte varılan bu barış antlaşması esnasında Ceneviz gemilerinin Nasrî gemilerine saldırısının gerçekleşmesi olaya yeni bir boyut kattı. I. Yusuf'un şikayetine ve talebine rağmen XI. Alfonso Cenevizlilere karşı bu mütecaviz davranışlarından dolayı bir yaptırım uygulayamadı. Zira XI. Alfonso'nun hem hali hazırdaki muhasara ve hem de ileriki dönemlerde yapmayı tasarladığı askeri faaliyetler

[200]Harvey, *a.g.e.*, s. 199.
[201] BAE, LXVI, 379.
[202]Harvey, *a.g.e.*, s. 201.
[203] BAE, LXVI,379.
[204]Harvey, *a.g.e.*, s. 202.

için Ceneviz'in deniz gücüne ihtiyacı vardı. Barış görüşmeleri bu nedenle sonuçsuz kaldığı ve süreç her iki tarafında üstünlük sağlayamadığı, küçük çaplı bir çatışma haline geldi. Bununla birlikte ne Kastilya birlikleri Ceziretü'l-hadra'yı alabiliyor ne de Nasrîler galip gelip şehre yardım ulaştırabilecek bir imkan bulabiliyorlardı.[205]

Durumun çözümsüz hale geldiğini gören ve herhangi bir çıkış noktası bulamayan I. Yusuf yeniden bir barış teklifinde bulundu. I. Yusuf'un teklifi Ceziretü'l-hadra halkının yanlarında taşınabilir malları ile şehirden emniyet içinde çıkışına izin verilmesi idi.Yapılacak antlaşmanın süresi on beş yıl olacaktı. Gırnata Benî Ahmer Devleti Kastilya'ya yıllık 12.000 doblas vergi verecekti.XI. Alfonso içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurarak bu şartları kabul etmemenin riskli olabileceği kanaatine vardı ve öneriyi kabul etti. XI. Alfonso bu şartlardan yalnız birisinde değişiklik yapılmasını istedi. Antlaşmanın süresi on beş yıl yerine on yıl olacaktı. Bu şartları kapsayan bir antlaşma imzalandı ve Ceziretü'l-hadra 26 Mart 1344'de teslim oldu.[206]Tarif ve Ceziretü'l-hadra'nın kaybı Nasrîler için olumsuz gelişmelerdi. Zira bu bölgeler vasıtasıyla Gırnata Benî Ahmer Devleti Kuzey Afrika'dan destek alabiliyordu.Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin Kuzey Afrika ile tek bağlantısı artık Cebel-i Tarık idi.XI. Alfonso'nun antlaşma süresini on yıl ile sınırlı tutması ileriye dönük bir hamle idi. XI. Alfonso'nun niyeti anlaşma imzalandıktan sonraki 5 yıl içerisinde yeni bir askeri harekât düzenlemekti. İleride yapılacak bu olası seferin hedefi Cebel-i Tarık olacaktı. Cebel-i Tarık'ın hedef olarak seçilmesi iki noktada önemliydi. Birincisi burası Nasrîlerin Kuzey Afrika'da ki Merinîler ile irtibatı devam ettirdikleri son stratejik nokta idi. İkinci sebep ise XI. Alfonso hükümdarlığının ilk yıllarında Cebel-i Tarık'ı Müslümanlara kaptırmış olmaktan dolayı kendisini suçlu hissediyordu.[207]

Kastilya Krallığı mevcut antlaşmaya rağmen Gırnata Benî Ahmer Devleti ile düşük yoğunluklu ve küçük çaplı çarpışmalarına devam etmişti.Tarif ve Ceziretü'l-hadra'yı alan Kastilya Cebel-i Tarık'ı muhasara edeceği 1349 senesine kadar Gırnata Benî Ahmer Devleti ile çatışmalara devam etmiştir. Kastilya ordusunun düzenlediği akınlarda iki devlet arasındaki sınır bölgesinde yağmalama ve talan faaliyetlerinde bulunmuştu. Bu mütecaviz hareketler karşısında Nasrî ordusuda sınır bölgesinde

[205]Harvey, *a.g.e.*, s. 203.
[206] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 50.;BAE, LXVI, 389.
[207] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 86.; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 50.;Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s. 204.

konuşlanmak suretiyle bu saldırıların önüne geçmeye çalışmıştır. İki devleti tekrardan karşı karşıya getiren olay 1349 senesinde vuku buldu. Kastilya birlikleri Cebel-i Tarık'ı muhasara altına aldı. Cebel-iTarık'da meskun Mağribli ve Endülüslü muhafızlar sıkı bir direniş gösterdiler.[208] Şehri müdafaa edenlerin bu direnişi muhasarayı yapan Kastilya ordusunun direncini kırmaya başlamıştı. Şehrin tam düşeceği esnada Avrupa'da patlak veren ve Kastilya ordusuna da sirayet eden veba salgını şehirdeki ahali ve asker için bir umut ışığı olmuştu. Ordusu içinde başlayan veba salgınına rağmen muhasaraya devam eden XI. Alfonso'da vebaya yakalandı ve muhasara alanında hayata gözlerini yumdu. XI. Alfonso'nun yerine Kastilya tahtına oturan I. Peter muhasarayı kaldırıp ülkesine döndü. Böylelikle yaklaşık on ay süren Cebel-i Tarık muhasarası son bulmuş oldu.[209]

c. Aragon Krallığı İle Olan İlişkiler

I. Yusuf döneminde Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin İber Yarımadası'nda ki Hristiyan devletlerle olan ilişkisi bazen savaş yapmak bazen de mütareke yolunu seçmek şeklinde cereyan etti. Bu devletlerle çatışma halinin yaşandığı belli başlı olaylar 30 Ekim 1340'da vuku bulan Salado Savaşı, 1342 senesinde Ceziretü'l-Hadra'nın Kastilya'nın eline geçmesi ve 1349-50 senelerinde vuku bulan ve başarısızlıkla sonuçlanan Cebel-i Tarık'ın muhasara edilmesi olayı idi.I. Yusuf'un hükümdarlık döneminde Aragon tahtında oturan IV. Afonso(1328-1336) ve onun oğlu IV. Pedro(1337-1387) Gırnata Benî Ahmer Devleti'ne karşı yürütülen ve Kastilya'nın başı çektiği askeri faaliyetlerde genellikle ikincil derecede bir rol üstlenmiştir.Aragon Krallığı'nın Gırnata Benî Ahmer Devleti ile kara sınırı olmayışı bu durumun zuhur etmesinde önemli bir etkendi. Kara sınırının olmayışı bu iki devlet arasında sıcak çatışma ihtimalinin zuhur etmesinin de önüne geçmekteydi. Bu durumdan faydalanmak isteyen I. Yusuf, yarımadada ki krallıklarla savaş seçeneği ile karşı karşıya kaldığında mümkün olduğunca tek bir düşmanla mücadele etmek ve Hristiyan devletlerin arasında vuku bulabilecek muhtemel bir ittifakın önüne geçebilmek için bu üç devletten en az birisi veyahutta ikisi ile iyi ilişkileri devam ettirmeye gayret göstermiştir. Bu amaçla

[208] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 90.
[209] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 50.;Qiyas Şükürov, *a.g.e.*, s. 90; XI. Alfonso'nun ölümünün Müslümanlar nezdinde nasıl yankı bulduğu hususunda İbn Batuta'nın şu ifadeleri aydınlatıcıdır; "Hristiyanların büyük zorbası Alfûnş (= Alfons) Cebel (= Cebel-i Tarık) bölgesini on aydan beri kuşatma altında tutuyorken ansızın geberdi!İşte ben tam o sırada geldim Endülüs'e. Alfons Müslümanların elinde kalan diğer Endülüs arazisini de ele geçireceğini sanıyordu. Ama hiç ummadığı bir vakitte yakaladı onu Yüce Yaradan! İnsanlar arasında vebadan en çok korkan oydu; korktuğu başına geldi, göçtü dünyadan."Ebu Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Batuta Seyahatnamesi*, II, YKY, 2004, s.941

1335 senesinde Ebü'l-Hasan b. Kumaşe'yi Aragon Kralı IV. Afonso'ya gönderip IV. Muhammed zamanında imzalanan barış antlaşmasının yenilenmesini ve süresinin on yıl olmasını teklif etti. 3 Haziran 1335'de[210] imzalanan bu antlaşma ile Aragon tarafından gelebilecek bir tehlike bertaraf edilmiş oldu. Bu antlaşmanın imzalanmasından fazlasıyla memnun olan I. Yusuf, bu memnuniyetini ifade etmek ve elçilerine gösterilen hüsn-ü kabule teşekkür için bir mektup göndermişti.Aragon'la yapılan yapılan bu antlaşma sayesinde I. Yusuf olanca dikkatini ülkesinin iç meselelerine verebilmiş ve bu sulh dönemini ülkesinin imarı hususunda değerlendirmeye çalışmıştı.[211] IV. Pedro, babası IV. Afonso 24 Ocak 1336'da ölüp onun yerine geçince Gırnata Benî Ahmer Devleti ile yapılan ve halen yürürlükte olan barış antlaşmasını onayladı ve böylelikle iki devlet arasında mevcut olan barış durumu devam etmiş oldu.[212]

IV. Pedro'nun diğer Hristiyan krallardan farklı olarak İslam'a ve İslam medeniyetine karşı özel bir ilgisi vardı.IV. Pedro zamanında Katalan dilinde üç farklı Kur'an-ı Kerim tercümesi yapıldığı bir vakıadır. Bütün bu gelişmelerden Papa rahatsız olmuş, onu kınamıştır. IV. Pedro, kendisine yöneltilen bu suçlamalar karşısında niyetinin "düşmanını daha iyi tanımak olduğunu" ifade ederek cevaplamıştır.[213]

Aragon Krallığı ile Gırnata Benî Ahmer Devleti arasındaki ilişkiyi savaş boyutuna getiren olay ise Salado Savaşı öncesinde Merinî kuvvetlerinin İber Yarımadası'na yapmış oldukları çıkarmadır. Bu çıkarma harekâtı İber Yarımadası'nda ki Hristiyan devletleri arasındaki anlaşmazlıkları bir kenara bırakıp ittifak kurmaya itmiştir.Merinîlerin bu harekatının I. Yusuf'u Valencia'ya saldırı hususunda cesaretlendireceğinden korkan IV. Pedro, boğaz bölgesinde Merinî faaliyetlerinin önüne geçebilmek için otuz adet kalyonu boğaz bölgesine gönderdi. 1 Mayıs 1339 tarihinde Kastilya ve Aragon ortak tehlike karşısında ittifak kurma kararı aldılar. Bu antlaşmaya göre her iki devlet boğaz bölgesindeki gemi sayısını artıracaktı.Haziran ayında boğaz bölgesine gönderilen donanmanın komutanı olarak Jofre Gilabert atanmıştı.Artan

[210] O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 166.
[211] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 89.; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 50.
[212] O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 166.
[213] O'callaghan, *a.g.e.*, s. 168.

tansiyonun akabinde vuku bulan Salado Savaşı'nda Aragon birlikleri de Kastilya ve Portekiz birliklerinin yanında savaş meydanında yerlerini aldılar.[214]

Salado Savaşı'ndan sonra Gırnata Benî Ahmer Devleti ile Aragon Krallığı arasındaki ilişkiler tekrardan eski haline döndü. 1335'de imzalanan ve IV. Pedro tahta çıkınca tekrardan onaylanan barış antlaşmasının süresinin bitmesi üzerine 1345 senesi sonlarında I. Yusuf, Ebü'l-Hasan b. Kumaşe'yi bir kez daha Aragon Krallığı'na elçi olarak gönderdi. IV. Pedro'nun da olumlu karşılaması üzerine mevcut barış antlaşmasının süresi bir on yıllığına daha uzatıldı. I. Yusuf'un özel isteği üzerine Merinî sultanı da bu barış antlaşmasına dahil edildi ve neticede Haziran 1345'de özel bir antlaşma ile mevcut sulh durumu tekrardan tescillenmiş oldu.[215]

d. Portekiz İle Olan İlişkiler

Her ne kadar Portekiz Krallığı'nın Kastilya Krallığı gibi Benî Ahmere Devleti ile herhangi bir kara sınırı bulunmuyor ise de İber Yarımadası'ndaki gelişmeler Portekiz'i de ilgilendirmekteydi. 1340'ların başından itibaren Merinîlerin İber Yarımadası'na matuf niyeti iyice kendisini belli etmişti. Merinîlerin bu niyetlerinin varlığı henüz fiiliyata geçmeden önce deİber Yarımadası'ndaki Hristiyan krallıklar tarafından bilinmekteydi. Bu amaçla 1338 senesi Eylül ayında Portekiz Kralı IV. Afonso ile Kastilya Kralı arasında bir mutabakata varılmıştı. Bu mutabakatın oluşmasında Papalık heyetinin önemli katkısı olmuştur.Papalık heyeti bizzat arabuluculuk yaparak iki devlet arasındaki anlaşmazlıklarının bir kenara bırakılmasını salık vermişti. Kastilya Kralı XI. Alfonso ile Portekiz Kralı IV. Afonso arasındaki en büyük anlaşmazlık mevzusu, XI. Alfonso'nun eşi ve IV. Afonso'nun kızı olan kraliçe Maria idi. XI. Alfonso ile kraliçe Maria'nın problemli evliliği bu iki kral arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştu. XI. Alfonso'nun Leonor de Guzman isimli bir kadınla olan gayri resmi ilişkisinden olma bir kaç çocuğu da mevcuttu. Kızının onuruyla oynandığını düşünen IV. Afonso, XI. Alfonso'ya karşı Juan Manuel'i desteklemekteydi. Juan Manuel her ne

[214]Roger Bigelow Merriman, *The Rise of the Spanish Empire in the Old World and in the New*, I, New York 1918, s.128.;Joseph F. O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s. 167; M. Nazif Şahinoğlu, "Aragon", *DİA*, III, s. 263 - 65.
[215] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 89.

kadar XI. Alfonso'ya karşı metbuluk bağı olan bir asilzade ise de elinde bulundurduğu askeri güç vesilesiyle Kastilya'nın iç siyasetinde söz sahibiydi.[216]

Bu mevcut gerginliğe rağmen IV. Afonso, İber Yarımadası'nda Müslümanların Kastilya karşısında üstünlüğü ele geçirmeleri halinde kendi menfaatlerinin zedeleneceğini bildiği için Kastilya'ya yardım etmeye karar vermişti.Kastilya Kralı XI. Alfonso'nun karısını göndererek yardım talebinde bulunması üzerine IV. Afonso bu talebe olumlu cevap verdi. Salado Savaşı öncesinde teşkil edilen orduya IV. Afonso'da bizzat iştirak etti ve 1340 senesi yazının sonunda, komutası altında yaklaşık bin civarında şövalye ile Sevilya yakınlarında Kastilya ordusuna dahil oldu.[217]Portekizlilerin dahil olduğu birlik Salado Savaşı esnasında, I. Yusuf'un komutası altındaki yaklaşık yedi bin kişilik hafif süvarilerden oluşan birliğe saldırdı.Portekizlilerin bu desteği ile gücüne güç katan Kastilya ordusu Salado Savaşı'nda Müslümanları ağır bir yenilgiye uğrattı.Bu savaş neticesinde Ceziretü'l-hadra'yı ve Tarif'i kaybetmiş olan I. Yusuf barış antlaşması imzalamak zorunda kaldı.[218]

[216] O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s.167
[217] O'callaghan, a.g.e. s.175;Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s.193;Colins Smith, *Christians and Moors in Spain*, II, s.102
[218]Teofilo F. Ruiz, *Spain's Centuries of Crisis 1300-1474*, 2007, s.162; O'callaghan, *The Gibraltar Crusade: Castile and the Battle for the Strait*, s.177; Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 421

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. YUSUF'UN ŞAHSİYETİ VE VEFATI

1. I. Yusuf'un Ölümü

I. Yusuf'da kendisinden önceki hükümdarların çoğunun akıbetine uğradı. Seleflerinden pek çoğu gibi onun ölümü de suikast sonucu gerçekleşti. I. Yusuf 19 Ekim 1354 günü[219] Ramazan Bayramı'nın birinci günü, Gırnata Ulu Camii'nde[220] bayram namazının son rekâtının ikinci secdesinde iken suikaste maruz kaldı.[221] Ağır yaralanan sultan hemen Elhamra Sarayı'na nakledildi. Fakar yarası çok ağır olan I. Yusuf bir kaç gün sonra hayata gözlerini yumdu.[222]

I. Yusuf'u hedef alan bu saldırıyı gerçekleştiren kişinin kimliği ve niyeti hakkında çeşitli bilgiler mevcuttur. Bazı Arapça kaynaklara göre bu suikasti gerçekleştiren kişinin aklî dengesi yerinde değildi.[223] Bir kısım kaynaklar ise suikastçinin sarayda görevli bir köle olduğu iddiasını ileri sürmüşlerdir.[224] İbnü'l-Hatib'in anlatısına bakılırsa suikastçi yakalandığında sorguya tabi tutulmuş ve sorgusu esnasında anlaşımaz, garip sözler sarfetmiştir.[225] Bazı kaynaklar da I. Yusuf'un Hristiyanlar tarafından düzenlenen bir suikaste kurban gittiği[226] ifade edilmiştir. Fakat I. Yusuf dönemi hakkında en güvenilir kaynaklaradan birisi olan İbnü'l-Hatib'in bu tür iddiaları destekleyecek bir beyanatının olmadığı da bir vakıadır.[227] Sorgusu tamamlanan suikastçi sarayın dışında bekleyen halka teslim edilir ve halk suikastçiyi linç edip cesedini de yakmak suretiyle merhum sultanın katiline kendi elleriyle cezasını verir.[228] Suikaste kurban gittiğinde otuz yedi yaşında olan I. Yusuf beyaz mermerden mamul bir mezara defnedildi. Washington Irwing, Elhamra Sarayı'na yaptığı ziyareti anlattığı kitabında I. Yusuf'un mezartaşı üzerinde yazılı olan metni şu şekilde okuyucularına aktarmış idi:

---

[219] Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 13.
[220] Nizamettin Parlak, *Benî Ahmer'de Darbeler ve İsyanlar*, s. 177; Qiyas Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 19.
[221] İbnü'l-Hatib, *Lemha*, s. 135.
[222] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 90.
[223] Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s. 204.
[224] Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 13.
[225] İbnü'l-Hatib, *Kitab a ' mal al-a ' lam*, Rabat1934,s.352.
[226] Nizamettin Parlak, *Benî Ahmer'de Darbeler ve İsyanlar*, s. 177.
[227] İbnü'l-Hatib, *Lemha*, s. 135.
[228] Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 13.

"Burada bir hükümdar, meşhur sülaleden gelen bir kurban, sevimli, kültürlü, faziletli bir insan yatıyor. O şahsı ve hareketlerinin iyiliğiyle ün kazanmış olduğu kadar bütün Gırnata hükümdarlığı içinde yayılmış olan merhameti, şefaati ve iyilikseverliği ile de bilinir. O, yüce bir sultan, büyük bir hükümdar oldu. O, müslümanların keskin kılıcı, en güçlü hükümdarlar arasında yiğit bir alemdardır."[229]

2. Fiziki Özellikleri

I. Yusuf dönemi hakkında en detaylı bilgi veren ve onun emri altında devletin zirvesinde görev de yapan İbnü'l-Hatib onun hoş görünümlü biri olduğunu aktarmaktadır. Sağlam bir vücut yapısına sahip olan I. Yusuf'un alımlı bir vücudu vardı, dişleri parlak, gözleri büyük, düz ve siyah saçlı birisiydi. Yakışıklı yüzünü sık kılları olan bir sakal çevrelemekteydi. Sesi dinleyenlere zevk veren bir tınıya sahipti. Onun bu alımlı vücut yapısı ve olağanüstü yakışıklılığı diğer insanlar arasında hemen fark edilmesini sağlamaktaydı. Allah ona sıradışı bir akıl melekesi, mukayese gücü ve sağlam bir muhakeme gücü bahşetmişti. I. Yusuf çok zeki ve dikkatli biri idi, gelecek hakkında öngörüde bulunabilirdi. Karakteri gereği munis bir kişiliğe sahip olan I. Yusuf diğer devletlerin hükümdarları ile dostluk ilişkilerini korumaya ve devam ettirmeye gayret göstermişti. Sanata ve özellikle de mimariye düşkün idi.Giyim ve kuşamında zevk sahibi birisi idi.Ayrıca silahlara ve tezyinat eşyalarına meraklı biri olarak bunların koleksiyonunu yapan I. Yusuf, mekanik konularda da kabiliyeti olan birisi idi.[230]

Washington Irwing Cizvitlerin eskiden kütüphane olarak kullandığı üniversitede çalışırken, Fransızların yağmasından kurtulmayı başarmış Cizvit edebiyatına ait büyük ciltler arasında İspanyol edebiyatına ait bir kaç kitapla parşömen kaplı, çok eski tarihlerde kaleme alınmış tarih kitaplarına rastladığını ifade ettikten sonra I. Yusuf'la alakalı bulduğu bilgileri şu şekilde aktarmıştı:

"Fiziki yapısı ve ahlaki meziyetleri kendisine halkın bütün sevgisini kazandırmış, mutlu ve müreffeh bir saltanat sürdürmüştür. Bu sultan asil görünüşlü, gayet kuvvetli ve çok yakışıklı bir adamdı. Son derece açık tenliydi ve Arap tarihçilerine göre, siyah sakalını bırakarak, ağırlık ve haşmetini dahada artırıyordu. Bilgi ve ilim dolu müthiş bir hafızası vardı."[231]

[229]Irwing, *Elhamra: Endülüs'ün Yaşayan Efsanesi*, s.212.
[230] İbnü'l-Hatib, *el-İhâta fî ahbâri (Târihi) Ğırnâta*(neşr. Abdullah İnan),I-IV, Kahire, 1955-1977,ii, s. 129.
[231] Irwing, *Elhamra: Endülüs'ün Yaşayan Efsanesi*, Türkçe Terc. Veysel Uysal, İstanbul 1992, s.209.

3. I. Yusuf'un Şahsiyeti

16 yaşında hükümdarlık tahtına oturmuş olmasına rağmen I. Yusuf, Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin en önemli hükümdarlarından birisi olarak kabul edilir. Alim, şair bir şahsiyet olduğu kadar ileri görüşlü, ilim adamlarını koruyup onları teşvik eden ve sanatkarları destekleyen bir hükümdardı. Onun dönemine dair yazılan eserlerden tebaasının da onu sevdiği anlaşılmaktadır. I. Yusuf'un hükümdarlığı döneminde bir süre onun vezirliğini de yapmış olan İbnü'l-Hatib, tebaasının hükümdara karşı yaptıkları sevgi gösterilerine şahit olmuştur. I. Yusuf'la birlikte Guadix'e yaptıkları bir seyahat esnasında şehir halkının hükümdarı yakından görebilmek için birbirleriyle nasıl kıyasıya mücadele ettiğini, Müslüman kadınların hükümdarı daha iyi görebilmek için peçelerini açtıklarını nakleder. I. Yusuf'un yabancı ve özellikle de Rum tüccarlar nezdinde saygın bir yeri olan I. Yusuf'a yönelik bu değerlendirmeler hem o dönemde ve hem de sonraki dönemlerde kaleme alınmış [232] batılı kaynaklarda da aynenve açık bir şekilde görülmektedir. Özellikle Cebelitarık kuşatması esnasında veba nedeniyle hayata gözlerini yuman XI. Alfonso'nun ölüm haberini alınca sarf ettiği sözler ve akabinde sergilediği tavır Avrupalılar nezdinde I. Yusuf'a karşı takdir duygularının uyanmasının önemli sebeplerinden birisidir. Bu hususu Washington Irwing şöyle dile getirmiştir;

"Bu cömert prensin gönül yüceliğini göstermek için bir anekdot kafi gelecektir. Kastilya Kralı XI. Alfonso Cebelitarık'ı kuşatınca I. Yusuf istemeye istemeye silaha sarıldı ve şehri desteklemek için takviye kuvvetler gönderdi. Oysa endişesinin tam ortasında korkunç düşmanının ordusu veba salgınına uğramıştı. Yusuf, bundan memnun olacağına asil bir üzüntüye kapılmış, ölünün büyük meziyetlerini hatırlatmış, "Heyhat! Dünya, dostlarında olduğu kadar düşmanlarında da saygı uyandıran bir kralını kaybetti!" diye haykırmıştı. Bizzat İspanyol tarihçileri onun gönül yüceliğini doğruluyorlar."[233]

4.Saray Teşkilatı

a. Sultan

Benî Ahmer Devleti'nde devlet mekanizmasının başında bulunan kişiler "sultan", "emîrü'l-müslimîn bi'l-Endülüs", "emîrü'l-mü'minin" ve "melik-ü Gırnata" gibi

[232] İbnü'l-Hatib, *Mushadadat Lisan al-Din b. al-Khatib fi bilad al-Maghrib wa-l-Andalus*, ed. A. M. al-Abbadi, İskenderiye 1958/1984, s. 44, 50; Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 11.
[233] Irwing, *Elhamra: Endülüs'ün Yaşayan Efsanesi*, s.211.

çeşitli ünvanlar kullanmışlardır.[234] Benî Ahmer Devleti'nde tahta geçiş sistemi veraset usulü ile gerçekleşmekteydi. Bu sistemi ikame eden kişide devletin bânisi olan İbnü'l-Ahmer'di. Veraset usulü ile seçilen müstakbel sultanda aranan belli kıstaslar veyahutta bir yaş sınırlaması yoktu. Endülüs topraklarında daha önceden uygulanan büyük oğlun veliaht tayini uygulamasından Nasrîler zamanında vazgeçildi. Bundan dolayı bazen ehliyet ve liyakat esaslarına dikkat edilmeden veliaht tayinlerinin gerçekleştiği bir vakıaydı. Sultan IV. Muhammed Nasrî tahtına oturduğunda henüz dokuz - on yaşlarında bir çocuktu.[235] Aynı şekilde I. Yusuf veliaht tayin edildiğinde henüz on beş yaşını bile doldurmamıştı. I. Yusuf da kendisinden sonra tahta oturacak veliaht olarak V. Muhammed'i değil, onun yerine daha küçük yaştaki oğlu II. İsmail'i veliaht tayin etmişti. Nasrî tahtına oturacak veliahtın seçimi hususunda bir diğer yol ise patlak veren isyanlar ve yapılan darbeler idi. Ebü'l-Cüyş Nasr ve I. İsmail, yaptıkları darbe neticesinde Nasrî tahtına oturmuşlardı. Bu sultanlar, kendilerini destekleyen grupların yardımıyla tahta çıkmış ve hemen akabinde adlarına hutbe okutup para bastırmışlardı.

Devletin başı olan sultanların haiz oldukları yetkiler çok genişti. Devlet mekanizmasını oluşturan erkin bütün şubelerini denetimini elllerinde tutarlardı. Bu işi yaparken belli birimlerin başına kendi otoritelerini temsil eden memurlar atar, ordunun komutanlığını yapıp teftiş eder, fırsat zuhur ederse ülkenin çeşitli vilayetlerini dolaşıp halk ile birebir iletişim kurarlardı. Sultanlar devlet erkinin işleyişi hususunda dönemlerinin ileri gelenlerinin iştirak ettiği meclislerde istişarelerde bulunurlardı.[236]

Sultanın birinci vazifesi devletin bekaasını temsil ve temin etmekti. Bundan dolayı ülkenin dahilinde ve haricinde takip edilecek her türlü siyasetin belirlenmesinde tek yetkili oydu. Ordu komutanı olarak sefere çıkıp ordularını sevk etmişlerdir. I. Yusuf Salado Savaşı'nda , Ceziretü'l- Hadra'nın savunmasında ve Cebel-i Tarık'ı hedef alan muhasara esnasında birliklerinin başında bizzat bulunup düşmana karşı mücadele etmişti. Nasrî sultanlarının bir diğer önemli faaliyetlerinden biriside atadıkları müfettişler marifetiyle devlet mekanizmasının düzgün işlemesini temin etmekti. Herhangi bir devlet memurunun veyahutta görevlisinin tayin/azl hususunda mutlak otorite sahibi idi. Bu minval üzere I. Yusuf, Salado Savaşı'nda ordunun bir kısmını komutası altında tutan Ebü'n-Naim Rıdvan'ıyaşanılan hezimet nedeniyle azl etmişti.

[234] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 163.
[235] Mehmet Özdemir,*Endülüs Müslümanları Kültür ve Medeniyet*, Ankara, 2013, s. 123
[236] Aynı eser, s. 123

b.Vezir

Endülüs Emevi devlet yönetiminde halifeden sonra gelen vezirlik makamı II. Abdurrahman (822 - 852) zamanında yerini haciblik makamına bırakmıştı. Bununla birlikte devlet kademesinde her bir alan için bir vezir tayin edilmişti. Bu vezirlerden müteşekkil olan kurul bir anlamda danışma meclisi gibi bir görev ifa etmekteydi. Bu kurulu vücuda getiren vezirler içerisinden birisi baş vezir olarak seçilmekteydi. Vezirlik makamının tekrardan eski konumuna yani, hükümdardan sonraki en yüksek kademeli memur olma vasfını Murabıtlar ve Muvahhidler döneminde tekrardan elde etti. Nasrîler döneminde ise diplomasi, sivil ve askeri idare alanlarında nüfuzlarını artırmışlardı.[237]

Benî Ahmer Devleti'nde idari yapıda mutlak otoritenin temsilcisi olan sultandan sonra gelen baş vezir ülkenin gerçek manada yöneticisiydi. Sultanın buyruklarının ifasını kontrol etmek, devletin çeşitli kademelerine yapılacak atamaları yapmak, devlet kurumlarının faaliyetlerine nezaret etmek gibi sorumlulukları vardı. Bu görevlerinin yanısıra baş vezirin ordu komutanı olarak sultan tarafından tayin edilmeside bir vakıa idi. I. Yusuf veziri Ebü'n- Naim Rıdvan'ı komutan olarak tayin etmiş, bilahare Salado Savaşı'nda ki hezimetten dolayı onu bu görevinden azletmişti.[238] Vezirlik makamına atanan devlet adamları diğer devletlere gönderilen elçilik misyonlarında da görev almışlardır. I. Yusuf, 1354 senesinde veziri İbnü'l- Hatib'i Merinî sarayına elçi olarak göndermişti.

Gırnata Benî Ahmer Devleti'nde vezirlik makamına atanan kişiler toplumun çeşitli sınıflarına mensup idiler. Bunların bir kısmı asker kökenli olduğu gibi bir kısmıda savaşlarda tutsak alınıp daha sonra yetiştirilmiş olan memlûklerden seçilmekteydi. Ayrıca ilim ve kültür alanlarına verilen önemin bir göstergesi olarak dönemin ileri gelen ilim ve kültür adamlarıda vezirlik makamına getirilmekteydi. İbnü'l-Hatib ve onun hocası İbnü'l-Ceyyab, I. Yusuf döneminde vezir olarak atanmışlardı. Vezirlik makamına atanacak kimselerde aranan özellikler arasında neseb, cesaret, cömertlik ve tevazu gibi özellikler aranmaktaydı.[239]

c.Hacip

Sözlük anlamı "kapıcı", "perdeci" olan hacib, İslam devletlerinin çoğunda saray teşkilatında yer alan "haciblik" makamındaki kişinin ünvanıydı. Emevîlerde ve

[237] Fatih, Yahya Ayaz, "Vezir", *DİA*, XLIII, s. 79 - 82
[238] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s.171.
[239] Özdemir,*Endülüs Müslümanları Kültür ve Medeniyet*, Ankara, 2013, s. 127

Abbasîlerde hacib hükümdarın huzuruna çıkan kişiyi hükümdara takdim etmekle, görüşmenin akabinde de ziyaretçinin hükümdarın huzurundan ayrılmasına refakat etmekle görevliydi. Bu görevi itibariyle hacib aynı zamanda hükümdarı korumakla mükellef muhafızlarında başıydı.[240] Endülüs Emevîlerinde hacibin vezir gibi mülkî idareyi temsil yetkisi de mevcuttu.[241] Nasrîler zamanında ise haciblik vezirin yerini almış ve devletin zirvesindeki hükümdar ile devlet erkanı arasındaki ilişkiyi koordine eden bir pozisyona geçmiştir.[242]

d.Katip

Arapça yazmak (ketebe) fiilinden türemiş olan katip kelimesi "yazı işleriyle uğraşan, sekreter, yazıcı, bilgili kişi ve muharrir" anlamlarını ihtiva etmektedir. Endülüs Emevîleri döneminde katiplik müessesesi "katibü'r-resâil" ve "katibü'z-zimâm" olmak üzere iki ayrı şubeye ayrılmıştır. "Katibü'r-resâil"in vazifesi daha çok saray sekreteryasını idare edip, emîr veya halifelerin resmî hüviyete haiz mektuplarını yazmak olmuştur. "Katibü'z-zimâm"ın görevi ise ise devlet hazinesinden yapılan harcamaların kaydını tutmak suretiyle malî kayıt ve kuyudatı idare etmek olmuştur.[243]Benî Ahmer Devleti zamanında katip daha önceki devirlerde olduğu gibi vezir seviyesinde bir devlet adamı idi. Bu durum Nasrî sarayında ki bazı vezirlerin aynı zamanda katiplik vazifesini ifa etmelerini de mümkün kılmaktaydı.[244]

Katiplik görevine atanan kişiler bu makamın gerektirdiği üstün niteliklere haiz kimselerdi ve ve halk nezdinde itibarlı kimselerdi. Bu kişiler ayrıca iyi eğitim almış, çeşitli ilim dallarında eser vücuda getirmiş kimselerdi. Bu kişiler Arapçaya vakıf, edebiyatçı yönleri kuvvetli olan kimselerdi. Bazıları ise İber Yarımadası'nda ki diğer Hristiyan toplulukların dillerini de bilmekteydi. Ayrıca bu şahıslar, resmî yazışmaları kaleme almaları hasebiyle sultanın sırdaşı hükmündeydiler ve bundan dolayı sultanlar nezdinde ayrı bir yerleri mevcuttu.[245]

Saray katipliği bir üst makama terfi hususunda iyi bir basamaktı. Bu göreve atanan kişilerin haiz oldukları üstün niteliklerden dolayı daha üst mevkilere çıktıkları bir vakıaydı. Saray katipliği görevini başarıyla ifa eden memurların vezirlik ve kadılık

[240] Aynı eser, s. 125.
[241] Özdemir, "Endülüs", *DİA*, XI, s. 211-232.
[242] Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 9.
[243] Mustafa Sabri Küçükaşcı, "Katip", *DİA*, XXV, s. 49 - 52.
[244] Özdemir,*Endülüs Müslümanları Kültür ve Medeniyet*, s. 129.
[245] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s.180.

makamlarına atanma ihtimali yüksekti. I. Yusuf zamanında Ebu Bekir Ahmed b. Muhammed b. Cuzeyy el-Kelbî (ö. 1356) ve Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed b. Şebrin (ö. 1346) saray katipliğinden kadılık makamına terfi etmişlerdi.[246] Yine aynı şekilde Ebü'l-Hasan Ali b. el-Ceyyab I. Yusuf zamanında saray katipliği yapmış ve büyük bir saygınlığa kavuşmuş birisiydi. İbnü'l-Ceyyab'a katiplik makamındaki başarılarından dolayı "Şeyhü'l-küttab" ünvanıda verilmişti.[247]

5. Adlî Faaliyetleri

Magrib ve Nasrîler döneminde de Malikî fıkıh okulunun varlığı hissedilir hale geldiği ve etkinliğini artırdığı Endülüs'te yargının idari yapılanması Doğu İslam dünyasından farklı bir şekilde gelişme göstermişti. Bu durumu netice veren gelişmelerden birisi 1349'da kurulan Yusufiyye Medresesi idi. Diğer İslam coğrafyalarında kādılkudat olarak isimlendirilen makamın Endülüs'te ki karşılığı kādılcemāa idi. Sözlük manası olarak "kadılar kadısı" olan kādılcemāa makamı IX. yy. ın sonlarına kadar İslam coğrafyasında genellikle başkentte kadılık yapan kişiye verilen bir ünvandı. Bu makam daha sonraki dönemlerde adliye sisteminin en tepesindeki kişi olma hüviyetine büründü ve ülke genelinde görev yapan bütün kadıların başı oldu.Kādılcemāa makamı Endülüs'te büyük bir prestije sahipti. Kādılcemāalar genellikle başkentteki büyük camilerden birisinde görevlerini ifa etmekteydiler. Tarihi süreç içerisinde bu makamın yetki ve sorumlulukları ihtiyaca göre ve bu makama atananların yeterlilik düzeylerine göre genişleyip daralabilmekteydi.[248]

Kādılcemāa makamına gelecek kişiyi sultan belirlemekteydi. Fakat Gırnata Benî Ahmer Devleti'nde kādılcemāaolarak atanan kadının, ülkenin diğer yerlerinde görev yapacak kadıları ataması gibi bir uygulama mevcut değildi ve bu diğer Müslüman coğrafyalardaki uygulamalarla örtüşen bir durum değildi.Fakat bu durum kādılcemāanın tamamen pasif bir konumda olduğu anlamına gelmezdi. Ziira kādılcemāanın sultana olan yakınlığı ölçüsünde kadıların tayinlerinde etkili olabiliyordu.Kādılcemāanın naîb seçme, adalet divanında çalışacak düşük rütbeli memurları atama hakkı mevcuttu. Kadıların pozisyonlarındakki bu belirsizlik bir yönüyle politik unsurlar ile de bağlantılıydı. Özellikle I. Muhammed, I. Yusuf ve V. Muhammed gibi uzun hükümdarlık dönemi yapmış emîrler zamanında ülkede ki yasal organizasyonda pek çok

[246] el-Makkarî, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed et-Tilimsânî (1358/1939), Ezhârü'r-riyâd fî ahbâri 'iyâd, thk. Mustafa es-Sakkā, İbrâhîm el-Ebyârî, Abdülhâfiz el-İşbîlî, III, s. 187 - 89.
[247] Brockelmann,İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi, s. 226.
[248]Şükrü Özen, "Kādılkudât", *DİA*, XXIV, s.77-82

değişiklik yapıldı. Bu dönemde kādılcemāalar sultanın iradesiyle göreve atanmışlar veyahutta görevlerinden azledilmişlerdir. Örneğin I. Muhammed'in otuz beş yıllık saltanatı esnasında tam sekiz kādılcemāa vazife yapmıştır.[249]

I.Yusuf ve V. Muhammed dönemini kapsayan 1333-1391 seneleri arası Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin altın çağı olarak vasıflandırılabilir. XIV. yy. Gırnata Benî Ahmer Devleti için göreceli olarak bir önceki yüzyıla göre daha istikrarlı bir seyir takip etmiştir.Bu dönemdeki kadı tayinlerinde siyasi otoritenin yani sultanın mutlak hâkimiyeti kendisini daha bir göstermekteydi. Eğer ataması yapılan kadı sultanın beklentisini karşılayamaz ve siyasi konjonktüre ayak uydurmakta problem yaşarsa sultan kadıyı azl edip yerine başka birini tayin edebilirdi.Ebü'l-Kasım el-Şerif el-Hasanî'nin sergüzeşti yukarıda belirttiğimiz hususları kısmen taşıyan örnek bir vakıadır. Ebü'l-Kasım 1342 senesi Ağustos veyahutta Eylül'ünde kādılcemāa olarak atandı. Ebü'l-Kasım hukuk konusundaki mahareti ve iyiliği ile Maleka'da ün yapmış birisi idi. Zaman içerisinde Ebü'l-Kasım ile I. Yusuf arasındaki ilişki gerginleşti. I. Yusuf ilk başta Ebü'l-Kasım'ın yerine atayabileceği birini aradı fakat bu girişimi başarısız oldu. Dört yıl sonra yani 1346'da onu görevinden aldı. Fakat üç yıl sonra Ebü'l-Kasım'ı kādılcemāaolarak yeniden atamak zorunda kaldı. I. Yusuf'un Ebü'l-Kasım ile olan ilişkisi aynı zamanda onun bu makamda oturanlara karşı bakış açısını yansıtan bir olayı barındırmaktadır. I. Yusuf, Ebü'l-Kasım'ı kādılcemāa makamından azl etmeyi irade buyurmuş fakat bu karar henüz resmiyete dönüşmemişti. Divan kâtiplerinden birisi bu azl olayından haberdar olur. Bu katip ile Ebü'l-Kasım daha önceden bir dava vesilesiyle karşı karşıya gelmişler ve Ebü'l-Kasım katibin verdiği ifadeyi tutarsız olduğu gerekçesiyle reddetmişti. Azl işleminin resmi bir hüviyete büründüğünü zanneden katip Ebü'l-Kasım'a azl edilecek olduğunu haber vermek suretiyle kadıdan intikam almayı istemiştir. Katibin niyetini ve vermek istediği hasarı anlayan kādılcemāa hemen yardımcılarına katibi tutuklamalarını ve sultanın sırlarını ifşa etttiği için cezalandırılmasını emreder. Bu olayı işiten I. Yusuf kâtibine fena halde öfkelenir ve onu katiplik görevinden azleder. Bu olay Ebü'l-Kasım'ın öldüğü güne kadar makamında kalmasını sağlar. Zira olayı işiten I. Yusuf kādılcemāa hakkındaki olumsuz düşüncelerini zihninden söküp atar.[250]

[249] M. Isabel Calero Secall, "Rulers and Qāḍīs: Their Relationship during the Naṣrid Kingdom",*Islamic Law and Society*, VII/2, s.238.
[250]Secall, "Rulers and Qādīs: Their Relationship during the Naṣrid Kingdom", s.239-243.

Sultan ve devlet bürokrasisinin ileri gelenleri arasındaki ilişkide ağırlık merkezi sultan olmakla birlikte herhangi bir makama atanması düşünülen kişilerinde gönül rızasının alması tercih edilmekte idi. Aynı durum kādılcemāa makamını dolduran kişi içinde geçerli idi fakat adayın gönül rızasının varlığı da olmazsa olmaz bir şart değildi. Eğer mevzubahis görev için uygun başka bir aday yok ise sultan adayı görevi kabule zorlayabilirdi. Muhammed et-Tancalî'nin durumu bu hususta güzel bir örnektir. I. Yusuf, 1349 yılında Muhammed el-Tancalî'yi veba salgınının başgösterdiği Malaga'ya kadı olarak tayin etmiştir. İlk başta bu görevi reddeden Tancalî meslekdaşlarının baskısı ile bu görevi kabul etmek zorunda kaldı. Veba salgını bölgeden savuştuktan sonra Tancalî tekrardan I. Yusuf'a müracaat etti ve görevden azledilmesini talep etti. Kadının mazeretini dinleyen I. Yusuf onun istifasını kabul haricinde herşeyi vermeyi teklif etti. I. Yusuf, Tancalî'ye Malaga'ya dönmesini, kararını tekrardan gözden geçirmesini ve nihaî kararını kendisine yazılı olarak bildirmesini tavsiye etti. Malaga'ya dönüşte Tancalî kadılık makamından ayrılmak istediğini bildirdi. Bunun üzerine I. Yusuf kadının istifa talebini kabul etti.[251]

6. Âlimler İle İlişkileri

Muvahhidlerin yıkılışından sonra Endülüs'te mukîm alimlerin Endülüs'ü kısmen terk etmeleri İber Yarımadası'ndaki Müslümanlar tarafından yürütülen ilmî, edebî çalışmaları sekteye uğrattı. Gırnata Benî Ahmer Devleti tahtına oturan hükümdarlar mümkün olduğunca sekteye uğrayan bu ilmî ve edebî çalışmaları desteklemeye çalıştılar. Edebiyat alanında şöhret sahibi olan şahsiyetleri ve ilim adamlarını vezirlik, katiplik gibi üst düzey makamlara getirdiler.[252]Şair İbnü'l-Ceyyab ve onun öğrencisi İbnü'l-Hatib, Gırnata Benî Ahmer Devleti hükümdarlarının bu uygulamalarının müşahhas örnekleridir.[253]Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin en mühim hükümdarlarından birisi olan I. Yusuf zamanında kültürel manada inkişaf yaşandığı kaydedilebilir. Onun destekleri sayesinde astronomi, kimya, tıp gibi müsbet ilimlerde kayda değer bir

[251]Secall, a.g.e.,s.240. İbn Haldun, bu veba salgınından "ocak söndüren" diye bahseder. Anne ve babasını, ders aldığı hocalarını kaybettiği bu salgından şu şekilde bahseder; "Durmadan sonsuz bir arzu ile ilim tahsil etmek ve faziletler edinmek için didiniyor, ilim öğretilen yerlere ve ders halkalarına gidip geliyordum. 'Ocak söndüren' veba çıkana kadar hayatım böyle devam etti. Veba sebebi ile ayân, eşraf ve bütün üstatlar dünyadan göçüp gitti.Anam babam da vefat etti. Allah hepsine rahmet etsin." İbn Haldun, *Mukaddime*, I, Dergah Yayınları, 1988, s. 29.

[252] Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 422.

[253]Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 12.

gelişme vücuda gelmiştir.[254] I. Yusuf döneminin tanınmış bilim adamlarından olan ve aslen Vadi Aş doğumlu olan Ebu Yahya Muhammed b. Rıdvan b. Ahmed b. Arkam en-Nümeyrî (ö. 1356) hesap ve hendese çalışmalarıyla temayüz etmişti. Bu bilim dallarına ek olarak astronomi iliminde de adından söz ettirmişti. Nümeyrî gök cisimleri hakkında pek çok eser kaleme almıştı. Astronomi kitabı yazmanın yanısıra gök cisimlerinin hareketlerinin hesaplanmasında kullanılan usturlap hakkında bir risale vücuda getirmişti. Astronomi ilmine dair tuttuğu kayıtların kimisi nazım kimisi de nesir şeklinde yazılmıştı. I. Yusuf döneminde yaşamış olan Ebu Abdullah Muhammed b. Ali b. Ferec el-Karibliyanî (ö. 1360) botanik ilmiyle uğraşmanın yanında tabiplikte yapmış ve cerrahlıkla ilgilenmişti.[255] İbnü'l-Hatib'in aktardığına göre tıp alanında yapılan çalışmalar büyük bir maharet ile teorik alandan pratiğe aktarılabilmiştir. 1351-52 yıllarında Nasrî sarayında vazife yapan Malagalı bir hekim olan Hasan b. Muhammed b. Hasan el-Kaysî, I. Yusuf'un sarayında zehirlere karşı panzehir hazırlamak için çaba sarfetmişti. İbnü'l-Hatib bu doktorun bir zehrin nelerden mürekkep olabileceğini bildiği için aynı şekilde o zehri etkisiz hale getirecek panzehiri de imal edebileceğini aktarmakta idi.[256] Mürsiye doğumlu olup Gırnata, Vadi Aş ve Meriyye gibi şehirlerde ömür süren Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Meymun el -Hazrecî (ö. 1349) döneminin tanınmış tabiplerindendi. Ömrünü geçirdiği şehirlerde tıp alanında önemli hizmetleri olmuştu.[257]Benî Ahmer Devleti döneminde Endülüs'te tabiplik mesleği ile meşgul olan Müslüman kadınlarda mevcuttu. Ümmü'l-Hasan bint Ebu Cafer et - Tancalî bu hanım tabiplerden birisiydi. 1349'da hayata gözlerini yuman Tancalî tabiplik mesleğine dair eğitimini babasından almıştı. [258] Fen bilimlerine dair çalışmalara serdedilen ihtimam ve destekten edebiyat alanındaki çalışmalarda nasibini aldı. Kendisi de bir şair olan I. Yusuf şiir alanında yapılan çalışmaları destekledi.[259] Evlatlarının eğitim- öğretimini dönemin önde gelen bilgin ve devlet adamlarından Ebü'n-Naim Rıdvan'a emanet etmişti.[260] Bu faaliyetlerinin yanı sıra ilim alanında I. Yusuf'un yaptığı en büyük icraat olarak 1349 senesinde Gırnata'da bir medrese kurdurdu.[261] Endülüs'te kurulan ilk medrese olarak kabul edilen Yusufiyye Medresesi'ne kadar dini ilimler

[254] İnan, *Nihayetü'l-Endelüs*, s. 136; Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 51.
[255] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 228 - 235.
[256]Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 11.
[257] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 231.
[258] Ferhât, Yûsuf Şükrî (1402/1982), Ğırnâta fî zılli Beni'l-Ahmer: dirâse hadâriyye, el-Müessesetü'l-Câmi'e li'd-Dirâsât ve'n-Neşr ve't-tevzî, (y.y.), s. 122.
[259] Masudul Hasan,*History of Islam (Classical Period 1206-1900 C.E.)*, II, s.148.
[260] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 221.
[261] Yiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 422.

camilerde okutulmakta idi.[262] Bu medreseyi diğer medreselerin kurulması takip etti. Medresede eğitimi verilen alanlarda genişleyip tıp, kimya, felsefe, astronomi vb. ilim dallarınıda kapsar hale geldi.[263]Yusufiyye Medresesi'nin kuruluş gayelerinden biriside halkın dini bilincini artırmak suretiyle halkın iktidara olan bağlılık duygularını pekiştirmek idi. Fen bilimleri yanısıra dini bir hüviyete de sahip olan bu medresenin kurulması ile müftülerin halk nezdindeki nüfuzlarıda artmış oldu. Ayrıca Yusufiyye Medresesi sayesinde Nasrî sultanının prestiji hem halkın ve hem de diğer Müslüman hanedanların nezdinde artmış oldu.[264]

Yusufiyye Medresesi şehrin önemli bir mevkiinde, el-Kayseriyye'nin arkasında bulunan Ulu Camii'nin çevresindeki ticaret bölgesi yakınlarında inşa edilmişti. İnşa esnasında medresenin su ihtiyacını karşılamak için nehirden medreseye kadar uzanan bir su tesisatı döşenmişti.[265] Bu medresede o dönemin önde gelen ilim adamları ve müderrisleri hem Müslüman öğrencilere ve hem de İspanya'nın çeşitli yerlerinden gelen yabancı uyruklu öğrencilere ders vermekteydiler. Çağının tanınmış fıkıh, usul ve Arap belagati uzmanlarından olan Muhammed b. Muhammed b. Muharib es -Sarihî Yusufiyye Medresesi'nin hocalarından birisiydi. Medresenin bir başka tanınmış müderrisi Ebu Said Ferec b. Lubb et -Teğlibî (ö. 1380) idi. Fıkıh ilminde engin bir bilgiye sahip olan İbn Lubb edebiyat, Arapça ve usul dersleri vermişti. İbnü'l-Fehhâr ismiyle temayüz etmiş olan Ebu Abdullah Muhammed b. Ali (ö. 1353) de Arapça, kıraat, tefsir, fıkıh alanlarında ders vermişti. Arapça hususunda verdiği derslerle pek çok öğrenci yetiştirmiş olan Ebu Cafer Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Hatime el - Ensarî (ö. 1369) dilbilim uzmanıydı ve o da Yusufiyye Medresesi'nin tanınmış müderrislerindendi. Kuzey Afrika'da ki Tilimsan şehrinde doğan Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ebu Bekr b. Merzuk el - Acisî (ö. 1369) de bir dönem Yusufiyye Medresesi'nde dersler vermişti. Ebu Zekeriya Yahya b. Ahmed b. Huzeyl et- Tucîbî (ö. 1353) medresenin tıp alanında isim yapmış müderrislerindendi. Buradaki çalışmaları ve

[262] İlk başta Gırnata Medresesi diye nam salan medrese daha sonra Yusufiyye Medresesi ve Nasıriyye Medresesi olarak anılmaya başlamıştır. Medresenin bünyesinde fıkıh, tefsir, kıraat ve hadis bilimlerinin yanında fizik, botanik, tıp ve kimya gibi müspet ilimlere dair dersler verilmekteydi. Ayrıca felsefe, psikoloji, tarih, edebiyat, Arap dili ve belagâti de gösterimekteydi. Medresede ayrıca Kastilya ve Aragon gibi pek çok yabancı ülkeden gelen öğrencilerde kabul edilmekteydi.Qiyas Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 223-24;Mehmet Özdemir, "Gırnata", *DİA*, XIV, s. 51- 57

[263]Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 11.

[264] Al-Maqqari, *Nafh al-tıb*, X, Kahire 1949, s. 376;IX, s. 309.

[265] Puertas, Antonio Fernández (1996 a), "Granada: Alhambra", DA, Ed. Jane Turner, MacMillan Publishers Limited, London&New York, XIII: 281 -82.

verdiği dersler neticesinde pek çok öğrenci yetiştirmişti. İbnü'l-Hatib'in hocası da olan et-Tucîbî matematik ve hendese bilimleriyle yakından ilgilenmişti.[266]

Yine aynı şekilde o dönemin tanınmış din alimlerinden birisi olan Muhammed b. Yahya b. Muhammed b. Ebu Bekir b. Sa'd el-Eşarî el - Malekî (ö. 1340) Yusufiyye Medresesi'nin kurulmasından önce Gırnata'da eğitim faaliyetlerinde adından söz ettirmişti. el -Malekî hatiplik ve kadılık görevlerinin yanısıra Arapça, fıkıh,usul, feraiz alanlarında ders vermişti. Arap dili ve belagati alanında tanınmış bir isim olan Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Cuzeyy Gırnata'da yaşamış ve burada pek çok öğrenci yetiştirmişti.[267]

7. Siyasî ve Askerî Özellikleri

Hem Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin konumunun gereği olarak ve hem de kendi karakteri gereği I. Yusuf mümkün olduğunca savaş meydanından ve sıcak çatışmadan geri durmayı yeğleyen bir hükümdar idi. Bununla birlikte ülkesi komşu devletlerin toplu veyahutta münferit olarak yaptıkları taciz ve saldırılara maruz kaldığında gereken harekattarzını takip etmekten de imtinâ etmeyen bir yönetici idi. Herhangi bir taciz veyahutta saldırı durumunda sorunu mümkün olduğunca barış yolu ile halletmeye gayret gösteren I. Yusuf, barış dönemlerinde de ülkesinin savunması için gerekli olan hazırlıkları ikmal etmekte idi. Kuzey tarafından Hristiyan krallıklar tarafından güneyden ise denizin ablukası altında bulunan Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin güçlü bir donanma ve orduyu elinde hazır tutması gerekliydi. Gereksiz yere çatışmaya girmekten imtinâ edilmesi ve orduya önem verilmesi sayesinde Gırnata Benî Ahmer Devleti yaklaşık iki buçuk asır varlığını sürdürebildi. Bu hususta dindaşları olan Merinîlerde de yardım alan Nasrî sultanlarının emrinde Berberî gönüllülerden müteşekkil bir ordu bulundurmakta idi. Bu ordunun başında ise ceyşü'l-guzat veyahut şeyhü'l-guzat ismi verilen Berberî asıllı bir asilzade bulunmakta idi. Nasrîlerden müteşekkil ordu ile Berberî asıllı askerlerden kurulu olan ordunun bağlı olduğu Divanü'l-cünd isimli bir ordu teşkilatı mevcut idi.Özellikle IV. Muhammed'in suikaste kurban gitmesinde dahlî bulunan Şeyhü'l-guzat Ebi Osman b. Ebü'l-Âla I. Yusuf zamanında bu görevinden azledilmişti. Şeyhü'l-guzatlık makamı 1365-66 senesinde V. Muhammed tarafından ilga edildi. Özellikle Kastilya ile yapılan antlaşmaların kısa

[266] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 224 - 25..
[267] en-Nübâhî, Ebü'l-Hasan el-Endelüsî (1995), Târîhu Kudâti'l-Endelüs: el- Merkabetü'l-'ulyâ fî-men yestehikku'l-kazâ ve'l futyâ, thk. Meryem Kāsım Tavîl, Dârü'l-kütubi'l-'ilmiyye, Beyrût, s. 177 - 184.

süreli olması ve Kastilya'nın bu barış sürecini Gırnata Benî Ahmer Devleti'ne yeniden saldırmak için kullandığının I. Yusuf tarafından bilinmesi, hükümdarın bu hususta tedbir almasını gerekli kılmakta idi.[268]Yapılan antlaşmaların uzun sürmeyeceği bir vakıa olduğu için I. Yusuf da bu sakin dönemlerde ülkesinin savunma mekanizmasını daha sağlam ve işler hale getirmek için çaba sarfetti. Ülke genelinde silah imalathaneleri tesis ettirdi. Mevcut kalelerin tahkim ettirip gerekli olan stratejik noktalara da yeni istihkâmlar inşa ettirdi. Bu minval üzere Rabadu'l-Beyyazin etrafına büyük bir sur inşa edildi ve imalathanelerde savaş alet ve edevatı imal edildi.[269]Karada bu faaliyetler yürütülüp hazırlıklar yapılırken devletin güney sınırını teşkil eden deniz de de faaliyetlere devam edildi. Meriye, Maleka, Münekkeb (Almunecar), Ceziretü'l-hadra ve Cebel-i Tarık'da deniz üsleri kuruldu. Sahil şeridinde kaleler ve gözetleme kuleleri inşa edildi. Özellikle dindaş ve müttefik devlet olan Merinîlerle tesis edilen müşterek donanma sayesinde Merinî-Nasrî donanması uzun süre bölgenin denizlerinde üstünlüğü elinde tuttu.[270]

8. I. Yusuf Döneminde Medenî Gelişmeler

I. Yusuf'un hükümdarlık dönemine baktığımızda, Merinî sultanı Ebü'l-Hasan ile yaptığı ittifak ve akabinde vuku bulan Salado Savaşı hariç tutulursa, sıkı bir savunma politikası izlediği söylenebilir. Salado Savaşı'nın müteakiben Gırnata Benî Ahmer Devleti bir barış antlaşması yapmışsa da Kastilya'nın başını çektiği müttefik Hristiyan devletleri Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin kontrolü altındaki bölgeleri ve kaleleri ele geçirmek için çeşitli planlar yaptıkları malum idi. Savaş sonrası elde edilen barış antlaşmasını fırsat bilen I. Yusuf ülkesinin sınır güvenliğini emniyet altına alabilmek için sınır bölgelerindeki kaleleri tahkim ve tamir ettirmiş ve buralara askeri birliklerle takviye etmişti.[271]Bunlara ek olarak şehirlerin surlarını tamir ettirmek ve güçlendirmek suretiyle muhtemel saldırılara ve muhasaralara karşı şehirleri hazırlıklı hale getirdi.[272]Bugün ayakta olmayan Malaga Hisarı'da bu amaca matuf olarak inşa ettirilen yapılardan birisi idi.[273]I. Yusuf'un imar faaliyetleri hususunda ilk icraatları ülkenin

[268] Joseph R. Strayer, Dictionary of the Middle Ages, II, 1989, s. 176.
[269] İnan, *Nihayetü'l-Endelüs*, s. 126.
[270] İYiğit, "Nasrîler", *DİA*, XXXII, s. 422.
[271] Şükürov, *Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, s. 84.
[272] Puertas, "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", s. 13.
[273] Irwing, (1992), Elhamra,Endülüs'ün Yaşayan Efsanesi, s.210

sınırlarını korumaya matuf çalışmalar teşkil etti. Ancak savunmaya yönelik bu imar hareketinden sonradır ki dâhilde ki imar faaliyetleri başlatılabildi. I. Yusuf zamanında başkent Gırnata'nın sınırları genişledi ve çehresi değişti. Aragon Krallığı ile mevcut olan antlaşma on yıllığına tekrardan yenilendikten sonra I. Yusuf ülke dâhilindeki imar faaliyetlerine hız verdi.Gırnata'nın su ihtiyacını [274] karşılamak için Sierra Nevada Dağları'ndan su kemerleri vasıtasıyla su getirtip mermer sarnıçlarda bu suyu depolattı. [275] Halkın maddi refahını artıracak bu imar faaliyetlerini, halkın eğitim düzeyini artırmada araç olarak kullanılacak mekanların yapımı takip etti. Asgarî on iki haneyi barındıran her yerleşim birimine bir mescit ve bir okul yapılması emrini verdi. Açılan bu okullarda çok temel ve birleşik bir eğitim verilmekte idi. I. Yusuf'un bunu yapmaktaki amacı halkın eğitimini belli bir seviyeye çıkartmak ve toplumun temel taşlarından olan gelenekleri ihya etmek idi. [276] Kamusal alanı ilgilendiren bu imar faaliyelerine ek olarak yetimhaneler ve imarethaneler de tesis ettirdi. Bir bakıma I. Yusuf halkın refahını temin için gerekli bütün tedbirleri almakta idi. [277] I. Yusuf zamanında eğitim alanına matuf yapılan imar faaliyetleri içerisinde en dikkat çekici olanlardan birisi de 1349'da yapımı tamamlanan Yusufiyye Medresesi idi. Yapımına uzun zaman önce başlanan bu medresenin yapımı muhtelif savaşlar ve problemler nedeniyle aksamıştı.[278]Aynı şekilde I. Yusuf'un selefleri zamanında yapılan çalışmaları tamamlattığı da ifade edilmektedir. Bu çalışmaların en bilineni ve I. Yusuf'un ismiyle özdeşleşen Elhamra Sarayı'dır.

Endülüs deyince ilk akla gelen eserlerden birisi Elhamra Sarayı'dır. Benî Ahmer Devleti'nin başkenti Gırnata'da bulunan sarayın yerinde daha önceden bölgedeki Arapların lideri olan Sevvâr b. Hamdūn el-Kaysī (888-912) tarafından yaptırılmış olan bir kale bulunduğu kaynaklarda ifade edilmektedir. İlk başta Elhamra Kalesi olarak isimlendirilen müstahkem yapı, Gālib-Billāh Muhammed b. Yusuf, 1238 de Gırnata'yı kendisine idare merkezi seçtiğinde yeniden dizayn edildi. Darro Nehri kıyısında inşa edilen kale ilk başta Araplar ile Müvelledün arasındaki mücadelede bir üs olarak kullanıldı. Çatışma halinin son bulmasından sonra kale önemini yitirdi. Elhamra Kalesi Zirî emîri Badis b. Habbus'un Yahudi veziri tarafından tepenin eteğindeki mahalleleri

[274] Hasan, (1988), History of Islam (Classical Period 1206-1900 C.E.) Vol. II s.149
[275] Yiğit, (1995), *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492*, IX, s. 50, Puertas, (1997), "The Three Great Sultans of al-Dawla al Ismā'īliyya al-Nasriyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I,Yūsuf I, Muhammad I", JRAS, I/1, s.13
[276]Irwing, *Elhamra: Endülüs'ün Yaşayan Efsanesi*, s.210.
[277] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 50.
[278]*The Cambridge History of Islam*, ed. P.M. Holt, II, s. 177.

içine alacak şekilde genişletildi. Daha sonraki dönemlerde de bu komplekse yeni eklemeler yapıldı. Kale daha büyük ölçekde ve daha muhkem bir şekilde inşa edildi. Bir anlamda III. Abdurrahman (912-961) zamanında inşa edilen Medînetüzzehrā[279] benzeri bir kompleks inşa ettirmek isteyen İbnü'l-Ahmer'in bu projesi yaklaşık yüz elli yıllık zaman zarfında tamamlanmıştır. Saray son şeklini XV. yy.da almıştır.Zaman içerisinde sarayın müştemilatında çeşitli emirlerin saltanat dönemlerinde eklemeler yapılmıştır.Bu nedenle sarayın duvar ve kemer süslemelerinde çeşitli Nasrî emirlerinin isimlerinin kayıt altına alındığı kitabelerde mevcuttur. Sarayın inşasında kullanılan malzemenin dayanıklı olmaması nedeniyle zaman içerisinde yıkılan veyahutta tahrip olan kısımların tamiratı elzem olduğu için sarayın ilk yapıldığı haliyle korunduğu söylenemez.Bu sebepten ötürü sarayın hangi kısmının hangi emir zamanında inşa, tadil veyahut restore edildiği çok net değildir. Yine de sarayın bazı kısımlarında o bölümde yapılan tadilatın hangi emîr zamanında ve hangi tarihte yapıldığına dair bilgiler mevcuttur. Elhamra Sarayı'nın bugün ayakta kalan bölümlerinin büyük kısmı I. Yusuf ve V. Muhammed zamanında inşa ettirilmiştir.Elhamra Sarayı'nın Meşveret Salonu, Komares Kulesi, Kadı Kulesi, Çıkıntılar Kulesi, Câriye Kulesi'nin I. Yusuf zamanında yapıldığı 1349 tarihli kitabeden anlaşılmaktadır. I. Yusuf zamanında Elhamra Sarayı genişletilip[280] daha da bir güzelleşmişti.[281]Elhamra Sarayı'nın duvarları dönemin en güzel hat örnekleri ile süslendi. [282]Elhamra'nın muhteşem güzellikteki Adalet Kapısı onun zamanında inşa ettirildi. Yine aynı şekilde Adalet Kapısı'na mimarî açıdan benzeyen Yedi Katlı Kapı'da I. Yusuf döneminde yapılmıştır. Komares Kulesi karşısındaki hamam ve Ebü'l-Haccac Kulesi'de yine I. Yusuf zamanında yapılmıştır. [283]Elhamra'nın muhteşem güzellikteki Adalet Kapısı boyutları ve planı genişleyen Elhamra Sarayı'nın giriş kapısını teşkil etmekte idi. Ayrıca Elhamra'nın pek çok kabul salonu ve avlusunda da tezyinat çalışması yapıldı. İkmal edilen bu çalışmalar nedeniyle sarayın pek çok köşesinde I. Yusuf'un ismine rastlanmaktadır.[284]Elhamra Sarayı'nın hem dış ve hem de iç tezyinatı

[279] III. Abdurrahman zamanında Kurtuba'nın sekiz km. kuzeybatısında, Cebelürarûs dağının güney eteklerinde kurulan bu kompleksin yapımına 19 Kasım 936 da başlanmıştır. Yapının inşa işlemi III. Abdurrahman'ın oğlu II. Hakem zamanında bitirilmiştir.Kompleksin kısmında III. Abdurrahman'ın sarayı, harem dairesi ve kale, orta kısmında bahçe ve yeşil alanlar, en alt kısmında ise camii ile sarayda hizmet veren köle ve cariyelerin meskenleri bulunmaktaydı. Birsel Küçüksipahioğlu, "Medînetüzzehrâ", *DİA*, XXVIII, s.320 -321.

[280] Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Benî Ahmer Devleti (Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492)*, IX, s. 50.

[281] Masudul Hasan,*History of Islam (Classical Period 1206-1900 C.E.)*, II, s.149.;Mehmet Özdemir, "Elhamra Sarayı", *DİA*, XI, s.29-31.

[282]Harvey, *Islamic Spain 1250 to 1500*, s. 205.

[283] Özdemir, , "Elhamra Sarayı", *DİA*, XI, 29 - 31

[284]Irwing, *Elhamra: Endülüs'ün Yaşayan Efsanesi*, s.210.

her yönüyle insanları cezbedip, elçilerin olduğu kadar ilim adamlarını ve edebiyatçılarında uğrak yeri haline gelmişti.[285]

[285]Nizamettin Parlak, *Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb'in Siyâsî Kişiliği ve Tarihçiliği*, TTK, Ankara, 2012

SONUÇ

GırnataBenî Ahmer Devleti'nin yedinci emîri olarak 1333-1354 seneleri arasında yirmi bir yıl hüküm süren I. Yusuf zamanının, Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin "altın çağı" olarak isimlendirilen dönemin birinci kısmı olduğu sabittir. I. Yusuf'un bu başarıyı elde etmesinde Hristiyan krallıklarla olan ilişkisinde izlediği politikanın, ülke dahilinde kontrolü elinde tutmasının etkili olduğu tespit edilmiştir. Hristiyan krallıklarla olanilişkisinde mümkün olduğunca sulh yolunu tercih eden I. Yusuf, bu sayede ülkesinin imarı ve refahı hususunda azami gayret gösterebilmiştir. Savaşın kaçınılmaz olduğu durumlarda da Kuzey Afrika'da ki Merinîlerden yardım alan I. Yusuf, Salado Savaşı'ndan sonra ise Merinîlerden böyle bir yardım alma olanağını kaybetmiştir. Bu safhadan sonra ise dış politikada zaman zaman mevzi kayıpları göze alarak barışın devamı hususunda gayret göstermiştir. I. Yusuf'un yirmi bir yıllık yönetimi esnasında belli başlı üç savaş hali yaşanmıştır. Bu savaşlarda Kastilya Krallığı lider konumunda olmuştur. Portekiz ve Aragon krallıkları ile olan ilişkisinde ise I. Yusuf sulh ve saldırmazlık antlaşmaları ile ülkesinin bekaasını temin edebilmiştir.

I. Yusuf Gırnata Benî Ahmer Devleti tahtına çıktığında , I. İsmail ve kardeşi IV. Muhammed zamanında devlet kademelerinde büyük hizmetleri dokunmuş, tecrübe sahibi devlet adamlarını, bulundukları makamlarda tutmaya devam etmiş ve böylece devlet mekanizmasının işlerliğini devam ettirmiştir. Bununla birlikte devletin bekaası için tehlike arz edebilecek olan veyahutta büyük başarısızlıkların yaşanmasına sebep olan devlet adamlarını da azl etme konusunda tereddüt etmemiştir. Tahta çıkmasında etkin rol oynayan Rıdvan en-Nasr'ı, Salado Savaşı'nda ki başarısızlık nedeniyle azl etmesi bunun en belirgin örneğidir. I. Yusuf ayrıca kendi iktidarına tehdit oluşturabilecek olan unsurları bertaraf etmeyi de bilmiştir. Benî Ebü'l-Âla ailesinin sürgün edilmesi bu minval üzere atılan en önemli adımdır. Bu hareket tarzı sayesinde I. Yusuf döneminde herhangi bir isyan hareketi görülmemiştir. Yirmi bir yıllık hükümranlık döneminin çoğunu sulh ve sükunet içerisinde geçiren I. Yusuf, halkının refah düzeyini artıracak faaliyetlerde bulunmuştur. İmar ve eğitim alanlarında attığı adımlarla halkın gönlünde taht kurabilmiştir. Kendi adına yaptırdığı Yusufiyye Medresesi ise isminin ilim tarihine yazılmasına vesile olmuştur. Bütün bu bilgiler ışığında, I. Yusuf döneminin niçin Gırnata Benî Ahmer Devleti'nin "altın çağı" diye isimlendirildiği açıklık kazanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

Algül, Hüseyin, *İslam Tarihi*, İstanbul 1987.

Ali, Ameer, *A Short History of the Saracens*, 1926.

Aruçi, Muhammed, "Kastilya", *DİA*, XXV. s. 1 - 2.

Azizurrahman, Syed, *The Story of Islamic Spain*, 2003.

Ayaz, Fatih Yahya, "Vezir", *DİA*, XLIII,

BAE, LXVI,https://archive.org/stream/bibliotecadeaut07unkngoog#page/n30/mode/2up

Beg, M.A.J. "Nasrîds", *EI²*, Leiden, VII, s. 1020 - 1029.

Brockelmann, C.,İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi, Türkçe Terc. Neş'et Çağatay, Ankara 1992.

Ceran, İsmail, "Merinîler", *DİA*, XXIX, s. 192 - 199.

Chapman, Charles E.,*A History of Spain*, New York 1922.

Chejne, Anwar G.,*Muslim Spain: Its History and Culture*, Minneapolis 1974.

Chronicle of Alfonso X, İng. terc. Shelby Thacker, José Escobar, The University Press of Kentucky, Kentucky, 2002.

Collins, Roger,*Early Medieval Spain, Unity in Diversity, 400 - 1000*, New York, 1983.

Ebu Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Batuta Seyahatnamesi*, II, YKY, 2004.

Ferhât, Yûsuf Şükrî (1402/1982), Ğırnâta fî zılli Beni'l-Ahmer: dirâse hadâriyye, el-Müessesetü'l-Câmi'e li'd-Dirâsât ve'n-Neşr ve't-tevzî, (y.y.).

Fletcher, Richard, *Moorish Spain*, Los Angeles 2008.

Harvey, L.P.,*Islamic Spain 1250 to 1500*, London 1990.

Hasan, Masudul, *History of Islam (Classical Period 1206-1900 C.E.)*, II, Pakistan 1988.

Hitti, Philip K.,*Siyâsî ve Kültürel İslam Tarihi*, Türkçe Terc. Salih Tuğ, I-II, İstanbul 1995.

Irwing, Washington, Elhamra: Endülüs'ün Yaşayan Efsanesi, Türkçe Terc. Veysel Uysal, İstanbul 1992.

İbn Haldun, *Mukaddime*, I, Dergah Yayınları, 1988.

İbnü'l-Hatîb, Lisânüddîn, *el-Lemhatü'l-bedriyye fi'd-devleti'n-Nasrîyye, Dârü'l-âfâki'l-cedîde*, Beyrût 1400/1980.

İbnü'l-Hatib, Lisânüddîn, *el-İhâta fî ahbâri (Târihi) Ğırnâta*(neşr. Abdullah İnan),I-IV, Kahire, 1955-1977.

İbnü'l-Hatib, *Mushadadat Lisan al-Din b. al-Khatib fi bilad al-Maghrib wa-l-Andalus*, ed. A. M. al-Abbadi, İskenderiye 1958/1984.

İmamuddin, S. M., "Maristan (Hospitals) in Medieval Spain", *Islamic Studies*, XVII/1 (1978) s. 45-55.

İmamuddin, S.M.,*Muslim Spain 711-1492 A.D.*, Leiden 1981.

İnân, Muhammed Abdullah (1417/1997*), Devletü'l-İslâm Fi'l-Endelüs: el-Asrü'- r-râbi - Nihâyetü'l-Endelüs ve Târîhu'l-'Arabi'l-Mütenassirîn*, Mektebetü'l- Hâncî, el-Kāhire.

İslam Tarihi El Kitabı, ed. Eyüp Baş, Ankara 2012.

Kennedy, Hugh, *Muslim Spain and Portugal: A Political History of al-Andalus*, London 1996.

Küçükaşcı ,Mustafa Sabri, "Katip", *DİA*, XXV, s. 49 - 52.

Küçüksipahioğlu, Birsel, "Medînetüzzehrâ", *DİA*, XXVIII, s. 320 - 321.

Lomax, Derek W.,*The Reconquest of Spain*, New York 1978.

el-Makkarî, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed et-Tilimsânî (1358/1939), *Ezhârü'r-riyâd fî ahbâri 'iyâd*, thk. Mustafa es-Sakkā, İbrâhîm el-Ebyârî, Abdülhâfiz el-İşbîlî, I-III, Matbaatü Lecneti't-telîf ve't-tercüme ve'n-neşr, el-Kāhire.

Merriman, Roger Bigelow, *The Rise of the Spanish Empire in the Old World and in the New*, I, New York 1918.

Miranda, Ambrosio Huici,*Las Grandes Batallas de la Reconquista Durante Las Invasiones Africans (Almoravides, Almohades y Benimerines)*, Madrid, 1956.

en-Nübâhî, Ebü'l-Hasan el-Endelüsî (1995), *Târîhu Kudâti'l-Endelüs: el- Merkabetü'l-'ulyâ fî-men yestehikku'l-kazâ ve'l futyâ,* thk. Meryem Kāsım Tavîl, Dârü'l-kütubi'l-'ilmiyye, Beyrût.

O'callaghan, Joseph F.,*The Gibraltar Crusade, Castile and the Battle for the Strait*.

O'callaghan, Joseph F.,*A History of Medieval Spain*, London 1983.

O'callaghan, Joseph F.,*Reconquest and Crusade in Medieval Spain*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia,

Öz, Şaban, *İslam Tarihi*, Konya 2013.

Özdemir, Mehmet, "Mülûkü't-Tavâif", *DİA*, XXXI, s. 553 - 556.

Özdemir, Mehmet, "Muvahhidler", *DİA*, XXXI, s. 410 - 412.

Özdemir, Mehmet, "Gırnata", *DİA*, XIV, s. 51 - 57.

Özdemir, Mehmet, "Endülüs", *DİA*, İstanbul 2006, XI, s. 211-232.

Özdemir, Mehmet, "Elhamra Sarayı", *DİA*, XI, 29 - 31.

Özdemir, Mehmet, *Endülüs Müslümanları I (Siyasî Tarih)*, Ankara 1994.

Özdemir, Mehmet, *Endülüs Müslümanları III (İlim ve Kültür Tarihi)*, Ankara 1997.

Özdemir, Mehmet, *Endülüs Müslümanları Siyasi Tarih*, Ankara 2012.

Özdemir, Mehmet, *Endülüs Müslümanları, Kültür ve Medeniyet*, Ankara, 2013,

Özen, Şükrü, "Kādılkudât", *DİA*, XXIV, s. 77 - 82.

Parlak, Nizamettin, *Benî Ahmer'de Darbeler ve İsyanlar*, Ankara 2013.

Parlak, Nizamettin, *Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb'in Siyâsî Kişiliği ve Tarihçiliği*, Ankara 2012.

Peers, E. Allison, *Spain A Companion to Spanish Studies*, London 1968.

Petrie, Sir Charles, *The History of Spain*, London 1956.

Puertas, Antonio Fernández, "The Three Great Sultans of al-Dawla al-Ismā'īliyya al-Nasrîyya who Built the Fourteenth-Century Alhambra: Ismā'īl I, Yūsuf I, Muhammad V", *JRAS*, I/1, (1997), s. 1-25.

Puertas, Antonio Fernández (1996 a), "Granada: Alhambra", *DA*, Ed. Jane Turner, MacMillan Publishers Limited, London&New York, XIII: 285-289.

Reilly, Bernard F.,*The Medieval Spain*, Cambridge 1993.

Reilly, Bernard F.,*The Contest of Christian and Muslim Spain (1031 - 1157)*, Cambridge, 1995.

Ruiz, Teofilo F.,*Spain's Centuries of Crisis 1300-1474*, 2007.

Sahibzade, Masud-ul-Hassan Khan Sabri, *History of Muslim Spain*, Lahor.

Secall, M. Isabel Calero, "Rulers and Qāḍ īs: Their Relationship during the Naṣ rid Kingdom",*Islamic Law and Society*, VII/2, (2000), s. 235-255.

Seybold, C.F., "Endülüs", *İA*, İstanbul 1993, IV, s. 270-273.

Shniedman, J. Lee, *The Rise of the Aragonese-Catalan Empire 1200-1350*, II, New York 1970.

Smith, Colins, *Christians and Moors in Spain*, II, 1927.

Strayer, Joseph R.,*Dictionary of the Middle Ages*, II, New York 1989.

Şahinoğlu, M. Nazif, "Aragon", *DİA*, III, s. 263 - 265.

Şeyban, Lütfi,*Reconquista, Endülüd'te Müslüman - Hristiyan İlişkileri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Şükürov, Qiyas, *Gırnata Benî Ahmer Devleti (1232-1492)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008.

The Almohad Revolution,Politics and Religion in the Islamic West during the Twelfth - Thirteenth Centuries, ed. Maribel Fierro, Burlington, 2012,

The Cambridge History of Islam, ed. P.M. Holt, II, Cambridge 1970.

The Legacy of Muslim Spain, ed. Salma Khadra Jayyusi, New York, 1992.

Tomar, Cengiz, “Lisanüddin İbnü’l-Hatib”, *DİA*, İstanbul 2006, XXII, s. 74 - 76.

Trevelyan, Raleigh, *Shades of the Alhambra,* London 1984.

Wasserstein, David J.,*The Caliphate in the West, An Islamic Political Institution in the Iberian Peninsula,* Oxford, 1993.

Yiğit, İsmail, “Nasrîler”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, s. 420-424.

Yiğit, İsmail, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Gırnata Benî Ahmer Devleti(Gırnata Sultanlığı: 629-897/1232-1492*, IX, İstanbul 1995.

Yiğit, İsmail, "Murâbıtlar", *DİA,* XXXI, s. 152 - 155.